

Onsdagen den 17 April 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 3 protokollsutdrag för den 15 och protokollet för den 6 dennes förmiddagen.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna utlåtanden och memorial, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 55, i anledning af väckta motioner angående upphörande af höfveriskyldigheten till kungsgårdar och militieboställen i Skåne;

N:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse af en del utaf bastionen Drottningen jemte kronan tillhörig mark i Christianstad för anläggning af en vattenledning;

N:o 57, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor rörande beräkningen af statsverkets inkomster;

N:o 58, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, som utan bidrag af allmänna medel utföras;

N:o 59, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

N:o 60, angående väckta motioner om anslag till folkhögskolor;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 11, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes olika beslut i en del af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8, angående allmänna bevillningen;

N:o 12, i följd af erhållen återremiss af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 7, i anledning af väckt motion angående införande af bevillningstaxering i Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker;

Lag-Utskottet:

N:o 31, i anledning af väckt motion om upphäfvande af § 2 i Kongl. Förordningen den 21 Mars 1844 angående förbud mot lotterier.

Upplästes tre protokoll af följande lydelse:

År 1872 den 16 April sammanträdde Kamrarnes valmän, för att jemlikt 71 och 73 §§ Riksdags-ordningen, utse Riksdagens Fullmäktige uti Riksbanken jemte suppleanter för dem; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit utsedde till

Ordförande:

Grefve Lewenhaupt, Carl Magnus Casimir, Kapten, med 45 röster.

Öfrige Fullmäktige:

Friherre Skogman, Carl Johan Alfred, Kapten på Kongl. Maj:ts Flottas indragningsstat	med 48 röster,
Herr Lindroth, C. A., Grosshandlande	” 48 ”
” Ifvarsson, Carl, i Wärestorp, Hemmansegare	” 48 ”
” von Stockenström, Carl Reinhold Polhem, Bruksegare	” 48 ”
” von Ehrenheim, Per Jakob, f. d. Statsråd	” 48 ”
” Dufwa, Alfred Wilhelm, vice Häradshöfding	” 47 ”

Suppleanter:

Herr Rosenberg, G. M., Grosshandlande	med 48 röster,
” Levertin, C. O., Grosshandlande	” 42 ”
” Larsson, Liss Olof, i Westannor, Hemmans- egare	” 42 ”

sedan lottning anställts emellan dem, som erhållit 42 röster, för bestämmande af den ordning, i hvilken de skulle såsom suppleanter inträda.

Fr. Piper.
John Ericson.

Erik af Klint.
J. Lyttkens.

År 1872 den 16 April sammanträdde Kamrarnes valmän för att, jemlikt 71 och 73 §§ Riksdags-ordningen, utse Riksdagens Fullmäktige uti Riksgälds-kontoret jemte suppleanter för dem; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit utsedde till

Ordförande:

Grefve Hamilton, Henning, f. d. Statsråd med 48 röster,

Öfrige Fullmäktige:

Friherre Fock, Alfred Henrik Edvard, Expeditionssekreterare	med 48 röster,
Herr Hierta, Carl Gustaf, Kapten	” 48 ”
” Warburg, Samuel, Grosshandlande	” 48 ”
” Holmgren, Hjalmar, Professor	” 48 ”
Friherre af Ugglas, Carl Gustaf, f. d. Statsråd	” 48 ”
Herr Samzelius, Per, vice Häradshöfding	” 45 ”

Suppleanter:

Herr Klingenstjerna, Erik Gustaf, Öfverstelöjtnant	med 48 röster,
” Östergren, August, Revisionssekreterare	” 44 ”
” Nordensvan, Otto, Generalmajor	” 44 ”

sedan lottning anställts emellan dem, som erhållet 44 röster, för bestämmande af den ordning, i hvilken de skulle såsom suppleanter inträda.

Fr. Piper.
John Ericson.

Erik af Klint.
J. Lyttkens.

År 1872 den 16 April sammanträdde Kamrarnes valmän för att utse tre styrelseledamöter jemte tre suppleanter vid hvarterdera af länekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit utsedde:

*Vid länekontoret i Göteborg:**Styrelse-ledamöter:*

Herr Mörner, Carl Otto Stellan, Öfverstelöjtnant	med 48 röster,
” Grén, J. Olof, Grosshandlande	” 48 ”
” Arvidson, Christian, Grosshandlande	” 48 ”

Suppleanter:

Herr Delbanco, Edvard, Fabriksidkare	med 47 röster,
” ”vall, Joh. Ad., Handlande	” 47 ”
” Lewgren, And. Wilh., Grosshandlande	” 47 ”

sedan ordningen dem emellan blifvit genom lottning bestämd.

*Vid länekontoret i Malmö:**Styrelse-ledamöter:*

Friherre Bennet, Wilhelm, f. d. Öfverste	med 47 röster,
Herr Bager, Johan Petter, Handlande	” 47 ”

Herr Kiellander, Ludvig, Ryttmästare med 24 röster,
den sistnämnde efter lottnings med Herr Andersson, Ola. i Nordana,
Hemmansegare, som jemväl erhållit 24 röster.

Suppleanter:

Herr Frick, Rudolf, Rådman	med 29 röster,
” Hedman, Gabriel, Handlande	” 29 ”
” Andersson, Ola. i Nordana, Hemmansegare	” 29 ”

sedan dels en valsedel förklarats ogiltig, dels lottnings anstälts för
bestämmande af den ordning, i hvilken de skulle såsom suppleanter
ingå.

Vid lånekontoret i Wisby:

Styrelse-ledamöter:

Herr Cramér, Rudolf, Konsul	med 47 röster,
” Bergman, Carl Johan, Lektor,	” 47 ”
” Kolmodin, Gustaf, Landtbrukare	” 47 ”

sedan en valsedel förklarats ogiltig.

Suppleanter:

Herr Söderberg, Daniel, Teologie Doktor	med 47 röster,
” Stenberg, Carl, Konsul	” 46 ”
” Kolmodin, C. J., Handlande	” 46 ”

sedan lottnings anstälts emellan dem, som erhållit 46 röster, för be-
stämmande af den ordning, i hvilken de skulle såsom suppleanter
inträda.

Fr. Piper.
John Ericson.

Erik af Klint.
J. Lyttkens.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att dessa protokoll
skulle läggas till handlingarne samt Riksdagens Kansli-deputerade
underrättas om deras innehåll, med anmodan att låta uppsätta och
till Kamrarne ingifva förslag till såväl förordnanden för de valde
som ock underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t angående valen af
Fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret; hvilket bifölls.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet
Banko-Utskottets den 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 13, i fråga
om användande af bankovinsten för år 1871.

Jemlikt Kammarens förut fattade beslut, företogs nu till afgö-
rande Kammarens Tillfälliga Utskotts den 6 och 10 dennes bord-
lagda utlåtande N:o 6, i anledning af remiss utaf Andra Kammarens

protokollsutdrag N:o 111, med delgifvande af Andra Kammarens beslut rörande ordnandet af den medicinska undervisningen i riket.

Grefve Hamilton. Henning: Om den medicinska undervisningen i något hänseende vore bristfällig så skulle det erfaras af landets innevånare i allmänhet, och då vore det visst ej olämpligt att Riksdagen, såsom målsman för dem, till Kongl. Maj:t frambar sin åsigt i frågan. Är åter undervisningen god, men sättet för dess ordnande mindre ändamålsenligt, så bör detta väl i första rummet erfaras af de medicinska undervisningsverken, af universitetens fakulteter och af Carolinska Institutet, hvilka då ega att på den väg, som står dem öppen, söka genom en framställning till Kongl. Maj:t åstadkomma rättelse. För min del anser jag det ej vara skäl att Riksdagen tager initiativ i denna sak, men, för den händelse att Kammaren skulle vilja aflåta en skrifvelse, anhåller jag att få framställa några anmärkningar vid den af Utskottet föreslagna samt motiven för densamma. Den första och väsentligaste rör Utskottets förslag att i skrifvelsen skulle inrymmas en anhållan om en undersökning, huruvida ej ämnenas antal i den mediko-filosofiska examen skulle kunna inskränkas. Det uttryck, som Utskottet begagnat, "huruvida icke tidpunkten vore inne", är företrädesvis i denna fråga lämpligt, ty redan för 80 år sedan väcktes ett likartadt förslag vid universitetet, men förföll då till följd af de välgrundade anmärkningar, som deremot gjordes. Jag tror att det är af stor vikt, att läkarekorpserna i allmänhet, så vidt möjligt är, bibehåller en mera allmän bildning än den, som förvärfvas genom studiet af de egentligen medicinska ämnena, och jag betvivlar att den bildning, som förvärfvas i och för mediko filosofie kandidat-examen, är vidsträcktare än man med skäl kan fordra. Utskottet har i detta fall hänvisat till elementarläroverken och ansett att de ämnen, som ej direkt angå det medicinska studiet, der blifva tillräckligt meddelade. Jag vill medgifva att möjligtvis ett högt betyg vid mogenhetspröfningen understundom skulle kunna anses såsom tillräckligt för dem, som vilja egna sig åt medicinska studier, men såsom allmän regel kan jag icke erkänna detta mogenhetsbetyg från elementarläroverken såsom tillfyllestgörande. Särskildt förekommer, att Riksdagen förut ingått till Kongl. Maj:t med anhållan om förändrad reglering af elementarläroverken. Bland de klagomål, som anfördes öfver de nuvarande förhållandena, förekommer, att lärjungarne betungas med för många ämnen, att de för sent komma från läroverken och för sent få börja ett sjelfständigt studium. Den komité, som, med anledning af denna Riksdagens anhållan, af Kongl. Maj:t fick i uppdrag att utreda frågan, har sökt att, till en viss del genom förändrad studieplan, men också till en ej oväsentlig del genom nedsättning i kunskapsfördringarne, göra det möjligt för lärjungarne att redan vid 18 års ålder hafva slutat sina studier vid elementarläroverken. Ju mera en sådan nedsättning sker för att möjliggöra ett utträdande från skolan vid tidig ålder, desto mindre kan det vara skäl att låta mogenhetsprovet vid elementarläroverken bestämma det kunskapsmått, som erfordras af dem, hvilka skola egna sig åt medicinska studiet. Utskottet har såsom

skäl för sin åsigt anfört, att de medicinska studierna erfordra så lång tid, att läkarne i allmänhet blifva alltför gamla innan de hafva aflagt alla sina examina, och Utskottet lemnar också en uppgift, angående den ålder ett stort antal läkare uppnått vid afläggandet af medicine-licentiat-examen. Det visar sig af denna uppgift att om man sammanlägger de tre yngsta klasserna, i det aldria närmaste 70 procent hunnit fullborda sina studier innan de öfverskridit 32 års ålder. Det är visserligen för en student en rätt hög ålder, men för en läkare anser jag det ej vara något utomordentligt. En läkare behöfver ej blott bokliga kunskaper och skicklighet i sitt yrke, utan skall han blifva en verkligt skicklig läkare fordras äfven människokänedom och ett utbildadt omdöme, som man ej i allmänhet torde kunna vänta att finna hos ynglingar vid 26 års ålder. När flertalet ej hunnit mer än 32 år, anser jag ej att det deröfver är något att klaga, men om 40 år vore det vanliga, skulle jag visst erkänna att fordringarne vore för höga. Om man närmare undersöker förhållandena i de fall då läkarne först vid så hög ålder slutat sina studier, tror jag att man nästan alltid skall finna några särdeles ogynsamma förhållanden hafva varit vållande, åtminstone har jag funnit så. I några fall, bland dem jag efterforskat, kan man dock ej egentligen säga att förhållandena varit ogynsamma, ty dröjsmålet har der varit förorsakadt deraf, att läkaren förut tagit filosofie doktors grad och först längre fram bestämt sig för läkareyrket. Någon gång kan det ock hafva varit förorsakadt af svagare krafter; då det emellertid blott är 8 procent som kommit till den höga åldern af 40 år kan man ej betrakta det såsom regel. Det är ej heller fordringarne till den förberedande mediko-filosofiska examen som i regeln åstadkomma dröjsmålet, ty man finner, att vid Upsala universitet erfordras för denna examen för dem, som äro något skickligare, icke mer än ett och ett halft år eller ett år 8 månader och någon gång ända till två år, men också har det händt att examen flera gånger tagits efter endast ett år och 4 månader. Vid Lunds universitet fordrar examen i allmänhet något längre tid; men om en sådan olikhet eger rum, bör den väl ej rättas derigenom, att kunskapsfordringarne nedsättas, utan genom att man söker ordna förhållandena så att fordringarne blifva desamma vid båda universiteten. Utskottet har uppgifvit åtskilliga andra orsaker till den medicinska kursens förlängande, såsom att de unge läkarne kommenderas till tjänstgöring. Detta måste nödvändigt bidraga till försenande af deras examina, och bör ej ske utan giltiga skäl, men någon gång önskas det af de studerande sjelfva såsom ett medel att förtjena hvad de behöfva för fortsättandet af sina studier, och kan då åtminstone endast betraktas såsom ett nödvändigt ondt. Jag har genomgått ett stort antal läkares meritförteckningar och dervid funnit, att denna tjänstgöring, såsom distriktsläkare, grufväkare, stadsläkare m. m. undantagsvis tagit så lång tid som två år, men oftast blott några månader.

Till allt detta kommer nu dessutom, att jag betvivlar att Utskottet varit befogadt att yttra sig öfver den mediko-filosofiska examen. Den af Andra Kammaren beslutade skrifvelsen, hvilken utgjort enda

föremålet för Utskottets behandling, berör alldeles icke frågan om mediko-filosofiska examen, utan endast om den teoretiskt-medicinska eller kandidatexamen. Af dessa skäl anser jag att hela denna fråga bör utgå från Utskottets förslag.

Utskottet har äfvenledes i förslaget till skrifvelse inblandat något om den praktiska undervisningen, som ej heller synes stå i direkt sammanhang med Andra Kammarens beslut, men så vidt detta dock rör den undervisning, som skall ega rum före den teoretiska examen, har Utskottet haft rätt att derom yttra sig. Jag tror också att en förändring till det belas fördel skulle kunna ega rum, om nemligen den praktiska undervisning, som universitetens fakulteter skola meddela alla läkare, förlades före den teoretiska examen, hvarigenom man vunne att Carolinska institutet med mindre möda, och jag tillägger med större sannolikhet, skulle kunna med dess nuvarande lärarekrafter besörja den kliniska undervisning, som vid institutet skall meddelas, och de studerande, som vilja vid detta aflägga både kandidat- och licentiat-examen, befriades från nödvändigheten att efter den förstnämnda examen återvända till universiteten. Ehuru jag vill göra den aldra största rättvisa åt det sätt, hvarpå Utskottet behandlat frågan, då det aflägsnat allt, som kunde hafva sken af partisinne, tager jag mig likväl friheten föreslå att, för den händelse Kammaren skulle finna att en skrifvelse bör till Kongl. Maj:t afgå, den må få följande lydelse: "det täcktes Kongl. Maj:t taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke, till underlättande och främjande af den medicinska undervisningen, examina och praktiska öfningarne lämpligen må kunna så ordnas att den praktiska undervisning, universitetens medicinska fakulteter skola meddela alla blifvande läkare, föregår den teoretiskt-medicinska eller kandidatexamen, och att denna examen må kunna afläggas vid hvilket af rikets medicinska läroverk som helst". Hvad sjelfva hufvudfrågan beträffar, eller om institutet skulle få rätt att anställa den teoretiska examen, skulle Kammaren således helt och hållet förena sig med Andra Kammaren och med de önsknings, som, besynnerligt nog, just från institutet uttalats, ty jag har, i förbigående sagdt, ej kunnat göra rätt klart för mig skälet hvarför institutets lärare sålunda önska att öka sina redan förut ganska ansträngande göromål, äfven om jag kan förstå, att tvänne af desse lärare befinna sig i en obehaglig ställning.

Jag hemställer således att, om Kammaren vill att en skrifvelse aflåtes, denna måtte få den af mig föreslagna lydelse.

Herr Dickson: Det kan vara något svårt för mig att uppträda mot den siste ärade talaren, då jag måste motsätta mig det af honom framställda förslag, men ganska mycket af hvad han yttrade synes mig bestyrka riktigheten af min åsigt.

Ehuru väl jag till alla delar instämmer i de åsikter Kammarens Tillfälliga Utskott uttalat i dess föreliggande betänkande, kan jag icke annat än, på skäl, som jag vill anföra, motsätta mig aflåtandet af den föreslagna underdåniga skrifvelsen. Utom det, att jag för min del tycker, att Riksdagen nästan allt för ofta begagnar sig af detta sätt att för regeringen uttala sina åsikter och önsknings, måste jag i detta

speciela fall anse, att Riksdagen skulle öfverskrida sin befogenhet derigenom, att den ville utöfva en påtryckning på regeringen i en fråga af så rent administrativ natur som den föreliggande. Utan att träda Riksdagens värdighet för nära, kan man väl påstå, att flertalet af dess ledamöter icke äro kompetente att döma i en så invecklad fråga som denna eller säga hvad som för den medicinska undervisningen kan vara nyttigast. Regeringen har enligt grundlagen fått sig uppdraget den exekutiva makten och regeringen bär äfven ansvaret för administrationens ordnande. Det kan icke vara rätt, att Riksdagen genom försök att tid efter annan ingripa i administrationen vill fråntaga regeringen denna rätt och dela ansvaret med henne. Om jag får antaga, att Andra Kammaren genom sitt beslut i denna fråga på förhand bundit sig vid och godkänt alla de anslag, som efter min öfvertygelse skulle blifva en följd af antagandet af dess beslut, har jag icke något att deremot invända, men jag tror och fruktar, att en sådan slutsats vore litet förhastad. När anslagsfrågan en gång kommer före, vill jag för min del, om jag då ännu deltagar i Riksdagens förhandlingar, på allt sätt understödja densamma.

Nu finnes, som Herrarne se, en väsendtlig skilnad emellan den af Andra Kammaren beslutade skrifvelse och den af Första Kammarens Tillfälliga Utskott föreslagna. Andra Kammaren har blott gjort en begäran att Carolinska Institutet skall få rättighet att anställa den teoretiskt-medicinska examen; Utskottet har deremot ingått i pröfning och belysning icke allenast af denna fråga, utan äfven af andra omständigheter, som ega inflytande på den medicinska undervisningen i allmänhet. Hvarjemte dess skrifvelse är affattad i mera generela termer. Båda lida dock af ett gemensamt fel deri, att de efter min tanke, söka att ingripa i regeringens rätt, och af denna orsak kan jag ej annat än yrka afslag på det af Utskottet framställda skrifvelseförslag.

Då emellertid så många röster höjt sig både inom och utom representationen i denna fråga, så må det kanske tillåtas äfven mig att yttra mina tankar, och jag anser mig ha så mycket mera skäl dertill, som jag i denna fråga är fullt opartisk. Jag står nemligen i lika stor tacksamhetsskuld till universiteten och Carolinska Institutet för min medicinska bildning. Ehuru jag aflagt min medicinekandidatexamen i Upsala, har jag dock studerat äfven vid Carolinska Institutet, samt der inhemtat alla mina kunskaper i anatomi och kemi, och på den tiden var der ingen brist på lärjungar. Att så nu icke är förhållandet tror jag vara grunden till den nuvarande agitationen, ty icke kan den komma derifrån, att man är missnöjd med den medicinska undervisningen i landet. Alla som yttrat sig i denna fråga äro nemligen ense om, att den aldrig stått så högt som nu, och anse att vi i detta hänseende kunna tryggt mäta oss med hvilken nation som helst. Man har ansett, att anledningen till den nuvarande bristen på lärjungar vid Carolinska institutet är att söka deri, att detta läroverk icke eger rätt att anställa medicinekandidatexamen. Jag vill visst icke bestrida, att en sådan rätt att anställa examen vid ett läroverk kan utöfva inflytande på antalet af de lärjungar, som besöka detsamma, men att så nödvändigt skall ske.

tror jag ej vara förhållandet. Ingen kan väl neka, att medicinska skolor kunna uppstå och blomstra utan någon examensrätt. Det är lärarekrafterna vid ett läroverk som utgöra de viktigaste faktorerna för deras anseende, och för att vara en utmärkt lärare fordras icke blott att vara en framstående vetenskapsman, utan äfven att man kan göra sin vetenskap lefvande, att man väcka intresse och kärlek för sitt ämne. Det är dessa egenskaper hos lärarne som göra, att en skola talrikt besökes, oberoende af alla yttre förhållanden.

För att stadga mitt omdöme har jag nyligen besökt Upsala och gjort mig underrättad om förhållandena der. Ett faktum som jag kan konstatera, är att anatomisalarne och laboratoriet äro uppfyllda till en grad, som måste vara hinderlig för de studerande och troligen äfven bidra till att förlänga deras ändock nog långa studietid.

Om nu vidtagandet af den åtgärd, att Carolinska institutet erhöle rättighet att anställa medicinekandidatexamen, medförde den verkan att en del af dessa medicine studerande föredrogo att vid Carolinska institutet idka sina studier, skulle jag för min del deri se en ganska stor fördel.

Jag kan icke på minsta sätt dela eller godkänna den åsigt, som jag hört åtskilliga yttra, nemligen, att de medicinska fakulteterna skulle, om denna rätt meddelades institutet, hotas i sin tillvaro och gå sin undergång till mötes. En sådan fruktan skulle för några år sedan varit i viss mån berättigad, men vid den nuvarande stora utveckling såväl i lärarekrafter som i vetenskapliga institutioner, som på de sednare åren försiggått vid universiteten, hyser jag icke någon fruktan i detta hänseende, utan kan blott lifligt önska att institutet måtte erhålla ifrågavarande examensrätt. För min del tror jag att en sådan åtgärd skulle lända till vetenskapens fromma och till att skärpa den täflan, som redan finnes mellan de medicinska läroverken.

Detta hvad angår rätten att anställa examen. Men det finnes andra omständigheter som äfven måste tagas i betraktande och hvilka, efter min öfvertygelse, äro af vida större vikt för den medicinska undervisningen i allmänhet. En är den om önskvärdheten af att kunna inskränka den allt för långa studietiden, som den medicinska kursen nu kräfver, utan att eftergifva något af dess grundlighet. Jag tror att detta kan vinnas på två sätt. Det ena, som Utskottet upptagit i sitt betänkande, är det att fordringarne i de humanistiskt bildande ämnen, som ingå i den medico-filosofiska examen, inskränkas, helst till de ämnen, som ingå i den medicinska kursen. Man kan äfven tycka att genom nuvarande mogenhetspröfningen för inträde vid universitetet med dess ganska stora fordringar de öfriga humanistiska ämnen, som ingå i mediko filosofie kandidat-examen, kunna anses i väsendtlig mån absolverade. Jag tror att stora förändringar härvidlag kunna åstadkommas, hvilka skulle medföra det önskade resultatet.

Det andra sättet, som för mig är af större vikt och som äfven blifvit af Utskottet berördt, är att skilja examensrättigheten från läroverken. Vid denna frågas remiss yttrades af en ledamot några åsikter i detta ämne, och jag delar hans tankar deri, ehuru jag icke vill gå fullt så långt som han. Jag önskar att hvarje medicinskt

läroverk måtte få rättighet att utbilda och äfven utexaminera sina lärjungar, men att den pröfning, som skulle berättiga till anställning i statens tjenst och erhållande af licentia practicandi, berde skiljas från läroverken och af staten öfvertagas samt utöfvas genom examenskommissioner. Utskottet har antydt svårigheten att få lämpliga kommissioner bildade, men jag tror dock icke att det vore omöjligt. Jag föreställer mig, att en sådan examen skulle kunna verkställas en eller högst två gånger om året i Stockholm under en tid af 1 à 2 månader vid hufvudstadens kliniska sjukvårdsanstalter, och att den skulle bestå såväl i muntliga och skriftliga prof som ock i behandling af sjukdomar under examenskommissionens öfverinseende. Så har jag i korthet tänkt, att saken skulle kunna ordnas. Ett sådant examenssätt skulle utöfva stort inflytande icke blott på svenska läkarekorpser, utan äfven på hela vår medicinska bildning.

Vid det skandinaviska läkaremötet i Göteborg, framställdes den önskan, att läkarne i Sverige, Norge och Danmark skulle kunna vinna anställning i hvilketdera af de tre rikena som helst. Detta kan endast ske, om staten tager befattning med de medicinska examina. Som förhållandena nu äro, stå de tre rikenas läkarekorpser i föga beröring och verka hvar i sin krets. Om en framstående medicinsk författare vill vinna någon spridning åt sitt arbete, måste han antingen få understöd af regeringen eller utgifva sitt arbete på ett främmande språk, ty hans läsarekrets är i annat fall för inskränkt. Genom den förändrade organisation af examenssättet jag nu framställt, skulle den skandinaviska medicinska litteraturen vinna mycket, och den skulle kunna uppträda med större sjelfständighet.

Mine Herrar! Detta är i korthet min åsigt i frågan, och, såsom Herrarne hört, skiljer jag mig icke från Utskottets mening, men jag har kommit till ett annat resultat. Jag kan icke tillstyrka bifall till afåttande af den skrifvelse Utskottet föreslagit. Jag måste afstyrka den, och gör det af tre skäl: för det första, emedan jag icke kan se annat än att regeringen är vida mera kompetent än Riksdagen att bedöma hvad som i detta fall kan vara nyttigast, för det andra, emedan jag anser det vara orätt, att Riksdagen söker inverka på regeringen vid en fråga af rent administrativ natur; och för det tredje, emedan regeringen utan en sådan skrifvelse har noggrann kännedom om representationens önsknings i denna sak.

På dessa grunder anhåller jag om afslag å Utskottets förslag.

Grefve Ehrensvärd: Jag hade icke trott, att jag skulle komma att så snart få yttra mig, men då jag redan nu uppropats får jag vända mig till de två talare, som hittills uppträdt, och jag vill då till en början uttala Utskottets tacksamhet för det tillmötesgående sätt, på hvilket de bedömt Utskottets betänkande. De anmärknings, som af båda de högt ärade talarne blifvit framställda mot Utskottets förslag, grunda sig till någon del på den åsigt att Utskottet icke skulle haiva egt rätt att framlägga ett skrifvelseförslag, så afåttadt som det nu föreliggande, emedan detsamma alltför mycket skulle ingripa i den administrativa myndighet som är Kongl. Maj:ts förbehållen. Derom kan åtskilligt vara att säga, och om detta vore första

gången, som den så kallade medicinska frågan vore föremål för Riksdagens, liksom den är det för denna Kammars behandling, så skulle jag med nöje ansluta mig till en sådan åsigt. Men då detta icke är fallet, och det förslag till skrivelse, som, af Andra Kammaren antaget, hit öfverlemnats och remitterats till ett Tillfälligt Utskott, hufvudsakligen grundar sig på ett äldre från Rikets Ständers tid, och detta åter var föranledt af en ännu äldre Rikets Ständers underdåniga skrivelse — den af år 1857 — tror jag att Kammaren, liksom Riksdagen, är befogad att för Kongl. Maj:t äfven denna gång uttala sina åsikter i denna fråga och att det således legat inom Utskottets befogenhet att föreslå den skrivelse, som i sådant ändamål borde aflåtas. Den förste ärade talaren har dessutom sjelf slutat med att föreslå Kammaren en skrivelse, visserligen i någon mån annorlunda formulerad än Utskottets; endast min granne här bredvid slutade det anförande, i hvilket han för öfrigt syntes temligen ansluta sig till de af Utskottet yttrade åsikter, med att yrka afslag på Utskottets hemställan.

De anmärkningar, som i främsta rummet framställdes af den högt ärade talare, som först hade ordet, gällde, om jag rätt uppfattade hans yttrande, att Utskottet tillåtit sig att i sitt förslag inblanda en fråga, som icke hörde till ämnet. Det var den frågan, huruvida någon inskränkning borde ske i antalet af ämnen som fordras i den förberedande, eller mediko-filosofiska examen, och ansåg han denna fråga hafva legat helt och hållet utom Utskottets befogenhet, helst ingenting derom innehölls i den skrivelse Andra Kammaren föreslagit att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t aflåta. Jag ber då att få erinra, att vid remissen af Andra Kammars beslut samtliga de talare, som då yttrade sig, framställde den önskan, att Utskottet åt den så kallade medicinska frågan ville egnas en så omfattande och grundlig pröfning som Utskottets krafter kunde medgifva. Utskottet trodde derföre, att *hela* denna fråga rörande medicinska undervisningens ändamålsenligaste anordnande blifvit till detsamma öfverlemnad, och att det fått i uppdrag att tillse, det icke något komme att göras, som kunde skada denna undervisning, och att derföre äfven de hinder, som för närvarande möjligen försvårade dess ändamålsenliga ordnande, blefve undanröjda. Då vidare under diskussionen framhölls, att, huru förträfflig läkarebildningen än vore, och huru litet den lemnade att önska, kunde dock en eller annan anmärkning göras, särskildt i afseende på den alltför långa tid läkarens studier kräfva innan han hunnit absolvera sin akademiska kurs och gå ut i lifvet, för att med de kunskaper han förvärfvat gagna sitt land och sig sjelf, trodde sig Utskottet icke böra betrakta frågan blott från en så inskränkt synpunkt, som i Andra Kammaren skett, der man hållit sig vid 1863 års skrivelse till Kongl. Maj:t i denna angelägenhet och endast vid den sidan af saken, huruvida Carolinska Institutet skulle få rätt att anställa medicine kandidatexamen. Detta hade varit att se frågan ur en alltför begränsad synkrets och Utskottet uppfattade såsom sin skyldighet att se frågan något mera i stort. Då kunde icke heller Utskottet undgå att taga i öfvervägande, hvad inflytande den alltför långa studietiden eger på den medicinska undervisningen.

Äf de statistiska uppgifter, meddelade af fullt kompetenta myndigheter, som finnas i Utskottets utlåtande, behagade Kammaren finna att det verkligen är en väl lång tid, som den medicine studerande måste använda innan han är fullt färdig. Utskottet har tagit detta i pröfning och trott, att det vore en omständighet, som, då Riksdagen vill aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t, rörande ordnandet af den medicinska undervisningen, det vore skäl att taga med, och att det borde särskildt betonas att en förkortning af den tid, de medicinska studierna kräfva, är af nöden påkallad.

Frånser man från den högsta åldersklassen af de läkare, som under åren 1866—1871 legitimerat sig i Sundhets-kollegium och tager i beräkning de två derintill närmaste åldersklasserna, eller dem emellan 30 och 35 år, finner man att 53,6 procent eller mer än halfva antalet af de medicinestuderande vid den tid, då de afsluta sin kurs, äro mellan 30 och 35 års ålder. Det är väl sent, att först vid denna ålder hafva kommit så långt, att man kan börja göra gagn, tänka på att sätta eget bo. Då vi nu sägo, att så lång tid kräfdes, var det naturligt, att vi sökte göra oss reda för orsakerna härtill. Jag ber att med några ord få omnämna dem. Jag vill icke uppehålla mig vid de från början ogynsamma omständigheter, som vålla, att ynglingarne i allmänhet äro omkring 21 år innan de kunna börja sina akademiska studier, men vill deremot erinra, att, sedan de välbörjat dessa studier, kräfver den preliminär examen, som de blifvande läkarne skola undergå innan de få inskrifvas i fakulteterna och börja sina egentliga medicinska studier, vid det ena af våra universiteter 2 å 3 år och vid det andra 1½ å 2. Detta är efter mitt förmenande en orimlighet, som bör kunna afhjelpas, helst då man besinnar att ynglingarne numera vid sitt inträde vid akademien innehafva högre kunskapsmått än innan den nuvarande maturitetsexamen infördes i vissa ämnen, till exempel de klassiska språken så stora, att, om man tänker sig tillbaka 20 å 30 år, fordringarne som nu ställas på en student äro nära på desamma som då för tiden fordrades af en filologie kandidat. Af den tid, som ätgår för mediko-filosofiska examen, användes brorslotten till fortsatt studium af ett af dessa språk, latinet, ehuru det väl kan med fog ifrågasättas, huruvida icke den blifvande läkaren bättre kunde använda sin tid. På det olämpliga i ett dylikt fortsatt latinstudium har Utskottet hänsyftat, och då det blifvit ådagalagdt, att till mediko-filosofiska examens afläggande ätgår så lång tid, som 2 å 3 år, trodde Utskottet att det icke kunde skada, om Kongl. Maj:ts uppmärksamhet fästades derpå, att, till studietidens förkortande, ämnenas antal i den medicinska preliminärexamen, lämpligen kunde minskas. Att en förkortning i tiden för denna examen kan ske, utan att läkarebildningen derigenom lider, dertill hemtar jag stöd af förhållandet i Norge och ber att nu här få meddela några i sådant hänseende ganska upplysande uppgifter, som jag förskaffat mig. Jag begärde nemligen uppgift på medelåldern för dem, som under åren 1866—1871 vid Christiania universitet afslutat sina medicinska studier, och fick till svar att den var 26 år. Af dem, som under samma tid hos oss aflade medicine licentiatexamen, innehade endast 8,4 procent denna ålder. Jag frågade vidare huru lång tid

preliminärexamen tager i Christiania; mig svarades 1½ år. På fråga vid hvilken ålder ynglingar der i allmänhet aflägga studentexamen, fick jag till svar, att den vanliga åldern är 18 år. Jemför jag nu dessa uppgifter, finner jag att ynglingar, som redan vid 18 års ålder inträda vid Christiania universitet, således antagligtvis mindre försigkomna än våra 21 års gamla studenter, det oaktadt kunna på 1½ år aflägga den medicinska preliminärexamen, och jag hemställer då, om det icke är skäl att det missförhållande härvid lag, som tydligen förefinnes hos oss, med det snaraste blir rättadt och att detta må ske i sammanhang med ett definitivt ordnande af den medicinska undervisningen. Det kan icke nekas, att, då de medicinska studierna i Norge kunna afslutas på 6½ år, den svenske läkaren kommer i förhållande till yrkesbröder i de andra skandinaviska länderna i en ställning, som måste för hela hans framtid vara menlig. Långt sednare kommer han, i tillfälle att utöfva sitt yrke och således förtjena sitt uppehälle. Äfven i förhållande till sina egna landsmän kommer han att stå tillbaka, hvilka långt tidigare än han kunna förvärfva en oberoende ställning. Äfven denna omständighet synes mig vara väl värd Riksdagens och Regeringens uppmärksamhet. Den förste ärade talaren anmärkte, att det ej vore godt, om läkaren alltför ung började sin verksamhet, och detta vill jag medgifva; men det är ej bättre om han alltför gammal börjar sitt kall, och nu faller, såsom jag redan påpekat, medelåldern för mer än hälften af de utexaminerade läkarne mellan 30 och 35 år. Jag tror derföre, att det i mera än ett afseende vore gagneligt, om i den skrifvelse, som, efter hvad jag förmodar och hoppas, Kammaren vill besluta att Riksdagen skall afåta till Kongl. Maj:t, önskvärdheten deraf framhölles, att ämnenas antal i den preliminära examen inskränkas, och att, i sammanhang dermed, åtgärder vidtagas för åstadkommande af likformighet i denna examen vid rikets båda universitet.

I det förslag till skrifvelse som Grefve Hamilton framlagt och som skiljer sig från Utskottets hufvudsakligen deri, att punkten angående den mediko-filosofiska examen är utelemnad, föreslås äfven "att den praktiska undervisning, universitetens medicinska fakulteter skola meddela alla blifvande läkare, bör föregå den teoretiskt-medicinska eller kandidatexamen, och att denna examen må kunna afläggas vid hvilket af rikets medicinska läroverk som helst." Ehuru icke någon man af facket, vågar jag bestrida lämpligheten häraf, öfvertygad som jag är, att de alla skola fortfarande instämma med Utskottet deri, att den förberedande praktiska undervisning, som universiteten nu meddela, och som är bestämd till 2 månader, är just den del af kliniska undervisningen, som icke rimligtvis kan skiljas från de lärare, som skola examinera lärjungarne i den derpå följande teoretiska examen. Ett annat förhållande är det med de 4 månaders kliniska tjänstgöring, som går omedelbart efter den teoretiska examen. Inom Utskottet har äfven ifrågasatts, huruvida icke skyldighet borde stadgas äfven för sådana studerande, som, sedan Carolinska Institutet erhållit den examensskyldighet, som ju alla äro ense om att Institutet bör erhålla och som det förklarar sig, efter en lätt åstadkommen, af Utskottet förordad förändring med lärostolarne, kunna öfvertaga,

vid detsamma aflägga medicine kandidatexamen, att fullgöra den efterföljande kliniska tjänstgöringen under 4 månader vid fakulteterna. Såsom skäl för ett dylikt stadgande kunde anföras, att Institutet och hufvudstadens stora kliniker måhända blifva så öfverlupna, att den unge medicine-kandidaten vid fakulteterna skulle kunna lättare påräkna erforderlig enskild handledning än vid Institutet, att en nyttig vaxelverkan derigenom skulle beredas emellan universitetet och institutet, samt att den ensidighet, som mången befarar, skulle kunna blifva en följd af läkarebildningens förläggande uteslutande till *en* skola, härigenom skulle förebyggas. Utskottet har dock ansett ordnandet af den kliniska tjänstgöringen vara en så rent administrativ fråga, att Riksdagen ej borde sysselsätta sig med något detaljeradt förslag derom, utan endast häntyda på, att anledning kan finnas att tilldela universitetens fakulteter en större och bestämdare andel i den praktiska undervisningen, helst då universitetens fakulteter kommit i en helt annan ställning nu, än då 1861 års författning utfärdades eller då den underdåniga skrifvelsen af 1863 afläts. Jag tror icke, att ett sådant omnämmande från Riksdagens sida vore otillbörligt, ej heller att regeringen kunde med missnöje taga upp, att representationen påpekade ett förhållande som den ansåge förtjena att beaktas.

Hvad angår det af min ärade granne förordade förslag om de medicinska läroverkens befriande från examensskyldigheten och dennes öfverlemnande till en särskild examenskommission, så har denna fråga äfven varit på tal inom Utskottet, som dock ej ansett sig böra framställa förslag derom. Jag tror det vara ett eftersträfvansvärdt mål att de medicinska läroverken, likasom universitetslärarne i allmänhet, befrias från det för oss egendomliga, i så hög grad tröttande examensväsendet. Lärjungarne skulle då ega att söka sin bildning vid hvilken fakultet eller skola som helst, men rättigheten att praktisera endast efter af staten anordnade pröfningar kunna erhållas. Utskottet fann likväl att för närvarande det vore omöjligt att anordna sådana kommissioner, och ansåg därför, att den medicinska undervisningen borde ordnas på grundvalen af befintliga förhållanden och med anittande af alla de krafter, som för närvarande stå till buds. Yppa sig framdeles bättre utsigter för examensväsendets grundliga omorganisation, lära de, som detta tillkommer, nog framställa förslag derom.

På grund af hvad jag tagit mig friheten yttra, vågar jag hemställa, huruvida ej Kammaren finner Utskottet hafva varit befogadt att göra en framställning i den riktning Utskottet gjort. Det tillkommer Kammaren att besluta om någon skrifvelse skall aflätas; såsom ledamot af Utskottet anser jag mig icke behöfva göra något särskildt yrkande derom, då Utskottets tillstyrkande varit enhälligt. Men vill Kammaren besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, hemställer jag dock i den svenska läkarebildningens intresse, att den måtte få den lydelse, som Utskottet föreslagit, och *icke* den, hvartill förslag af Grefve Hamilton blifvit framställt.

Herr Hallin: I likhet med den föregående talaren kan jag ej heller instämma i den yttrade åsigten om olämpligheten att afläta en skrifvelse till

till Kongl. Maj:t i det föreliggande ärendet. Det synes mig nemligen klart, att då Riksdagen finner anledning att till Regeringen framställa önsknings rörande ämnen, som ligga inom representationens befogenhet, Riksdagen lika litet bör underlåta detta, som jag är öfvertygad om att regeringen förbiser fördelen deraf, enär detta är enda sättet för henne att erhålla kännedom om den inom representationen i dylika ämnen rådande mening. Då nu detta ärende i sjelfva verket berör en undervisningsfråga, och således befinner sig inom ett område, der Riksdagen flera gånger förut tillåtit sig att till Regeringen göra hemställan, synas mig inga betänkligheter i berörda afseende böra förefinnas. Vi veta dessutom allt för väl, att den nu föreliggande frågan, eller den om den medicinska undervisningens ordnande, specielt varit föremål för flera Riksdagars handläggning, utan att man någonsin förut satt i fråga Riksdagens behörighet att dermed sysselsätta sig.

I afseende på de anmärkningar, som blifvit gjorda derom, att Utskottets förslag angående den förberedande mediko-filosofie-kandidatexamen skulle ligga utom ämnet, så tror jag, likasom den ärade talare som näst före mig hade ordet, att äfven den saken tillhör föreliggande ämne, emedan den sammanhänger med frågan om den medicinska undervisningens ordnande; och särskildt från den synpunkt, hvarifrån Utskottet utgått, synas mig verkliga skäl hafva förekommit att något derom yttra i förslaget till skrifvelse, så mycket mera som detta öfverensstämmer med de åsichter om ärendets omfattning som uttalades under den diskussion i Kammaren, hvilken föregick remissens öfverlemnande. Det är ådagalagdt, att den tid som lärjungarne behöfva för afläggande af den förberedande examen är alldeles för lång. Vi hafva redan hört, att i vårt grannland denna tid är betydligt kortare, och jag vill tillägga, att denna tid, är så vidt jag vet, kortare vid de *flesta* utländska universitet. Utan att förbise värdet för läkaren af sann humanistisk bildning, tror jag dock ej att hans tid till den förberedande examen bör allt för mycket upptagas med ämnen, hvaraf han under sina följande studier har föga eller ingen tillämpning eller nytta. Läkarens kall fordrar nödvändigt fortsatta studier, och med afslutandet af hans medicinska examina äro hans studier långt ifrån afslutade, de kunna snarare anses dermed började. Häraf följer vigten af att hans studietid — hvartill obestriddigen hör ej mindre den förberedande än den egentliga medicinska — ej onödigt förlänges, på det han med oförminskade krafter må börja utöfningen af sitt kall, till fromma ej mindre för honom sjelf än för samhället, som i sådant fall eger att af hans verksamhet draga större fördel än eljest.

Den andre talaren i ordningen, som i öfrigt förmenade, att Riksdagen icke borde besvara Kongl. Maj:t med någon skrifvelse i ämnet, enär Riksdagen icke vore kompetent att bedöma denna fråga och Regeringen nog ändå komme att fatta sitt beslut, yttrade några åsichter rörande den medicinska undervisningen, särskildt med afseende på examenssättet samt fördelen ej mindre för undervisningen än vetenskapen i allmänhet af s. k. examens-kommisioner. För min

del kan jag lika litet instämma häri som i det förslag beträffande ordnandet af den förberedande praktiska tjenstgöringen å sjukhus, som af den förste ärade talaren framställdes. För närmare motive-ring af mina åsigtter i berörda afseende torde det tillåtas mig att i korthet antyda min uppfattning i allmänhet af den föreliggande frågan, helst jag anser att nyssnämnda detaljfrågor stå i ett väsendtligt sammanhang med hufvudfrågan, hvarjemte jag tager mig friheten bemöta några af de inkast man ofta hört göras mot den föreslagna förändringen.

Vid afgörandet af den fråga som här närmast föreligger, eller huruvida Carolinska institutet bör erhålla befogenhet att anställa teoretisk eller så kallad medicine kandidatexamen, bör man väl först tillse huruvida detta läroverk med afseende på lärarekrafter och materiel bör anses kunna emottaga ett dylikt uppdrag och i följd deraf en förökad verksamhet, helst sådant under behandling af detta ärende blifvit ifrågasatt. För att åter besvara detta måste man, enligt mitt fömenande, ovilkorligen se något tillbaka på den historiska utvecklingen af frågan och deraf framgående data. Man må förklara ändringen i 1822 års reglemente vara hvilken som helst, så framgår likväl af detta reglemente, att Carolinska institutet, från att förut hafva varit en medicinsk uppfostringsanstalt för danandet af läkare för armén och flottan, från och med denna tid erhöi en vida mer omfattande verksamhet i ändamål att, såsom orden lyda, bilda "pålitlige och tillvande praktiska läkare för alla grenar af medicinalverket till statens tjenst". Att institutet under utöfvande af detta uppdrag gjort det till allmän tillfredsställelse, derom torde icke meningarne vara delade, och de rikliga anslag detta läroverk erhållit af statsmakterna torde väl bäst bevisa, att den på institutet ställda fordran blifvit väl uppfylld. Då nu detta åliggande äfven innefattade skyldighet att examinera i de teoretiska ämnena; då lärarekrafterna under tidernas lopp sedan dess erhållit allt mera förstärkning, så synes väl ej kunna betviflas, att ju icke institutet äfven skulle kunna ånyo emottaga detta uppdrag. Hvad de närvarande förhållandena angår så visar sig också, beträffande lärarnes antal för bestridandet af den teoretiska undervisningen och dermed sammanhängande examina, att detta institutet eger 8 lärare i hithörande ämnen, och således lika många som hela fakulteten i Lund, och endast 3 mindre än hela fakulteten i Upsala. Att dessa lärare äro fullt tillräcklige för det ifrågavarande ändamålet upplyser äfven, såsom Utskottet i sitt betänkande anført, Carolinska institutets lärarekollegium i ett den 14 Mars 1864 afgifvet utlåtande, deri det heter, att "institutet redan då hade tillräckliga lärarekrafter och undervisningsmateriel för att jemte den kliniska undervisningen för blifvande licentiatier meddela allt hvad för afläggandet af det teoretiska kunskapsprovet erfordras." När så är förhållandet med detta läroverk, så frågas, om det kan vara förenligt med undervisningens bästa att icke låta det få verka i sitt fulla mått. Eller kan man väl ur statsekonomisk synpunkt anse riktigt, att så många lärarekrafter gå förlorade utan att få verka hvad de kunna.

Man säger, att institutet får meddela teoretisk undervisning, samt att denna kan utöfvas på lika fruktkbringande sätt ensam som om den vore förenad med examensskyldighet. En undervisning utan examensrätt anser jag dock vara ganska *illusorisk*, och hvad följden deraf varit för Carolinska institutet framgår bäst af den minskning i lärjungarnes antal, som sedan 1861 inträffat. Enligt mitt förne-
nande synes det svårt att förneka det icke denna minskning af elever vid institutet är i väsentlig mån beroende af den förändrade verksamhet som med sistnämnda är inträdde för institutet. Man har, som nämndt är, velat fränkanna befogenheten att anställa examen någon betydelse för ett läroverk, och man har så väl vid remissens aflemnande till Utskottet som äfven i dag framställt fördelen af s. k. examenskommissioner. Under det jag med afseende på dessa kommissioner helt och hållet instämmer i hvad Utskottet i sitt betänkande framställt rörande de praktiska svårigheter, som skulle möta för anordnandet af dylika, tillåter jag mig i afseende på examens sammanhang med undervisningen att anföra några ord ur det af 1859 års komité afgifna betänkande. Det säges der: "Tillfälle att sjelf examinera och att åhöra andra examinatorers förfarande härutinnan leder och gifver nyttiga anvisningar för undervisningssättet, ty en lärares uppmärksamhet kan knappast genom något annat medel kraftigare fästas på brister dels i undervisningens meddelande dels i elevens sätt att uppfatta och förstå dess ändamål. Å en annan sida åter är det endast genom att pröfva omfattningen och halten af elevens kunskaper som läraren erhåller möjlighet att ansvara för undervisningens vederbörliga beskaffenhet och således också verkligen kan åtaga sig denna skyldighet, som staten af honom fordrar. Men det är endast om hela studiekursen genomgås vid ett och samma läroverk, som alla lärare kunna få vederbörlig del i pröfvande af kunskapernas mogenhet. Är åter undervisningsarbetet fördeladt på två läroverk så möta därför betydliga hinder." Detta anser jag vara en sanning, hvilken jag helt och hållet vill underskrifva.

De betänkligheter, som man i allmänhet framställt mot den anordning som här är ifrågasatt, angå hufvudsakligen att man, genom att att göra Carolinska institutet fullständigt, skulle skapa en specialskola, hvilken, skild från universitetet och dess förädlande inflytande i allmänt vetenskapligt och humanistiskt hänseende, ensidigt utvecklades till en routinskola. Med de medel vetenskapen nu eger att sprida sig öfverallt, och då litteraturen väl måste anses vara det hufvudsakligaste medlet för den vetenskapliga forskningens utbyte, böra också dessa skäl nu mera hafva betydligt förlorat i värde. Man säger äfven, att fakulteterna skulle gå under, om Carolinska institutet upphöjdes till fullständigt läroverk, emedan alla eleverna då skulle strömma till Stockholm. För min del tror jag att eleverna samlas dit, der lärarne äro dugligast, ty det är lärarnes kraft att sammanhålla som är det väsentligaste vid ett läroverk, förutsatt nemligen att materiel och annat dertill stå i förhållande, hvarförutom antagligen ett ej ringa antal lärjungar af kärlek för universitetsinrättningen eller af personligt intresse kommer att fullborda sina studier vid fakulteterna. Skulle likväl så inträffa, att universi-

teten förlorade några elever genom nämnda anordning, så torde väl icke fakulteterna egentligen lida derpå, enär dem erbjudes full ersättning uti fördelen att få meddela en mera fullständig läkarebildning, under förutsättning att det förslag som i Utskottets betänkande blifvit framställt i afseende på den medicinska undervisningens ordnande i dessa delar finge framgång.

Man har sökt lösa denna s. k. medicinska frågan genom *samverkan* emellan de 3 läroverken på sådant sätt, att den teoretiska undervisningen och examen, liksom nu är förhållandet, skulle verkställas af universitetens fakulteter och den praktiska deremot af Carolinska institutet. Emot detta förslag är att göra samma anmärkning, som alltid måste göras, då det är frågan om att åtskilja *teori* och *praxis*, dessa faktorer, hvilka icke böra åtskiljas, emedan de äro så beroende af hvarandra, att de ovilkorligen böra vara förenade: de *stödja*, *upplysa* och *lifva* hvarandra. Der teorien ensam gör sig gällande, är fara att kunskapen urartar till en *stel dogmatism*; der praxis åter ensam är rådande öfvergår den lätt till *handtverksmessighet*, till *routin*. Nej den rätta samverkan består, enligt mitt förmenande, deruti att hvardera läroverket får fritt och obehindradt använda sina krafter till hvad det förmår åstadkomma för en själfständig undervisning. Deraf tror jag att icke blott undervisningen har sin största fördel, utan framför allt den vetenskapliga täflan bär sina skönaste frukter. Af en sådan anordning framginge också med nödvändighet, att fakulteterna erhöle det största möjliga oberoende å sin sida att meddela fullständig läkarebildning. Det skulle vara ett förbiseende af de närvarande förhållandena och de lärareförmågor som finnas vid universiteten att neka dem vara kompetenta att utöfva en sådan rätt.

Man har sagt att vårt land icke skulle behöfva mera än två medicinska läroverk och att det således, med fästadt afseende på de studerandes antal och folkmängden i landet, vore en misshushållning att hafva tre. Sedan vi likväl äro nog lycklige att ega dem, kan väl ej vara skäl att bortkasta någotdera; de äro alla väl behöfliga och ega tillräckligt att uträtta, om de fritt och oberoende få verka. Dessutom finnas flera andra länder med ej större folkmängd än vårt med lika många om ej flera medicinska läroverk; så till exempel tillåter jag mig erinra att Holland, som har mindre folkmängd än Sverige, eger fyra medicinska undervisningsanstalter, och äfven Schweiz har i förhållande till sin folkmängd flera läroverk än Sverige. Arten och beskaffenheten af de medicinska studierna, hvilka hufvudsakligen äro byggda på *demonstrativ* undervisning och *experimenter*, kräfva också med nödvändighet att lärjungarne fördelas på flera läroverk, på det att undervisningen må blifva tillfyllestgörande. Derföre tror jag att vi, långt ifrån att inskränka antalet af de läroverk vi ega, tvärtom böra söka utvidga dem och gifva dem en sådan anordning som bäst befordrar undervisningen och vetenskapens förkofran, hvilken äfven i väsendtlig mån är beroende häraf, enär flera läroverk fordra flera lärare och följaktligen bilda flera vetenskapsmän inom landet.

Man har sagt att vår läkarekorps' bildning är god och åtnjuter allmänt anseende samt att man derföre icke bör göra någon förän-

dring i nu varande förhållanden. Jag vill icke neka att detta till viss grad är händelsen; men att man deraf skulle få draga den slutledningen, att detta skulle vara en följd af den närvarande planen för undervisningen kan jag icke medgifva. Med kännedom dessutom om de långsamma studier, som fordras för afslutande af den medicinska kursen, är man väl icke berättigad anse att 1861 års anordning bildat de män, på hvilkas värde såsom läkare man nu kan fästa afseende. Snarare har man väl att söka skälet, hvarför vår läkarebildning i allmänhet står så högt, derutinnan, att studierna i vårt land bedrifvas med mycket *allvar* och att följaktligen vår nu varande goda läkarebildning existerar trots de närvarande förhållandena. Hvad som emellertid är alldeles oafvisligt i detta hänseende är, att våra medicinska studier gå långsamt, att de derigenom blifva mycket dyrbara för lärjungarne, och att de räcka längre än hvad som kunde behövas. I detta hänseende har Utskottet i sitt betänkande framlagt data af talande beskaffenhet. Vi se nemligen att mer än 50 procent af våra läkare äro öfver 30 år då de aflägga licentiatexamen. Det torde ej vara tvifvel underkastadt att detta står i nära sammanhang med den närvarande undervisningsplanen. Utskottet har i detta afseende framställt de hufvudsakligaste bristerna, hvaribland särskildt förtjenar erinras det af erfarenheten bestyrkta förhållandet, att fakulteten i Upsala för närvarande har ett så stort antal lärjungar att, trots dess utmärkta lärarekrafter och institutioner i öfrigt, svårigheter ovilkorligen måste uppstå för de studerande att draga tillbörlig fördel af undervisningen; att dessa olägenheter i väsendtlig mån böra kunna undanrödjas, om Carolinska institutet i vidsträcktare mån kommer att deltaga i den teoretiska undervisningen, synes alldeles klart, likasom öfver hufvud taget studiekursen med större lättnad och mindre tidsutdrägt kunde fullbordas af eleverna, om de sattes i tillfälle att afsluta sina studier vid ett och samma läroverk. En sådan anordning sammanfaller äfven med den princip, som bör ligga till grund för undervisningen i allmänhet, eller hvartdera läroverkets fullständiga oberoende och frihet att få verka för sitt ändamål.

Att detta, vid våra *universitet* som på sednare tider erhållit så rikligt material för den praktiska undervisningen, kan ske i mycket vidsträcktare grad än nu är förhållandet, har redan Utskottet i sitt betänkande anført. Vi se der, bland annat, att Lunds universitet för de kliniska studierna har att påräkna ett sjukhus, som omfattar icke mindre än 250 sängar eller nära lika många som Serafimer-lasarettet, och att Upsala har ett sjukhus med 150 sängar. I afseende på antalet å dessa sjukvårdsanstalter intagne sjuke, så visar det sig, att under åren 1868—1870 vårdades i medeltal *uti Upsala*: på medicinska afdelningen 487, på kirurgiska 418, på obstetriska 75, och på syfilitiska 200; samt *i Lund*: på medicinska 516, på kirurgiska 511, på obstetriska 65 och på syfilitiska 476. När man härtill lägger, att under denna tid i medeltal per år förekommo omkring 100 *större* kirurgiska operationer i Upsala och 113 i Lund, så måste vi erkänna att detta material är så rikligt, att många utländska framstående kliniker icke hafva större. Det är icke nog med dessa siffror, som

beteckna antalet af de sjuke. Om man närmare granskar de olika sjukdomsformer som förekommit, så skall man icke befara, att materialet är otillräckligt, vare sig med afseende på rikedomen på fall eller dessas lämplighet för undervisningen. Jag tror således för min del, att universiteten med sitt nu varande undervisningsmaterial och sina lärarekrafter nu stå rustade att utom den teoretiska äfven emottaga om icke *hela* den praktiska undervisningen, så åtminstone största delen deraf. Det enda, som felas dem, är klinik för barnsjukdomar och kanske äfven en något mera utbildad obstetrisk klinik, men äfven dessa brister torde möjligen i en framtid på något sätt afhjelpas. För närvarande synas dessa båda specialkliniker i Stockholm svårligen kunna undvaras af dem som fullborda sina studier i öfrigt vid universiteten.

I afseende på den *kliniska tjänstgöringens ordnande* är detta en åtgärd som helt och hållet tillhör administrationen, men, då här redan blifvit taladt om dess ändamålsenliga ordnande, så vill jag icke släppa tillfället ur händerna att något derom yttra mig. Tjänstgöringen vid den *propedeutiska* kliniken anser jag så sammanhånga med medicine kandidatexamen, att den ovilkorligen bör fullgöras vid det läroverk, der denna examen afläggas. Den sammanhänger med de teoretiska studierna och måste anses såsom ett supplement till desamma. Af denna anledning kan jag ej heller instämma i hvad en föregående talare i detta hänseende föreslagit. Hvad åter angår den kliniska tjänstgöring som nu verkställas vid universitetet efter medicine kandidatexamens afläggande, har Utskottet ifrågasatt att densamma skulle af alla fullgöras vid universiteten, för att icke vid Stockholms kliniker anloppet af lärjungar skulle blifva alltför stort. Man skulle således hänvisa äfven dem, som aflagt medicine kandidatexamen här i Stockholm, till universiteten. Denna åtgärd förefaller likväl mig mindre lämplig. Den gifver anledning till många obehag för de studerande och öfverensstämmer icke med den frihet i undervisningen, som vi böra eftersträfvä, hvartill måste höra, att eleverna medgifvas vända sig dit, der de tro sig ega mest att lära. De skäl man framställt för den ifrågasatta obligatoriska tjänstgöringen vid universitetens kliniker, nemligen att eleven derigenom fick tillfälle att följa mer än en klinisk lärare, förlora, enligt mitt förmenande, sitt värde, då man besinnar att denna föreskrift skulle blifva ett ytterligare tvångsband och föröka de svårigheter för de studerande, man söker undanrödja. Härförutom huru skulle rättvisligen den föreslagna fördelningen ske? Hvilka skulle man skicka till Lund och hvilka till Upsala? Enligt mitt förmenande vore det bättre att sammanlå all tjänstgöring efter kandidatexamen och låta densamma verkställas vid hvilket läroverk som helst, endast med den inskränkning, som är beroende af ännu befintlig brist eller otillräcklighet i kliniskt material vid universiteten. Den största möjliga frihet synes mig i detta hänseende böra medgifvas, och att denna tjänstgöringsskyldighet bör byggas på den grund, att tjänstgöring vid en läroanstalt eger giltighet för afläggande af medicine-licentiatexamen vid hvilket dera läroverket som helst.

Man har fruktat att nu ifrågasatta förändring skulle fordra en förstärkning af lärarekrafter för den praktiska undervisningen vid institutet, enär kliniken efter medicine-kandidatexamen tager de nu befintliga lärarekrafterna i de praktiska ämnena i sådant anspråk, att de ej skulle medhinna att sköta den förberedande eller propedeutiska kliniken, samt att till följd häraf skulle uppstå anspråk på anslag till flera lärareplatser och följaktligen följden blifva ökade kostnader för staten. Ser man till hvad krafter i berörda afseende institutet redan eger, så synes likväl denna fruktan mindre berättigad. Det visar sig nemligen att institutet för den praktiska undervisningen eger ej mindre än 11 lärare till sitt föfogande, eller lika många som hela fakulteten i Upsala och relativt flere än de flesta andra medicinska skolor i Europa; hvarförutom man väl bör taga i betraktande den lindring i den praktiska undervisningen för Carolinska institutet, som måste blifva en följd af det vidsträcktare uppdrag i berörda afseende, som skulle tillkomma universiteten. Ty man får ihågkomma att då för närvarande största delen af tjänstgöringen måste ske vid Stockholms kliniker, innebär det nuvarande förslaget största möjliga inskränkning i detta afseende, och då följaktligen en jemnare fördelning af lärjungar under de praktiska studierna derefter bör vara att påräkna, måste således en minskning af lärjungar vid institutet inträffa under detta stadium af studietiden. Skulle likväl så inträffa att behof gjordes af förstärkning af lärarekrafter vid institutet, bör sådan med lätthet kunna erhållas i hufvudstaden, då för ändamålet kunde anställas yngre lärare, så kallade docenter, hvilka otvifvelaktigt kunna vara af mycken nytta för undervisningen, särdeles vid den förberedande kliniska tjänstgöringen, medelst undervisning i sjukundersökning, fysikaliska undersökningar och så vidare.

Då enligt mitt förmenande på den väg, Utskottet i sitt betänkande ingått, ett uppslag till en lycklig lösning af den nu föreliggande frågan, hvilken så länge utgjort ett obehagligt tvisteämne så väl inom som utom Riksdagen, synes till allmän belåtenhet vara att finna, kan jag ej annat än på grund deraf samt med anledning af hvad jag haft äran anföra på det högsta anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 eftermiddagen.

Grefve af Ugglas: Jag må erkänna, att jag med särdeles glädje läst det betänkande, som Första Kammarens Tillfälliga Utskott i detta ämne afgifvit. Den som, likasom jag, varit med under det gamla representationssättet och sett hvilken hetta och bitterhet, som under stridigheterna i denna fråga då gjorde sig gällande, kan icke annat än vara tacksam för ett betänkande, hvilket, på sätt flere talare erkänt, är fritt från allt partisinne och endast berör sjelfva hufvudfrågan, ordnandet af den medicinska undervisningen. Jag nämnde med hvilken hetta och bitterhet striden förr blifvit förd och kan i sammanhang dermed besvara den af en talare nyss framställda fråga, hvad som varit orsaken till denna hetta. Orsaken dertill var, enligt

mitt förmenande, den, att man mer och mer kom till den öfvertygelsen, att frågan icke så mycket gällde sjelfva den medicinska undervisningen som universitetens öfverhöghet. Möjligen har jag misstagit mig i denna uppfattning, men åtskilligt förekom som gaf stöd åt en sådan uppfattning; och tanken att universiteten i främsta rummet satte sin öfverhöghet och först i andra vetenskapen vållade en känsla af bitterhet (jag minnes det väl), hvilken en tid var så stark, att inom det stånd, jag tillhörde, flere ledamöter förklarade sig beredda att säga nej till hvarje anslag åt universiteten, på det att dessa måtte komma till uppfattning af statens verkliga intressen. Då så var förhållandet, må jag säga, att det vore särdeles lyckligt, om denna fråga, sedan den en gång inom denna representation blifvit väckt, snart blefve afgjord; ty skulle en sådan stämning, som, enligt hvad jag nämnt, rädde under den gamla representationen, göra sig gällande äfven inom de nuvarande, så fruktar jag att det skulle leda oss på stora afvägar.

Orsaken hvarför jag egentligen begärde ordet var, att jag hörde en talare förklara, att det icke vore skäl att aflåta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i ämnet. Denne talare yttrade att regeringen nog ändå skulle ordna denna angelägenhet; men jag vill hemställa till eder, mine Herrar, om icke i en fråga, deri, såsom i denna, så många passioner rört sig och ännu icke torde vara fullt utdöda, regeringen, som står emellan fordringarne från de olika sidorna, mer än någonsin för sitt åtgörande behöfver ett stöd i representationens uttalade mening. Jag tror således, att det icke allenast för frågans skull, utan äfven för regeringens skull vore af vikt, att representationen här fattade ett beslut, och jag skulle högeligen beklaga, om denna Kammare genom att afslå skrifvelseförslaget skulle gifva stöd åt den tolkning, att frågan icke af representationen med värme omfattas. Jag yrkar således bifall till den skrifvelse, som Utskottet föreslagit skola aflåtas, men afslag å det förslag, som väckts af Grefve Hamilton. Jag gör det sednare icke derföre, att jag här vill ingå i något bedömande af lämpligheten af det skrifvelseförslag han framställt. utan derföre, att jag anser Utskottet hafva handlat fullt rätt, då der blott yttrat sig i hufvudfrågan och afskiljt alla detaljsaker och lemnat dem å regeringen. Jag vill nemligen icke att i afseende å en detaljsak ett bestämdt förord från Riksdagens sida uttalas.

Friherre Bildt: För en stund sedan yttrade en talare, att denna fråga vore så invecklad, att enligt hans uppfattning representationen icke borde eller ens kunde för Kongl. Maj:t yttra sina åsikter i densamma. Samme talare omnämnde äfven i sitt anförande en mängd detaljbestämmelser som han ansåg böra inbegripas i denna skrifvelse. För min del tror jag, att det är alldeles nödvändigt att sammanfatta frågans betydelse sådan den verkligen är, för att kunna bedöma densamma, och då jag så gör, förefaller det mig, att den är särdeles enkel. Här är icke fråga om något annat, än att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t uttala den önskan, att Kongl. Maj:t ville så ordna den medicinska undervisningen, att de lärarekrafter och den undervisningsmateriel, som finnes vid Carolinska institutet, måtte till fulla

tillgodogöras. Frågan är en gengångare från fornda tider, då den hade den mera högtidliga benämningen *den medicinska frågan*, och då man talade om den stora stridigheten mellan Carolinska institutet och de båda universiteten. *Den frågan* finnes icke nu mera. Detta inses bäst af den form hvarunder den för icke länge sedan varit föremål för pressens yttranden. Hade den varit en *brännande fråga*, så är det sannolikt, att den hade varit mera synlig i tidningarne. Frågan har i alla fall varit af stor vikt för vårt land, då den gamla striden emellan Carolinska institutet och de båda universiteten framkallat så särdeles lysande resultat. Enligt min uppfattning åtminstone är nemligen den vackra och höga ståndpunkt, hvarpå vår läkarebildning befinner sig, en följd af de strider, som egt rum mellan universiteten och Carolinska institut. Dessa strider hafva framkallat ett lif och en kraft i undervisningen, som säkerligen skulle saknas, i fall dessa strider icke funnits. De hafva också förorsakat, att våra universitet erhållit förökade lärarekrafter och bättre materiel, förnämligast storartade *sjukhus*. Men under det dessa strider framkallat detta, har, under den vapenhvila, som uppstått, inträffat att man icke tillgodogjort sig de stora krafter, som Carolinska institutet skulle kunna hafva för en fortsatt, jag vill icke säga *strid*, men *täflan* med universiteten. Man har nemligen icke begagnat sig af Carolinska institutets resurser i lärarekrafter och undervisningsmateriel. Detta är hela frågan. Då den nu en gång blifvit väckt inom representationen, och då den här avancerat så långt, att en Kammare beslutat att hos Kongl. Maj:t uttala den önskan att undervisningen måtte ordnas på ett sätt, som synes mig lämpligt, så anser jag att det också vore minst sagdt bra besynnerligt, om denna Kammare på grund deraf, att den icke *begrepe* frågan, nu icke ens ansåge tillståndigt att aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t. För min del kan jag icke dela denna uppfattning, som fränkänner representationen de aldra enklaste begrepp i denna fråga. Det vore något helt annat om vi här skulle yttra oss i detalj. Det har blifvit med skäl anmärkt, att vårt Tillfälliga Utskotts förslag skiljer sig från Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts derutinnan, att vårt Tillfälliga Utskott yttrat sig om saker, som visserligen tillhöra frågan, men likväl ligga utanför sjelfva *hufvudfrågan*, då Utskottet nemligen yttrat, att enligt dess åsigt ämnena i den förberedande medikofilosofiska examen borde inskränkas. För min del tror jag icke, att ett bibehållande af den sats i skrifvelsen, hvilken derom handlar, är så farligt, så vidt man för öfrigt är af samma åsigt som Utskottet, då det nemligen endast heter, att Riksdagen ville i underdanig skrifvelse anhålla, *det täcktes Kongl. Maj:t taga i nådigt öfvervägande* etc. Detta är väl en på så modest och granlaga sätt som möjligt uttryckt begäran af dem som önska att läkarne må kunna utträda i det praktiska lifvet något förr än som nu eger rum, och det sednare kan väl till väsentlig del bero på undervisningens ordnande, utan att man derföre skall förutsätta, att undervisningen i sin helhet skulle förminskas. Jag skulle derföre tro, att ett sådant yttrande icke är så vådligt, men jag skulle för min del helst önskat, att det icke förekommit i sjelfva *klämman*, utan i motiven. Skulle Kammaren hysa någon tvekan att så bestämdt uttala sig, så synes det mig vara vida

lämpligare att utstryka dessa ord "ämnenas antal i den förberedande mediko filosofiska examen så vidt ske kan inskränkas och" än att, såsom den förste talaren föreslagit, alldeles omvända satsen, ty hans förslag är, så vidt jag förstår, vida mera bindande och vida mera ingripande i undervisningens ordnande än Utskottets förslag.

Man skulle kunna säga att en sådan skrifvelse, om den också är befogad, likväl ingalunda är nödvändig. Den talare, som yttrade sig närmast före mig, har redan bemött detta inkast, då han sade, att ett afslag från denna Kammare lätt skulle kunna tolkas så som om denna Kammare vore likgiltig för denna frågas lösning. Om sjelfva motionen för närvarande varit onödig vill jag för min del lemna osagdt. Men då aflåtandet af en underdånig skrifvelse är det enda sätt, hvarpå Riksdagen kan uttala sin åsigt i denna fråga, kan jag icke underlåta att tillstyrka bifall till det af Utskottet framställda förslag. Jag kan nemligen icke dela den af en talare yttrade åsigt, att Kongl. Maj:t nog ändå finge kännedom om representationens åsikter, ty jag vet icke, huru Kongl. Maj:t skall kunna erhålla kännedom om representationens åsikter, om icke dessa gifvas tillkänna genom formliga beslut i Kamrarna.

På dessa enkla skäl yrkar jag för min del bifall till det förslag som af Kammarens Tillfälliga Utskott blifvit framlagdt.

Herr Rydin: Lika med hvad två talare under debatten yttrat, anser jag olämpligt att under nuvarande förhållanden, då läkarebildningen allmänt prisas såsom god och intet af de medicinska läroverken af eget initiativ hos Kongl. Maj:t begärt någon förändring i den nu gällande undervisningsordningen, representationen, under mångfaldiga af sina öfriga bestyr, tager en sådan speciel förvaltningsfråga, som denna, under sin handläggning och i saken uttalar ett omdöme. Ett sådant kan nemligen icke, utan att man företager en omsorgsfull pröfning af hela vårt medicinska undervisningsväsende, grundas på säkra fakta. Och om omdömet i saken uttalas utan en sådan pröfning, kan det, äfven om det utgår från en så betydande samhällsmakt som Riksdagen, icke tillmätas någon synnerlig vikt och betydelse. Härtill kommer, att i denna fråga, som rör en af våra förnämsta bildningsgrenar, åsigheterna böra kunna arbeta sig fram till öfverensstämmelse utan Riksdagens mellankomst. Om någonsin en fråga är af beskaffenhet, att dess utredning tillkommer pressen, är det väl denna, der kämparne för den ena eller andra åsigten äro utrustade med den bildning, som erfordras för att på öfvertygelsens väg bevisa de förfäktade åsigheternas riktighet. Ehuru väl jag sålunda ej kan anse rätta sättet för denna frågas lösning, att deri inblanda Riksdagen, har jag icke destomindre biträdt Utskottets skrifvelsförslag. Jag anser nemligen af vikt, att denna länge sväfvande fråga afgöres. Det kan icke annat än vara önskligt, att den animositet härutinnan som sedan lång tid rådt emellan Carolinska institutet och universitetens medicinska fakulteter, tager ett slut, och att derföre Riksdagen, då frågan åter blifvit väckt, genom sitt uttalande lagar, att fred slutas mellan läroverken, och den eniga samverkan, som hvardera läroverkets uppgift fordrar, på ett varaktigt sätt grundlägges.

Till följd häraf har jag såsom ledamot i denna Kammares Utskott biträdt dess förslag till skrifvelse, sedan Utskottet affattat det samma på det sätt, som hemställer om frågans pröfning i hela dess vidd och utgår från den viktiga fordran, att undervisningens främjande och underlättande skall vara syftemålet med den omordning, som kan komma i fråga. Genom begäran om pröfning af den medicinska undervisningsordningen från och med de förberedande studierne inom filosofiska fakulteten till och med den kliniska tjänstgöringen, samt den tydligt uttalade fordran på lika måttstock för kunskapsprovrens bedömande, kommer saken att ej allenast från den år 1863 framställda och af Andra Kammaren bibehållna synpunkten af Carolinska institutets examensrätt pröfvas, utan i hela sin vidd skärskådas. Hvad som ytterligare föranlett mig att biträda skrifvelseförslaget är, att Carolinska institutet blir nödsakadt att afgifva ett positivt yttrande i saken.

Carolinska institutets ställning till frågan är ganska egendomlig. Alltsedan 1861, då nu gällande stadganden för institutet utkommo, förspörjes intet initiativ från institutets sida, ej heller någon framställning om det sätt, hvarpå institutet anser frågans lösning skola genomföras. Deremot har den dagliga pressen i anonyma artiklar haft mycket att säga om institutets förlorade examensrätt, om huruledes denna fråga varit den mest brännande och viktiga under Riksdagen, och till stöd för sin åsigt uppräknat och omtalat den mängd lärarekrafter, som finnas, hvilka både kunna och vilja sköta såväl den praktiska som den teoretiska undervisningen. Jag tager detta på hand, men huru många år det kan dröja, innan ytterligare anslag begäres för lärarekrafternas förstärkande, lemnar jag åt framtiden att afgöra. Då pressen så länge talat i Carolinska institutets namn, kan det vara tid på att detta läroverk sjelf i eget namn tager till orda. Man bör också genom afåtande af skrifvelsen lyckas åstadkomma, att Carolinska institutet nödgas afgifva ett bestämdt utlåtande med en i alla dess detaljer genomförd undervisningsplan, hvaraf då kunde framgå, huruvida institutet med befintliga lärarekrafter kan utan men för den praktiskt kliniska undervisningen, som är dess uppgift, upprätthålla den teoretiska undervisningen, så att examensrätt, såsom en naturlig följd deraf, anses böra tillerkännas institutet. Carolinska institutet har visserligen till regeringen ingått med skrivelser, nemligen 1864, då utlåtande afgafs öfver 1863 års Riksdags skrifvelse, och 1867, då det begärde att få använda den lediga professionen i materia medica till profession i fysiologi; men i intetdera af dessa betänkanden har det afgifvit någon undervisningsplan eller redogjort för huruledes undervisningen för den teoretiska examen skulle kunna stå tillsammans med den praktiskt kliniska och för licentiatexamen beräknade, som är dess åliggande, enligt gällande stadgar. Det har inskränkt sig till att 1864 göra en jemförande uppräknning af lärarepersonal och framlägga ett förhållanden för tillfället afseende schema öfver undervisningsämnena och de lärare, dessa tillhöra. Om den af Utskottet nu föreslagna skrifvelsen, i den form som nu angifvits, beslutes, måste institutet bringas ur sin beqväma ställning, att blott mottaga eller förkasta hvad andra uppgjort. och

sjelf nödgas att framställa ett den medicinska undervisningsfrågan i dess helhet omfattande eget förslag, som ej kan inskränka sig till att med ja eller nej besvara om man vill emottaga eller afböja ett såsom förmån framställt åliggande. Här nämnes icke huru undervisningen skall kunna fullgöras. Men om icke 1859 års komitébetänkande och Carolinska institutets egna stadgar innehålla ett miss-tag i afseende på otillräckligheten af lärarekrafter för den kliniska undervisningens ombesörjande på ett för de studerandes studier fullt tillfredsställande sätt, blir det omöjligt för nuvarande lärarepersonal att medhinnna den fördubblade kliniska undervisningen, som blifver en följd af teoretiska undervisningens öfvertagande, hvartill kommer, att sjukhus och kliniskt materiel saknas för den propædevtiska kliniska kursen.

Då, enligt hvad jag nyss nämnt, Utskottet anser, att frågan i hela dess omfattning bör tagas i öfvervägande och påpekat de särskilda moment, som härutinnan böra skärskådas, kan man fråga: är det skal att aflåta en skrifvelse, som slutar med begäran, att under gifna förutsättningar den teoretiska undervisningen med dertill hörande examina utsträcker till Carolinska institutet? Häremot kan framställas det betänkliga uti att i en sådan speciel fråga, som denna, en viss förvaltningsåtgärd framhålles. I allmänhet äro positiva förslag från Riksdagen i speciela förvaltningsfrågor olämpliga, ty hvad som vid ett tillfälle vinner anklång kan snart nog mötas med ogillande. Utvecklingen af elementarundervisningsfrågan är ett bevis på det olämpliga i Riksdagens framställningar om bestämda åtgärders vidtagande och på de vexlande åsigtarna. Äfven förevarande fråga är ej fri från sinsemellan motsägande åsikter om bästa sättet för dess ordnande. Så till exempel drefs länge den uppfattningen, som äfven biträdtes af 1859 års komité, att det enda tjenliga vore, att upphäfvä fakulteterna och anlägga ett enda medicinskt läroverk i hufvudstaden. Denna åsigt är nu helt och hållet kastad öfver bord; ingen vill numera höra talas derom, utan nu vill man bygga på fri täflan och sjelfständighet för alla läroverk, en åsigt, öfver hvilken 1859 års betänkande uttalade sin förkastelsesdom. På samma sätt med examens nödvändighet för undervisningen. År 1836 förklarade Carolinska institutets lärare, att examen var obehöflig för att den teoretiska undervisningen skulle kunna fylla sitt ändamål, en åsigt, som ännu 1850 delades af en utaf Carolinska institutets mest framstående vetenskapsmän; numera förklaras examen för oeftergifligt vilkor för att teoretisk undervisning må kunna med framgång besörjas. Äfven i afseende på universitetets betydelse vexla meningarne. Ena gången, då fråga varit om utvidgning af Carolinska institutets befogenhet och den medicinska undervisningens fullständiga koncentrerung derstädes, anses universitetssidén ohållbar och tidens riktning vara användandet af sjelfständiga specialskolor. Då fråga är om anläggandet af en högskola i Stockholm, anses för ett af de oeftergifliga villkoren för att hufvudstaden skall genomträngas af en hög och ädel odling, att den förses med det verksamma medel till en förhöjd intelligens och sedlig förädling, som en der upprättad högskola kan skänka. De i hufvudstaden befintliga 7 akademierna och 5 specialskolorna anses blifva mycket mera fruktbringande om i hufvud-

staden finnes en högskola, som kunde bilda ett samband dem emellan och förena krafterna, ty "akademier, lärda samfund och folkskolor kunna ej i följd af sin egen natur, såsom ett universitet, utgöra en lifgifvande, samfundsandans påverkande medelpunkt". Eget nog är exempel på att samma person, som underskrifvit högskoleprogrammet, och således måste antagas hylla der uttalade åsikter, offentligen uppträdt för förlöjligande af universitetet och universitetssiden, när anmärkningar gjorts emot Carolinska institutets förändring till en fristående specialskola.

Men ej nog med de vexlande åsikterna. Man kan sätta i fråga huruvida den närvarande anordningen bör utbytas mot tre sjelfständiga läroverk. Finge man fritt anordna saken, utan att bindas af vårt lands begränsade tillgångar, vore saken lätt. Man inrättade vid de tre läroverken vetenskapliga institutioner och kliniska anstalter af utmärktaste slag, och allt efter som det vetenskapliga lifvet utvecklade sig, försåge man det ena eller andra af läroverken med den tillökning i lärarekrafter, anslag och institutioner, som för den vetenskapliga verksamheten af behöfvat påkallades. Men så långt kan ingen hoppas. Vi stå på samma ståndpunkt, som Rikets Ständer i sin skrifvelse i denna fråga den 19 Augusti 1848 angåfvot, nemligen att "det vore en oefftergiftig fordran, synnerligen i ett så fattigt land som Sverige, att de för ifrågavarande ändamål befintliga tillgångar blefve planmessigt använda, så att det afsedda ändamålet ernåddes, nemligen en god och för vårt land lämplig medicinsk undervisning, hvilken borde så ordnas, att hvart och ett af dessa splittrade läroverk finge sig anvisad en verkningskrets, lämpad efter dess natur och omständigheter, samt såmedelst komme att arbeta för det gemensamma ändamålet". Men utom de hinder, som uppressa sig i behöfvat af anslag, hvilket måste uppfyllas, om man har allvar med att låta läroverken sjelfständigt och fritt verka, så kan äfven åberopas det för de båda olika slagen af läroverk naturliga skaplynnet. Man kan ej frångå den tanken, att, ehuru väl teori och praxis ej kunna från hvarandra afsöndras, Carolinska institutet fått till hufvudsaklig uppgift den praktiska sidan af läkarebildningen, universiteten den teoretiska sidan. Carolinska institutets uppgift har varit bestämd att bibringa medicine studiosi den praktiska öfningen. Man må åberopa de examina, som vid Carolinska institutet aflades. Dessa afsågo äfven förberedelser till den praktiska undervisningen och namnet "Chirurgiæ Candidat" såsom det heter i 1822 års stadgar för den, som aflagt de två första afdelningarne af kirurgiska examen, visar att denna examen ej betraktades såsom en teoretisk examen. Den så kallade kirurgie kandidatexamen, lär äfven, efter hvad i Utskottet upplystes af sakkunnig person, varit såsom teoretiskt kunskapsprof en tom, betydelselös formalitet. Carolinska institutets uppgift att utveckla den praktiska sidan af läkarebildningen framgår af förhållandenas egen natur. Dess egentliga krafter utgöras af sjukhusprefekter och deras praktiska biträden, de teoretiska lärarne utgöra deras vetenskapliga stöd. Carolinska institutets kliniska chefer och dervid biträdande adjunkter äro Stockholms förnämsta praktiska läkare. Deras uppgift är, att meddela de praktiska resultaten af sin

läkareverksamhet och i läkarekonstens utöfning handleda eleverna. De ringa löner, som äro anslagna åt dem såsom lärare, kunna ej älägga dem att afsäga sig sin praktik, och de kunna därför ej medninna att åt den vetenskapliga sidan af läkarekonsten egna sitt odelade arbete. Institutets uppgift blir därför, och måste vara, att gifva en företrädesvis praktisk handledning åt dem, som fullbordat sin teoretiska kurs. Såsom sådant har ock institutet verkat, och om vi se tillbaka på huruledes Carolinska institutet utvecklade sina kliniska institutioner och sin kliniska undervisning, och tillika tänka oss, att institutet derät egnade sin hela kraft, kan man med säkerhet hoppas se detsamma täfva med utlandet, så att svenska läkare ej skulle behöfva besöka främmande universitet och kliniker, i annat fall än för specialklinik hos någon särskildt framstående utländsk läkare. Oaktadt Carolinska institutets verksamhet således är hufvudsakligen praktisk, kan det ej undvara teoretiska lärare och vetenskapsmän vid klinikernas sida. Skall dess kliniska verksamhet blifva fullt fruktbringande, måste den understödjas af vetenskaplig teoretisk verksamhet. För att förklara sjukdomsfenomenen och gifva anvisning till sjukdomars botande erfordras biträde af patologiska anatomien, fysiologien och kemien, topografisk anatomi och farmakodynamik. Om praktisk och teoretisk verksamhet sålunda ginge hand i hand med hvarandra, skulle dess kliniska undervisning kunna ställas på en höjdpunkt, som kunde mäta sig med hvilket lands som helst, och gifva full vetenskaplig verksamhet åt de teoretiska lärareplatserna, hvilkas betydelse äfven under nu gifna förhållanden 1859 års komité trammhållit; och inseende vigten af vetenskapligt biträde har Carolinska institutet äfven sjelf i sitt betänkande den 14 Mars 1864 förklarar de teoretiska platserna "oumbärliga", oberoende af teoretisk examen. Det myckna talet, att dessa lärareplatser skulle vara legaliserade sinekurer, som äfven funnit sin väg in i Andra Kammarrens Utskott, blir därför en hård ja förolämpande anmärkning emot Carolinska institutets prefekter, som ej skulle så vetenskapligt sköta sitt kall, att deras kliniker skulle påkalla vetenskaplig sysselsättning för de teoretiska lärarne. Anmärkningen får stå för Utskottets räkning. Att dessa lärarekrafter användas för den praktiska undervisningen äfvensom till vetenskapligt stöd för den kliniska undervisningen, är känt.

På samma gång som Carolinska institutet har sig anvisadt sin företrädesvis praktiska verksamhet, hafva medicinska fakulteterna hufvudsakligen till uppgift den teoretiska undervisningen. För att emellertid gifva denna ett bestämdt mål och föreningspunkt, kan den ej undvara en praktisk medicinsk verksamhet. Klinik måste jemväl der finnas, men för att bekräfta de vetenskapliga resultat, som i den teoretiska undervisningen framlagts, och till huru stor nytta den praktiska undervisningen jemte den teoretiska varit, derpå är beviset den förhöjda läkarebildning, som i allmänhet vitsordas, samt den förkortning af den medicinskt teoretiska kursen, som i sammanhang med de utvidgade och förbättrade medicinska institutionerna egt rum. För medicine kandidatexamen har studietiden, sedan 1861 års anordning kommit till stånd, nedgått från 5 till något under 4 år.

Jag kan därför för min del ej finna något skäl till någon för-

ändring i det sätt, hvarpå den medicinska undervisningen är ordnad, från synpunkten af hvad som bäst bör främja Carolinska institutets vetenskapliga förkofran. Detta är beroende af dess inneboende kraft att göra sina så mycket omordade rika hjälpkällor och talrika lärarepersonals verksamhet fruktbbringande. Det är från en annan och vigtig sida sedt, som behovet af en förändring i institutets och universitetens inbördes ställning framhållas. Det är af vikt ej allenast för läraren utan äfven och framförallt för de studerande och förhållandet mellan dem och lärarne. Härmed vill jag ej hafva sagt något, som kan innebära anmärkning emot medicinæ studiosi. Tvärtom tror jag, att de såväl till studier som lefnadssätt både vid jernförelse med studiekamrater och vid jernförelse med fordna förhållanden stå högt. Som de inhemta undervisning vid båda slagen afläroverk röna de ett störande inflytande af de stridiga anspråken af läroverken. Den fordran, som framstälts för institutets räkning, framstår för den ytliga betraktaren såsom en billighetsåtgärd, som tillika inbegriper afgörandet af en rangstrid. Fakultetens motstånd deremot förklaras såsom en sjelfvisk småsinnad skråanda eller en fruktan för fri och ärlig täflan. Sådant tal, som föres och har förts i anonyma tidningsuppsatser och icke är främmande för Andra Kammarrens utskottsbetänkande, inverkar skadligt på de studerande, inverkar skadligt på förhållandet mellan lärare, och inverkar skadligt för universitetens anseende hos Riksdagen. Må derföre en skrifvelse afsändas med begäran om frågans tagande i öfvervägande; och visar sig det efter den utredning, frågan komme att erhålla, att teoretisk examen vid Carolinska institutet är ett väsendtligt vilkor för medicinska undervisningens främjande och underlättande, så må sanningen komma tydlig och klar fram samt vinna erkännande. Blifver frågan ordnad från synpunkten af undervisningens bästa, bör man komma till rätta med densamma. Man må gerna uppställa den grundsatssats för frågans lösning, som städse blifvit framhållen, om läroverkens inbördes täflan, hvilken gifvit och alltid bör gifva studiet fart. Men dervid är af vikt, att en sådan täflan blir en ärlig och ädel täflan, ej rivalskap om makt och anslag. Hvarterders verksamhet måste dock ställas under gemensam offentlig kontroll, med iakttagande af hvarterders särskilda förhållanden. Till följd häraf bör den teoretiska examen för institutet betingas af vissa dermed samband egande anordningar i afseende på klinisk tjenstgöring och sättet för examinas afläggande.

Hvad den förra beträffar, så är den en pligt, ett tvång för hvarje medicinæ studiosus, den får ej, såsom andra öfningar, fullgöras hvarhelst en lärare, som kan gifva undervisning, finnes, eller genom kunskapsprof inför honom styrkas. Så länge här i landet ej finnas andra kliniker, af staten auktoriserade, än universitetens och Carolinska institutets, måste dessa användas. Till följd häraf bör ej ändring ske i det nu varande förhållandet, att tjenstgöring efter medicine kandidatexamen eger rum både vid universiteten och vid Carolinska institutet, förr än den kliniska undervisningen kan utsträckas till andra stora sjukhusanstalter, der skickliga handledare finnas. Hvad Utskottet förordat i motiven angående besökandet af båda slagen

af kliniker, är af förhållandena påbjudet och, efter hvad Utskottet erfor, på det varmaste tillstyrkt af prefekten för den medicinska kliniken. Härigenom kan täflan i den kliniska undervisningen ega rum. Hvardera prefekten är intresserad att vetenskapligt ordna sin undervisning på ett för studiet fruktbärande sätt. Den studerande får göra sina förberedande studier på ett sätt, som utvecklar hans insigt, ej går ut på att studera en viss lärares särskilda metod inom sjukvården.

Utskottet har derjemte ansett sig böra framhålla nödvändigheten af en lika måttstock för examina, öfningar och lärokurser. Endast på sådant sätt kan täflan ega rum. Om vissa läroämnen skulle vid det ena läroverket i teoretisk examen värdslösas och andra i praktisk, skulle, med frihet för studerande att efter behag välja undervisningsort, en lättnad uppstå, som vore till undervisningens skada. Jag minnes, huruledes för ett tretiotal år sedan, inom en fakultet, der fordringarne voro lättare vid det universitet, der studentexamen var svårare, man först tog studentexamen vid det ena och derpå embetsexamen vid det andra, för att slippa ansträngningen för sitt mål. 1859 års komité uttrycker äfven en viss farhåga för en sådan täflan, om läroverken ställas sjelfständiga och oberoende af hvarandra. Utskottet har visserligen ej velat angifva något sätt för lösningen och har visat svårigheterna vid de sätt, som naturligen framstålla sig. Svårare problem än detta har den menliga uppfinningsförmågan öfvervunnit. Grundsatsens riktighet står fast, och det vore redan en vinst, om, på sätt sker i hofrättsexamen, skrifprof föreskrefves och det muntliga förhöret blefve, i stället för tentamen på tu man hand med hvardera af lärarne, en offentlig examen af sådan omfattning och beskaffenhet, att sakkunnig person kan kontrollera. Ur det sätt, hvarpå examen sker, framgå lärarens undervisningsmetod och insigter och hela lärareverksamhet. Genom offentliga examina, handhafda på ett sätt som uppfyller fordringen på rättvisa och sins emellan vid de särskilda läroverken öfverensstämmande fordringar, vinnes det med förändringen åsyftade resultat, att lärarens skicklighet skall afgöra den studerandes val af läroanstalt.

Med iakttagande af dessa vilkor om klinik i båda slagen af läroverk och om lika måttstock vid bedömande af kunskapsprof, är jag ej rädd för att universiteten skola lida men af den åtgärds vidtagande, som nu är i fråga att begäras.

Med framställande af den medicinska undervisningens främjande och underlättande såsom mål och utgångspunkt, hoppas jag äfven, att hvarterda läroverkets lärare, hvilkas stridiga anspråk jag anser ytterst hafva sin rot uti nit för sjelfva saken, om detta nit är af rätta slaget, skulle mötas i bemödanden att räcka hvarandra handen för att vinna det mål, som lifvar alla — svenska läkarebildningens förkofran.

Det särskilda förslag till skrifvelse, som af en ärad talare blifvit framställt, har jag ej någon invändning emot i och för sig. Den föreslagna anordningen af den kliniska tjenstgöringen synes mig dock alltför

alltför specielt bestämd. Då äfven en sådan anordning innefattas i det förslag, som af Utskottet blifvit framlagd, kommer den i alla hänseenden under öfvervägande.

Med den uppfattning af riktningen och betydelsen af Utskottets förslag, som jag nu framställt, yrkar jag bifall till detsamma.

Herr Berlin: Den ledamot af Kammarens Tillfälliga Utskott, hvilken först yttrade sig, har till besvarande upptagit den af den förste ärade talaren framställda anmärkning om olämpligheten i formelt hänseende deraf, att Utskottet i sitt förslag vidrört möjligheten af en nedsättning i fordringarne för den medikofilosofiska examen. Jemte det jag instämmer uti det, som af den ärade Utskottsledamoten härutinnan blifvit anfördt, tillåter jag mig att, med anledning af den förste talarens erinran om behofvet af humanistisk bildning för läkaren, förklara det Utskottet ingalunda förbisett denna bildnings stora vikt och betydelse, men att den åsigt gjort sig inom Utskottet enhälligt gällande att den för läkaren nödiga humanistiska bildning kunde af honom förvärfvas och ådagaläggas, äfven om från examen uteslötes ett eller, om jag så må uttrycka mig, åtminstone ett halft examensämne, nemligen latin eller latinskrifning. För egen del anser jag, att en student, som lemnat elementarläroverket med vitsord om åtminstone godkända kunskafer i detta språk, icke har så särdeles mycket att vinna i humanistisk bildning genom de fortsatta studier deri, hvilka han vid universitetet måste idka, och hufvudsakligen för profskrifningens skull. Jag befarar ock att sedan 30 å 40 år de akademiska studierna i latinet varit riktade hufvudsakligen på inhemtandet af en mängd språkfinesser, jag hade så när sagt spetsfundigheter, och textkritiska funderingar, hvilka väl för den, som hufvudsakligen egnar sig åt detta språks studium, kunna hafva värde, men knappast befordra den allmänna humanistiska bildning, hvarom här är fråga.

Om jag rätt fattat det förslag till beslut i frågan, hvilket af den förste talaren blifvit framställt, afses med den "praktiska undervisning universitetens medicinska fakulteter skola meddela alla blifvande läkare" och som skulle "föregå den teoretiskt medicinska eller kandidatexamen", den kliniska tjänstgöringen, och icke allenast den, som för det närvarande skall föregå kandidatexamen, utan äfven den efter samma examen föreskrifna tjänstgöringen under 4 månader vid universitetens kliniker. Alldeles tydligt är det för mig icke af ordalydelsen, huruvida denna tjänstgöring skulle fortfarande fullgöras endast vid universiteten eller äfven vid Carolinska Institutet, sedan medicine kandidatexamen der får afläggas. I det förra fallet skulle institutet icke komma att delta i den propedeutiska kliniska undervisningen, hvilket utan tvifvel skulle innebära en skadlig abnormitet; men äfven i det sednare fallet skulle denna kliniska tjänstgöring af minst sex månader före kandidatexamens afläggande ingalunda vara ändamålsenlig.

I alla händelser synes mig detta förslag vara allför detaljeradt, då man betänker att här är fråga om ett ärende, hvars ordnande

måste bero på en mängd upplysningar, som icke stå Kammaren till buds, och hvilket dessutom icke torde böra blifva föremål för dess speciellare pröfning. Af detta skäl, om äfven inga andra funnos, föredrager jag för min del det förslag, som af Utskottet blifvit framställt, och hvars allmänna hållna ordalag åt Kongl. Maj:t öfverlemnade ordnandet af den kliniska undervisningen och tjänstgöringen.

Herr Nordström: Det har om denna så kallade *medicinska fråga* blifvit under debatten, bland annat, yttradt, att den vore mycket invecklad. Ja väl; men den är det icke i och för sig, utan har blifvit det endast genom den seghet, hvarmed den af de sjelfskapade målsmännen för Carolinska institutets förmenta fördelar blifvit vidmakthållen och agiterad, och hvarvid intet blifvit försummadt, som kunnat tjena såsom medel för ändamålet, ja, hvarvid man till och med gått ända derhän, att i de offentliga bladen förklara det vara inkonstitutionellt, att Regeringen, med anledning af en från Riksdagen för några år tillbaka i ämnet aflåten skrifvelse, icke gått institutets önsknings till mötes, alideles som om någon 89 § i Regeringsformen icke funnes till. I sin enkla och nakna verklighet lyder frågan: bör institutet, som enligt dess nuvarande stadgar af år 1861 fått sig uppdragen den praktiska undervisning, som så väsendtligen tillhör den fullständiga bildning, hvilken läkaren, innan han inträder i samhällets tjänst, bör ega, samt tillika blifvit bemyndigadt att anställa licentiatexamen med de medicine studerande, som fullgjort föreskrifna, föregående prof, äfven förklaras berättigadt att anställa medicine kandidatexamen och i följd deraf utsträcka sin undervisning till den teoretiska delen af läkarebildningen, som måste föregå den praktiska vid klinikerna och nu meddelas af universitetens medicinska fakulteter? Att icke detta, i sig sjelft betraktadt, skulle kunna äfven med gagn för läkareundervisningen i dess helhet låta sig göra, har väl ingen i allmänhet velat bestrida; men huruvida det ock, med den organisation för läkarebildningens bibringande, som nu efter mångsidig pröfning slutligen blifvit fastställd, är nödigt och, utan rubbning af de många andra kulturintressen, hvilka lika allvarligt som läkarebildningen påkalla statens omvårdnad, görligt, det är egentligen detta, som i min tanke uti detta ämne utgör hufvudfrågan.

Äberopande mitt vid remissen af detta ärende till protokollet afgifna yttrande, upprepar jag äfven nu, att i fråga om läkarebildningen ej mindre än om all annan sann bildning, den omsorgsfulla undervisningen är hufvudsak, och att examinationsväsendet är för vården af samhällets intressen ett behof, som bestämmes af helt andra synpunkter och kan, äfven utan att de undervisande derom anlitas, på annat sätt motsvaras. Universitetens fakulteter hafva väl i alla tider erkänts vara berättigade att examinera dem, åt hvilka de skolat utdela sina lärdomsgrader; men detta utgör ej något hinder för staten, att derbredvid anbefalla statsexamina med dem af de graduerade, som vilja i statens omedelbara tjänst ingå; och på detta förhållande lemna just historiken om läkarebildningen inom landet från långt tillbaka i tiden ganska klara bevis, på samma gång den visar hvilken den

bestämmelse egentligen var, som Carolinska institutet, eller hvad deremot i föregående tider svarade, hade att uppfylla.

Ursprungligen ett i sednare hälften af 16:de seklet i hufvudstaden grundadt fältskärsskrå, som sedermera erhöll benämningen: kirurgisk societet och i början af det 18:de seklet Kongl. kirurgisk societet, hade denna inrättning i uppdrag, att meddela undervisning i anatomi och kirurgi och att utbilda skicklige fältskärer för arméns, flottans och landets behof, samt tillse att utöfningen af kirurgien icke föll i händerna på oskicklige personer. Societeten upplöstes 1797, och dess åligganden öfvergingo på *Collegium Medicum*.

Denna institution räknade redan då en mer än hundraårig tillvaro, och, försedd med stadgar och instruktioner från år 1688, hade, bland annat i uppdrag, att utgöra en *pröfningskommission*, inför hvilken så väl de i hufvudstaden praktiserande läkare, som ock blifvande provincialläkare och läkare i andra städer skulle, sedan de med doktorsgraden afslutat sin vetenskapliga kurs, undergå en "examen medico-practicum", innan de finge anställas i statstjenst eller i hufvudstaden utöfva medicinsk praktik. Under tillsyn och ledning af detta kollegium stod en medicinsk skola för både medicine studerande och kirurger, hvarti undervisades i anatomi, i botanik, särskildt med afseende på medicinalväxter och deras odlande, samt i obstetrik. År 1736 erhöll kollegium en utvidgad verksamhet, då det upphöjdes till öfverstyrelse för medicinal- och apoteksväsendet. Vid dess skola hade en professur i anatomi något tidigare blifvit inrättad, hvilken sedermera äfven skulle omfatta kirurgi och rättsmedicin, med biträde af en adjunkt, och hvartill på 1760-talet kommo en professur och en adjunktur i naturalhistoria och farmaci, äfvensom en professur och adjunktur i obstetrik med en mindre barnbörds-klinik på Serafimer-lazarettet.

Sådant var förhållandet år 1761, enligt en derom samma år till Rikets Ständer afgifven berättelse. Året 1797 är en betydelsefull vändpunkt i allt detta. Kirurgiska societeten upplöstes, och nytt reglemente utfärdades för *Collegium Medicum*, enligt hvilket, bland annat, undervisningen i *fältskärskonsten* ställdes under kollegii vård, och pröfningen af fältskärens och kirurgers kunskaper åt lärarne vid kollegii skola uppdrogs, med bestämmelse för denna skola, att "på en mera scientisk fot bilda kunniga och öfvade fältskärer för krigsmakten till lands och vatten". Och som vid denna tid någon särskild undervisning i kirurgi eller obstetrik, utan egentligen om *invärtes* sjukdomarne, ännu ej vid universiteten meddelades, så stadgades, att den "doktor medicus", som ville vinna befördran inom fältläkarekorpsen, skulle, efter behörig tjenstgöring vid Serafimer-lazarettet, inför *Kollegium* undergå en så kallad *operationsexamen*, en skyldighet, som sedermera äfven föreskrefs aspiranter till provincialläkare och andra likartade läkaretjenster, och utgjorde sagda operationsexamen tredje afdelningen af den kirurgie-magisterexamen, hvilken af *Kollegium* med *egna* elever anställdes.

Ökad erfarenhet under tidernas lopp föranledde nya föreskrifter. År 1815 erhöll *Collegii medici* skola benämningen: "Mediko-kirurgiskt institut", med uppdrag att undervisa i läkarekonstens så teoretiska

som praktiska delar, *särdeles för bildande af läkare för armén och flottan*, hvarjemte tillkommo tre *nya* professorer och tre adjunkturen. Man ville ej hindra den vetenskapliga behandlingen, men bildande af militärläkare förblef ännu hufvudsak. För detta ändamål skulle ock en *klinisk undervisningskurs* vid militärlazarettens vidmakthållas, särdeles vid garnisonssjukhuset, som, sedan det blifvit färdigt, skulle vara en "*plantskola*" för blifvande militärläkare, och förklarades derjemte, att de *egna eleverna* skulle, för att kunna emottagas, hafva aflagt, antingen vid universitetet en "*mediko-filosofisk examen*", eller vid institutet en deremot svarande elevexamen; utvisande denna föreskrift, att de medicinska specialstudiernas samband med de allmänna humanistiska studierna vid universitetet nu äfven begynt vinna erkännande.

Vid det år 1752 inrättade Serafimerlazarettet, hade emellertid redan tidigare en *klinisk* undervisning blifvit föreskrifven, och såväl blifvande fältskärer och kirurger, det vill säga institutets egna elever, som alla dem, hvilka aspirerade till provincial-, stads- eller regements-fältskärsbefattningar ålagdt, att minst ett halft år begagna densamma. År 1802 ålades öfverläkarna både på den kirurgiska och medicinska sidan som en skyldighet, att två gånger i veckan lemna sådan undervisning, hvarutom, efter hvad förut är sagdt, en *obstetrisk klinik* der skulle upprätthållas, och hvartill år 1822 kom en *pædiatrisk klinik* vid barnhuset i förening med undervisning i skyddskoppymningen, för så väl läkare, som klockare och barnmorskor. År 1822 erhöil institutet benämningen: "Caroliniska mediko-kirurgiska institutet och nytt reglemente, hvari om dess bestämmelse säges att "institutet i förening med härvarande sjukinrättningar må erhålla sådan organisation, att pålitliga och tillvanda *praktiska läkare* för alla grenar af medicinalverket till statens tjenst vid samma institut kunna danas". Äfven här är det således *den praktiska sidan af undervisningen*, som främst framhålls, och de anordningar i sådant afseende, som deretter vidtagas, gå ock ut från samma hufvudsynpunkt.

Serafimerlazarettet med sina kliniker stod ännu ej i någon omedelbar förbindelse med institutet. En sådan förbindelse infördes först år 1835, då det, med en något förändrad fördelning af läroämnena emellan institutets lärare, förklarades, att professuren i medicin och professuren i kirurgi skulle, så vidt särskilda hinder ej mötte, vara förenade, den förre med öfverläkarens, den sednare med öfverkirurgens befattningar vid Serafimerlazarettet. Tid efter annan blefvo ock nya lärstolar inrättade, dels i omedelbart samband med vissa specialkliniker, dels till biträde åt professorerna; och om man nu vill taga i betraktande frågan, *hvilka de voro, som här konstituerade lärjungarne*, måste dessa delas i två klasser: 1) Institutets omedelbart, efter aflagd mediko-filosofisk examen vid universitetet, der inskrifna, egna elever. och 2) fakulteternas lärjungar, hvilka, efter aflagda medicinska examina vid universitetet, voro förpligtade att vid institutet med derunder nu mera hörande kliniker genomgå vissa kliniska kurser och derjemte, för kompetens till vissa läkarebefattningar i statens tjenst, aflägga kirurgie-magisterexamen. De förra bildades vid institutet till kirurger med kompetens till vissa relativt lägre läkare-

befattningar; de sednare, efter att hafva speciminerat för medicine doktorsgraden och vid institutet undergått kirurgie magisterexamen — den enda (i vissa afdelningar fördelade) examen, institutet egde anställa — förvärfvade sig derigenom full kompetens till alla läkare-tjenster i staten.

Närmaste anledningen till denna anordning med kirurgie magisterexamen, hvilken hade sina förelöpare i förutnämnda examen practicum och operationsexamen, är att finna deri, att från de medicinska fakulteternas lärostolar vid universiteten endast den *inre* eller den egentliga medicinen lärdes, och deremot den *yttre*, eller kirurgi och obstetrik, vid läkareskolorna i hufvudstaden. En förändring härutinnan egde likväl rum, då år 1839 vid universitetet i Upsala, och år 1844 vid universitetet i Lund lärostolar i kirurgi och obstetrik inrättades; men som med afseende på den rikare kliniska undervisning, hvilken vid hufvudstadens kliniker kunde meddelas, denna icke kunde eftergifvas, förblef ock det oaktadt, frågan om kirurgie-examen vid det förra, på sätt dels 1822 års reglemente, dels åtskilliga sednare föreskrifter utvisa. De anspråk åter, som vid denna examen af institutet ställdes på fakulteternas lärjungar, i det man fordrade att dessa, ehuru endast hospitanter, i allo skulle behandlas lika med institutets egna elever, utgöra förklaringen på de flera schismer, som derefter tidtals emellan institutet och fakulteten yppades.

Nu till hufvuddragen tecknade förhållande med läkarebildningen rörtfor att ega bestånd ända till år 1861, då de för institutet nu gällande stadgar trädde i verksamhet, och då man betänker, huruledes institutet sålunda på ena sidan bildade en kirurgisk skola för egna elever, och på den andra en klinisk undervisningsanstalt för fakulteternas lärjungar i allmänhet, finner man ock, huru fullkomligt mot sanningen stridande det ofta och med så mycken skärpa upprepade påståendet från institutets sida är, att det genom de sednaste stadgarne blifvit "beröfvadt" den rätt till anställande af "teoretisk medicinsk", eller medicine kandidatexamen, som det tillföre skulle hafva egt, och derföre nu ville revindicera. Sistnämnda examen har under alla tider tillhört de medicinska fakulteterna att anställa, medan deremot institutet egde att anställa kirurgie magisterexamen med egna elever, och derjemte på förut anförda grunder med fakulteternas utexaminerade lärjungar, ända till dess att de nyaste stadgarne häruti gjorde förändring och afskaffade densamma.

Med anledning af derom väckt motion aflät Riksdagen år 1857 den 10 December en underdånig skrifvelse med anhållan, att "en ändamålsenligare *samverkan* mellan de tre medicinska läroverken, för vinnande af deras gemensamma mål: en så fullständig lärarebildning som möjligt", måtte tillvägbringas, och sedan den i följd häraf ned-sätta komité afgifvit sitt betänkande i ämnet, utarbetades hos regeringen två förslag till stadgar och öfverlemnades till institutets bedömande med anmodan att yttra sig om, hvilketdera det ville gifva företräde; och finnes i statens arkiv en officiel handling, hvori till svar härå institutets lärarekorps förklarade sig, bland de två alternativen, gifva företräde åt det, som sedermera af Kongl. Maj:t den 21 April 1861 fastställdes till efterrättelse och nu utgör innehållet

af de samma dag för institutet i nåder utfärdade stadgar. Det vill synas, som borde den så långa schismen härigenom blifvit avslutad; men institutet tyckes vilja betrakta saken annorlunda. Det har ej fått alla sina önskningsar uppfyllda, och har derföre, utan afseende på hvad Kongl. Maj:t i saken slutligen förordnat, ånyo begynt att arbeta för frågans lösning efter sina särskilda åsichter, nästan såsom vore frågan dess lärares ensak och såsom om andra höga kulturintressen ej funnes för regeringen att på samma gång vårda än de, som speciellt röra institutet. En talare i denna Kammare före mig har yttrat, att under ständs-riksdagsperioden man på Riddarhuset skall öfver universitets-fakulteternas ovilja att medgifva institutets utveckling till större verksamhet för läkarebildningen, slutligen hafva blifvit så utledsen, att man satt i fråga, om tills vidare något anslag borde fakulteterna beviljas. Sådant må vara möjligt; men det bevisar endast, att man på Riddarhuset den tiden antingen var illa underrättad om verkliga förhållandet, eller icke klart uppfattade de betänkliga följderna af en åtgärd, som utbröte *hela* läkarebildningen från universiteten och öfverlemnade den uteslutande åt en specialskola på annan ort; och sådan skulle dock slutligen följden blifva, om institutets önskningsar nu komme att gå i fullbordan, lemnande jag härvid å sido de flera nya anslag, som af ett sådant beslut ovilkorligen snart komme att framkallas.

Man må om den s. k. universitetsidéns betydelse för den intellektuella kulturen tänka hvad man vill; man må tala derom med hän; säkert är dock, att just i vår tid i andra länder, der spridda specialskolor för läkarebildningen varit vanliga, vetenskapsmän och tänkare af den största betydelse på det allvarligaste uttalat sig mot en sådan splittring och offentlig yrkat på en reorganisation i sådant afseende. Det är icke på examensväsendet, eller på frågan, af hvilka examina skola förrättas, som de dervid fästa den hufvudsakliga vigten; det är deremot på sjelfva undervisningen, och ej blott på undervisningen i de kunskapsstycken, som utgöra den speciella grunden för läkarebildningen, utan ock på den bildande undervisning i så många andra afseenden, som åt den ungdom, hvilken vid den intellektuella kulturens högskolor för olika studiers idkande är församlad, ofta utan särskilda ansträngningar bibringas i följd af den förbindelse och den vevverkan, som der emellan de vetenskapliga specialstudierna och den allmänna humanistiska bildningen utveckla sig och för den intellektuella odlingens verkliga framsteg äro af så väsentlig betydelse. På detta förhållande synes emellertid Utskottet icke hafva denna gång fastsat tillräcklig uppmärksamhet, enär det ansett sig böra i sitt betänkande bland annat särskildt uttrycka den önskan, att i den förberedande medikofilosofiska examen, som skulle fortfara att vid universiteten afläggas, ämnenas antal, så vidt ske kunde, måtte inskränkas, en önskan, som ock under diskussionen vunnit speciellt understöd af en ärad talare och tillförene universitetslärare, som ansett i synnerhet latinets, eller de gamla språken böra från denna examen elimineras: ett öfverraskande yttrande, då man besinnar, att grunden till latin-studiet redan i skolan blifvit nedlagd, att intet bildningsmedel mera, än de gamla språkens grammatik, bidrager till utbildningen af den logiska

tanqueskärpa, hvarförutan ett sannt vetenskapligt studium i hvilken riktning som helst blir mer eller mindre oklart, och slutligen att för läkaren såsom sådan det väl ännu i ett eller annat afseende kan blifva behöfligt att rådfråga skrifter, författade på de gamla språken. Hvarföre skulle alltså just detta kunskapsämne från den mediko-filosofiska preliminärexamen uteslutas, och hvarföre i allmänhet hela organisationen af läkarebildningen så inrättas, att de ynglingar, som åt läkarens viktiga kall vilja egna sig, skulle så snart som möjligt aflägsnas från dessa den djupare intelligensens högskolor, der humanistisk bildning i förening med specialkunskap på så mångahanda sätt kan förvärfvas, och läkaren så mycket mer göra sig sin vackra och höga uppgift vuxen, i ju högre grad han kunnat tillägna sig den förra på samma gång som den sednare?

Det är icke alltid yttre omständigheter, som vållat sjukdomen hos den patient, till hvars sjukbädd läkaren kallas, och ju högre den tankens och vetandets mångsidiga rikedom är, han besitter, ju mera utbildad den uppfattningsförmåga, som af små tecken förstår att draga djupare slutsatser, ju mer han med säker blick kan bedöma orsakerna genom verkningarne, desto större äro de tjänster, han åt den lidande kan bereda. Jag tror, att en organisation af läkarebildningen, som åt den unge adepten i högre grad bereder tillfälle till förvärfvande af denna större mångsidighet, är att föredraga framför den, som genast på ett uteslutande sätt för honom in i specialfacket materiella studier; och jag tror, att den nu existerande organisationen i detta afseende är ganska väl betänkt och väl afpassad efter sitt hufvudändamål: den teoretiska läkarebildningen förlagd till universitetet, der så mycken annan kunskap och bildning på samma gång kunna af den vetgirige förvärfvas, och den praktiskt-kliniska undervisningen dit, der de kliniska inrättningarne både genom sin större omfattning och sin större mångfald af sjukdomsvariationer lemna honom rikare tillfälle att se och erfara uppenbarelserna af det, hvarom han under sin teoretiska kurs redan erhållit kännedom och förklaring, och som nu genom omsorgsfull undervisning vid sjelfva sjuk-sängen ytterligare skall förklaras. Det är sålunda, som emellan universitetens medicinska fakulteter och Carolinska institutet en "*verklig samverkan*" för deras gemensamma ändamål: en så fullständig läkare-bildning som möjligt", nu är organiserad. De få icke betraktas såsom från hvarandra fristående, än mindre mot hvarandra stående inrättningar; de äro tvärtom med hvarandra förenade genom deras gemensamma ändamål, och vid sådant förhållande är det svårt att iase, hvarföre nu *denna samverkan* med hvad dermed sammanhänger skulle rubbas, endast för att Carolinska institutet må, sin ihärdigt vidhållna vilja till nöjes, få anställa äfven medicine kandidat-examen.

Då jag för min del ej kan tillerkänna denna institutets önskan den vikt, att andra viktiga förhållanden, äfvensom verkningarne deraf på universitetens ställning kunde anses böra vika; då dessutom ett villfarande af denna önskan icke kunde förverkligas, utan att nya anslag snart komme i fråga, kan jag ej annat än uttala den mening, att det för saken vore bäst, att den af Utskottet föreslagna skrif-

velse måtte förfalla, ehuru jag bör medgifva, att, om en ännu bättre plan för *samverknigen* emellan de tre läroverken för läkarebildningen kunde framläggas än den nuvarande, sådant är förtjent af den största uppmärksamhet.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag förra gången hade ordet, sökte jag inskränka mig inom det fält, Utskottets betänkande anvisar, och jag skall söka göra det äfven nu. Det var egentligen två förändringar i Utskottets förslag, som af mig åsyftades.

Den första var, att ur förslaget måtte uteslutas hvad Utskottet yttrar i afseende å önskligheten af en förminskning i kunskapsfordringarne vid den mediko-filosofiska examen. För min del önskade jag denna förändring af farhåga, att man, genom intagandet af dessa ord i skrifvelseförslaget, skulle kunna äfventyra att, om ej genast, åtminstone småningom framkalla en mer än tillbörlig minskning i anspråken på läkarens humanistiska bildning. Jag är öfvertygad att, om den åsigt, som här — visserligen i ganska menlös form — uttalats, småningom arbetade sig fram och gjorde sig fullt gällande, man på den vägen skulle kunna komma till ett mål, till hvilket för visso ingen af Kammarens ledamöter sträfvar. Men äfven om jag i denna del har orätt, om min farhåga vore mindre berättigad och om jag lagt alltför stor vikt på läkarnes humanistiska bildning, och tillräcklig sådan måhända skulle kunna vinnas äfven med mindre fordringar i den mediko-filosofiska examen, kan jag ej medgifva, att jag har orätt i min åsigt, att denna hemställan bör utgå på den grund, att det tillfälliga Utskottet genom densamma öfverskridit sin befogenhet, enär Utskottet ej eger motionsrätt; ty det förslag, som i Andra Kammaren blifvit väckt, omhandlar alldeles icke den mediko-filosofiska examen, endast medicine kandidatexamen. Äfven om sjelfva motionen omfattat förslag i fråga om mediko-filosofiska examen, vore dock motionen i denna del förfallen genom Andra Kammarens beslut, ty i protokollsutdraget, som innefattar detta beslut, finnes ej ett ord nämndt om mediko-filosofiska examen, och jag anser sålunda hvarken det Tillfälliga Utskottet eller denna Kammare hafva rätt att uttala sin åsigt om denna examen. Detta är det väsendtliga skäl, hvarföre jag anser, att ur skrifvelsen den ifrågavarande meningens om inskränkning i fordringarne till mediko-filosofiska examen nödvändigt måste utgå, ehuru jag hemtar ytterligare stöd för denna åsigt i min uppfattning om behöfvat för läkare af en högre grad af allmän bildning.

Den andra frågan, i afseende å hvilken jag afvek från Utskottet, var i afseende å det i skrifvelseförslaget förekommande uttryck, rörande universitetsfakulteternas deltagande i den praktiska undervisningen, eller Utskottets yttrande, att åt dessa borde öfverlemnas så stor delaktighet i den praktiska undervisningen, som deras numera betydligt utvidgade kliniska inrättningar och statens fordran på fullständig läkarebildning medgifva. Hvad innefattar denna framställning? Jo, att åt fakulteterna bör lemnas rätt till meddelande af så vidsträckt klinisk undervisning, som de hafva *förmåga* att gifva.

Resultatet skulle kunna blifva, att ej åt Carolinska institutet komme att inrymmas hela den kliniska undervisning, som nu åligger

institutet, utan att densamma i vissa fall skulle tagas från institutet och läggas till universiteten, beroende på deras förmåga att kunna uppfylla ett sådant åliggande. Någon annan mening kan jag ej finna Utskottets förslag innebära. Det vore lätt -- Utskottets ledamöter känna det bättre än jag -- att ådagalägga, att olika tillfällen till klinisk undervisning kunna erbjuda sig vid de olika universitetsfakulteterna. Men jag tror ej, att någon ledamot af denna Kammare önskar, att en sådan ordning infördes, att undervisningen skulle ställas beroende af dessa tillfälliga omständigheter, utan man vill otvifvelaktigt fortfarande åt Carolinska institutet bibehålla dess kliniska undervisningsskyldighet och undervisningsrätt, likasom man ock anser, att den kliniska undervisningen vid våra universitet bör bestämmas efter en gifven norm och ej efter de tillfälliga förhållanden, som kunna föranleda en högre utbildning på ena eller andra stället af en viss gren utaf denna undervisning. Man kan visserligen såsom allmän grundsats säga, att hvarje läroanstalt bör få meddela all den undervisning, hvartill den är mäktig, men vid tillämpningen, och då en undervisning skall ordnas, måste man gå på en annan väg. Man nödgas då bestämma hvad man af en läroanstalt fordrar, bereda den krafter att uppfylla dessa fordringar, och i öfverensstämmelse dermed bestämma dess rättigheter och skyldigheter, hvilka i sjelfva verket sammanfalla till ett.

Jag anser dessutom, att ett antagande af Utskottets förslag skulle kunna föranleda en otjenlig utsträckning i undervisningstiden, och jag ville genom den föreslagna förändringen söka förekomma detta. Det är nemligen klart, att för hvarje gång en studerande nödgas flytta från en ort till en annan, hvilket måste blifva förhållandet, om han skall undergå prof eller erhålla undervisning på olika ställen, blir sådant förenadt med tidsförlust, mindre måhända genom sjelfva flyttningen än genom den tid, som erfordras för att på ett nytt ställe börja studier och sätta sig in i åtskilliga nya förhållanden. Dessutom är universitetet ej i tillfälle att vid sina kliniker på en gång mottaga ett obegränsadt antal lärjungar, och de, som efter genomgången kandidatexamen vid Carolinska institutet ämna att der undergå licenciatexamen, men likväl skulle -- att döma efter Utskottets motiv -- mellan dessa examina erhålla en viss klinisk undervisning vid det ena eller andra universitetet, måste lämpa tiden efter möjligheten för universitetet att mottaga dem. Derigenom skulle ju stundom komma att förorsakas afbrott i fortgången af studiekursen, som måste bidraga till dess förlängning. Då jag föreslog, att all den utvidgade kliniska undervisning, som universiteten enligt Utskottets förslag kunde komma att meddela, borde föregå kandidatexamen, afsåg jag alltså ej någon förändring i sjelfva kunskapsfordringarne, utan blott att undervisningen måtte meddelas lärjungarne på det sätt, som medtager minsta tid och minsta kostnad.

Jag har endast velat yttra detta, för att rätta en missuppfattning, som hos åtskilliga talare synes hafva gjort sig gällande i afseende å hvad jag åsyftade med mitt förra yttrande.

Greffe Mörner, Carl Göran: Utan att inlåta mig på den stora

fråga, som denna förmiddag utgjort föremål för Kammarens öfverläggning, anhåller jag endast att få fästa uppmärksamheten å en i Utskottets förslag till skrifvelse förekommande mening, genom hvars framställande Utskottet synes mig hafva gått utöfver sin befogenhet, den nemligen som angår ämnenas inskränkning i den förberedande mediko-filosofiska examen. Denna mening synes mig innefatta Utskottets åsigt i ett ämne, hvarmed Första Kammarens Tillfälliga Utskott ej haft att taga befattning. Riksdags-ordningens 63 § 3 mom. innehåller: "Om frågan varit af Tillfälligt Utskott handlagd och den Kammare, som Utskottet tillsatt, icke afslår den i frågan väckta motion, skall *beslutet* genom utdrag af protokollet delgifvas Medkammaren, som derpå om frågan beslutar antingen genast eller efter dess hänvisning till ett för frågans vidare utredning inom Kammaren tillsatt Utskott. Derest Kammaren då icke antager det af den Kammare, som saken först handlagt, fattade beslut, varder det afslaget eller med ändring återlemnadt till sistnämnda Kammare." Sålunda är det endast Medkammarens *beslut*, som det Tillfälliga Utskottet haft sig ålagdt att yttra sig öfver, och deröfver eger sedermera denna Kammare att besluta. Men jag betviflar att, sedan den Kammare, der ärendet först förekom, afslagit åtskilliga af motionären väckta frågor, dessa frågor skulle kunna af den Kammarens Tillfälliga Utskott, som sedermera har att behandla beslutet, å nyo väckas till lif. Det är dock ej endast af formela skäl jag vågar till Kammaren hemställa, att orden "ämnenas antal i den förberedande mediko-filosofiska examen, så vidt ske kan, inskränkas och", måtte ur skrifvelseförslaget utgå. Om dessa ord utgå, blir meningen i alla fall fullt tydlig, och ändamålet vinnes lika väl, när Utskottets betänkande pag. 3 innehåller en fullständig utredning af Utskottets åsigt härutinnan, och den således ändock kommer till Kongl. Maj:ts kännedom. Ett ytterligare skäl för mitt förslag hemtar jag från den omständigheten, att i Utskottets motiv till sitt förslag beröras åtskilliga andra i afseende å denna frågas bedömande fullt ut lika viktiga ämnen, som dem, hvilka i sjelfva klämman blifvit inryckta, såsom till exempel olägenheten deraf att endast *en* lärdomsgrad erkännes såsom berättigande till utöfvande af läkareyrket och angelägenheten af examenskommissioners inrättande. Rörande dessa frågor förekommer i skrifvelseförslaget ingenting, och genom att inrycka i skrifvelsen en mening, hvartill man ej kan anses fullt berättigad, tror jag, att man skall förtaga vigten af den i Utskottets betänkande gjorda motivering. Inskränker man skrifvelsen till sådana dimensioner, att den blott kommer att innefatta ett svar på den fråga, Andra Kammaren hänskjutit till denna Kammare, ställer man sig på en jemnare och säkrare grund.

Jag anhåller sålunda, att de af mig omnämnda ord måtte ur skrifvelseförslaget uteslutas.

Herr Bergstedt: Det gjorde mig mycken glädje att höra, huru flere af Kammarens ledamöter hafva uttalat sin belåtenhet dermed, att det Tillfälliga Utskottet icke upptagit sjelfva rättsfrågan och icke inlåtit sig i några historiska deduktioner. En högt ärad ledamot för Norrbotten har likväl från detta uttalande gjort ett undantag, i det

han sagt, att allt, som på sednare tiden afhandlats i denna fråga, endast skett för att inveckla och försvåra densamma, och han själf återfört henne till hela sin enkelhet eller, rättare sagdt, till hela sin nakenhet, då han uppställt henne såsom den gamla tvisten om *Caroliniska institutets rätt att anställa teoretisk-medicinsk examen*. Han har också ingått i historiska deduktioner, och jag ber om ursäkt, om jag mot min vilja måste upptaga några ögonblick af Kammarens tid för att följa honom på detta område, hvilket Utskottet omsorgsfullt sökt att undvika. Några yttranden i öfrigt hafva jemväl blifvit fällda, som jag anser från Utskottets sida böra bemötas.

Den högt ärade talaren har utgått från den förutsättningen, att Carolinska institutet, då det stiftades år 1815 såsom en *Kirurgisk societet*, visserligen fick en ganska hög uppgift, men som dock var inskränkt till det kirurgiska gebitet. För upplysande af förhållandena ber jag att få citera något af ingressen till Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för institutet af den 11 December 1822, der det heter, att ändamålet med nämnda, år 1815 upprättade läroverk varit: "att genom undervisning derstädes uti läkarekonstens så väl *teoretiska* som *praktiska* delar tilldana skickliga läkare för armén och flottorna." Det var således icke blott en praktisk anstalt denna "societet", utan ett fullständigt *teoretiskt* och *praktiskt* medicinskt läroverk. Sedermera fick den, såsom talaren mycket väl och fullt exakt upplyste, sin första utbildning genom 1822 års reglemente, som stadgade "att institutet, i förening med härvarande sjukhusinrättningar, må erhålla en sådan organisation, att pålitliga och tillvande praktiska läkare af *alla* grenar af medicinalverket till statens tjänst vid samma institut kunna danas". Här är, som det hördes, en särskild accent lagd på den *praktiska* utvecklingen af läkarekonsten. Den närmaste utbildningen, som institutet derefter skulle hafva erhållit, sade talaren var genom Kongl. brefvet den 26 April 1861; men under mellantiden hafva vi åtskilliga kungörelser och författningar, genom hvilka den undervisning, som redan enligt 1815 och 1822 års reglementen tillkom institutet, ytterligare utbildades just i den riktning, att den första delen af den examen som af institutets lärare anställdes, var en *teoretisk* examen. Se vi efter, hvilka ämnen denna examen omfattade, voro de från början, enligt 1822 års reglemente, "naturalhistoria, kemi, anatomi och physiologi"; sedermera enligt det af Sundhets-kollegium på Kongl. Maj:ts befallning år 1837 afgifna förslaget, "anatomi, physiologi, allmän pathologi och therapi, materia medica och pharmaci"; och det 1856 afgifna förslaget till stadgar "pharmakognosi jemte medicinsk naturalhistoria, medicinsk och pharmaceutisk kemi, anatomi och physiologi samt allmän pathologi." Efter 1856 tillades till den vid Carolinska institutet anställda första eller teoretiska examen, ytterligare patologisk anatomi och medicinens historia, för att åstadkomma uniformitet med den examen, som universitetens fakulteter anställde eller medicine kandidatexamen. Jag tror således, att det icke kan med skäl sägas, att institutet icke haft rätt att anställa teoretisk-medicinsk examen; ty denna "kirurgie kandidatexamen", eller såsom den också blifvit kallad, första delen af kirurgie magisterexamen equivalerade sålunda med medicine kan-

didatexamen, såsom ock af medicinska undervisningskomitén i dess betänkande af år 1859 blifvit uttryckligen förklaradt, utan protest, af de i densamma sittande medlemmarne af båda fakulteterna. Detta ber jag att nu blott i förbigående få nämna, icke för att slita den rättsvist, som Utskottet icke velat upptaga, utan endast för att visa den tankegång Utskottet följt, då det sökt att fullgöra det uppdrag, som det af Kammaren erhållit.

Samme talare har vidare yttrat en sak, som jag ber att i kortnet få upptaga. Han har sagt, att institutets lärare skulle förklarat sig fullt belättna med den organisation som institutet fick genom de nya stadgarne af år 1861. Dermed förbehåller sig så, att två af institutets lärare harva med sina namns underskrift i den officiella tidningen protesterat mot en artikel, som förut blifvit införd i samma tidning, och förklarat, att de haft att yttra sig *endast* om två af dåvarande chefen för Ecklesiastik-departementet dem förelagda förslag; att de protesterat mot båda och vilkorligt gifvit sitt förord åt det ena såsom relativt bättre än det andra, elier, såsom de sjelfva uttrycka sig, i "af två *onda* ting valt det minsta". Af dessa uttryck tror jag icke, att den åsigt kan deduceras, att institutets lärare skulle samfält eller till någon öfvervägande pluralitet hafva förklarat sig instämma i den anordning, som genom 1861 års stadgar blef af institutet gifven. Men härmed ber jag att få vända den historiska deduktionen ryggen. Jag har varit tvungen att, i Utskottets intresse, taga upp dessa två enstaka moment, och jag har verkligen gjort det ogerna och ber om ursäkt därför. Det har nemligen varit Utskottets grundsats att icke inlåta sig på något annat område af frågan, än just den medicinska undervisningens behof af ytterligare utveckling, och icke att gå tillbaka till gamla af Riksdagen aflåtna underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t. ej heller att upptaga de tvisteämnen, som beklagligtvis under en lång tid gjort sig gällande, dels mellan institutet och fakulteterna, dels, jag beklagar det ännu mera, mellan de båda statsmakterna. Utskottet har fått ett erkännande för sin villighet att icke upptaga den gamla rättsfrågan, hvilket glädjer mig, och åtskilliga af kamraterna i Utskottet hafva uttryckt sin tacksamhet derföre och jag vill ytterligare få göra det. Deraf tager jag mig anledning att icke uppehålla mig vidare vid sjelfva rättsfrågan, hvarom så mycket blifvit skrifvet, att Kammaren kan vara glad att icke i betänkandet behöfva se detsamma upprepadt.

Jag måste dock beröra ännu en annan sak, då samme talare förklarar, att Riksdagen i sin skrivelse till Kongl. Maj:t år 1857 hade uttalat, att det var en "samverkan" mellan de medicinska inrättningarne i landet, som Riksdagen i hufvudsaken afsåg och hvilken äfven genom 1861 års stadgar för Carolinska institutet skulle hafva blifvit ernädd. Men, huru är det möjligt att tolka detta Riksdagens uttryck så, att det skulle vara en fördelning af vissa discipliner mellan de olika läroverken, då det i den underdåniga skrifvelsen vidare yttras: "att den medicinska undervisningens fördelning på flera läroverk vore af vigt, till förekommande af ensidighet och för undervisningens fullkomnande genom täflan mellan flere lärare i samma vetenskap, hvarigenom och med säkerhet kunde påräknas, att *om* af en eller

annan orsak vid någotdera af läroverken en undervisningsgren vore mindre väl upprätthållen, densamma likväl genom de öfrige lärarnes i samma ämne verksamhet, icke helt och hållet råkade förfalla“. Det vore ju icke möjligt, att en sådan fördelning, som här är ifrågasatt och den samverkan som deraf skulle följa, kunde afse: att lärokurserna splittrades på flere läroverk så, att den teoretiska undervisningen uteslutande skulle falla på de akademiska fakulteterna och en sublimerad praktisk afseende "den objektiva ordningen vid sjuksängen i den nakna verkligheten“, på institutet; ty derigenom skulle alls ingen konkurrens emellan läroverken uppstå, som dock tydligen var afsedd komma till stånd, i synnerhet då vid detta tillfälle talas om "*täflan mellan flere lärare i samma vetenskap*“. Jag skall härmed vända mig från den historiska delen af frågan.

Om denna fråga är *invecklad*, såsom talaren sagt, derom vill jag icke med honom tvista. Jag tror, att den är fullkomligt enkel, om man blott icke ställer upp den såsom en rättstvist, utan som en fråga, om hvad som för läkarebildningen i vårt land är önskligt och nyttigt. Är det nu önskligt att ställa så *till*, att en lång medicinsk kurs skäres tvärt af i två delar, att den teoretiska lägges till universitetet och den praktiska derifrån afsöndras och lägges till ett läroverk i hufvudstaden? Jag tror det icke; och universitetet hafva sjelfva protesterat mot en sådan fördelning derigenom, att de skaffat sig stora institutioner för utvecklingen af den praktiska undervisningen, och de hafva i detta afseende lyckats särdeles väl. Just den praktiska förlängningen af läkarebildningen, som skulle komma att höra hit, hafva de bragt upp till en sådan hög ståndpunkt, att Utskottet varit i tillfälle föreslå Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla, att förökadt inflytande på den praktiska undervisningen måtte tilläggas universitetens medicinska fakulteter. Således hafva fakulteterna just gått i en omvänd ordning mot den, som talaren ansåg vara etablerad genom 1861 års stadgar för institutet. Men jag vill nu söka i korthet utreda, huruvida den praktiska undervisningen vid institutet skulle lida af eller skjutas å sido af dess skyldighet att meddela äfven teoretisk undervisning och dess befogenhet att också deltaga i pröfning af de kunskaper, som skulle meddelas. Jag kommer då in på den hufvudfråga, som varit bestämmande för mig vid det arbete, i hvilket jag inom Utskottet deltagit. Här talas så ofta om vetenskapernas organiska sammanhang, och man utgår från den förutsättning, att allt menskligt vetande är i grunden ett och endast prismatiska brytningar af samma ljus. På denna förutsättning har man också önskat att den egentligen vetenskapliga medicinska undervisningen skulle förläggas till universitetet. Vore det här endast fråga om inrättande af en skola, som skulle meddela undervisning i sättet att anlägga bandager eller göra diagnoser af vissa speciela sjukdomsprocesser, vore det utan tvifvel riktigt att, såsom den ärade talaren gjort, anse detta för en specialskola; men med den organisation, som institutet från sin stiftelse erhållit, icke såsom ett kirurgiskt operationsinstitut med skyldighet att meddela de praktiska handgreppen vid förrättningarne, utan såsom en inrättning med ett betydligt antal lärare, för att meddela både teoretisk och praktisk undervis-

ning, till utbildande af läkare för statens tjänst i alla grenar af medicinalverket, vill jag icke kalla det för en specialskola, utan för hvad det är och af 1859 års komité också kallades, en *medicinsk akademi eller fakultet*. Det är stor skillnad mellan en fransk specialskola och en sådan fakultet, som innehåller lärokurser i kemi, farmaci, anatomi, materia medica, med mera. Om man nu skulle tänka sig, att genom 1861 års stadgar institutets organisation skulle vara för all framtid gifven och afslutad, är det visserligen möjligt att den medicinska bildningen ännu kan komma att för lång tid stå högt och våra läkare fortfarande komma att hafva en stor fond af humanistisk bildning och mera teoretisk bildning, än de ega i de flesta andra länder. Men detta tillstånd i läkarebildningen, hvaröfver vi med rätta äro stolta, förskrifver sig hufvudsakligen från den tid, som ligger framför 1861, och jag vill väl icke härmed hafva sagt, att detta anseende nödvändigt skulle sjunka. Man kan dock allt för väl tänka sig en sådan sak, som att institutet under inflytande af den skarpt åtskilda teoretiska och praktiska bildningen skulle kunna småningom i verkligheten blifva just hvad man från vissa håll påstår att det är, en *routineskola*, om man afskär all anledning för detsamma att egna sig med lif åt de teoretiska studierna, hvartill man har fullt tillräckliga lärarekrafter vid institutionen.

Enligt min åsigt blir det alltid förhållandet med speciela medicinska akademier, att vissa af lärarne äro hufvudsakligen hänvisade på praktik; de äro genom sina kunskaper och personliga egenskaper i alla afseenden kvalificerade att sköta den kliniska undervisningen; men i följd af det höga anseende de åtnjuta såsom utfövrande läkare, blifva de anlitade af en massa personer i samhället för en speciel läkarevård. Detta kan icke undvikas, och motsatsen vore att beklaga. Den erfarenhet dessa män förvärfva i sin vidsträckt praktik kommer deras undervisning vid klinikerna i rikt mått till godo, men det vore högst illa, om alla institutets professorer vore praktiserande läkare. Det måste då inträffa att de icke längre finge tid att sköta vetenskapliga studier, hvaraf åter lätt uppstode *routine*, och derföre är det af så stor vikt, att dessa män hafva vid sin sida personer, hvilkas verksamhet hufvudsakligen är vid boken, i laboratoriet, med ett ord anvisade på att sköta teoretiska studier. Nu kan det väl sägas att för meddelandet af teoretisk undervisning icke behöfves någon examensrätt, men såsom Utskottet sökt visa, går det icke så lätt att lösrycka undervisningsäliggandet från examensäliggandet; ty traditionen hos oss är i det fallet stark, att läraren är den som skall pröfva sina lärjungars kunskaper. Jag tänker mig nu, att de lärare vid institutet, som hafva den kliniska undervisningen sig anförtrodd, hafva en vidlyftig enskild praktik att sköta jemte det de föreläsa och examinera. Sådant är för närvarande förhållandet; med en så ansträngande verksamhet i den lidande mensklighetens tjänst, äfven om de ville, blir för dessa män föga tid öfrigt att följa med sin vetenskap. De kunna läsa en och annan tidskrift, men de kunna icke gerna bedriva sjelfständiga studier och de få det icke ens, ty den stora allmänheten behöfver dem för sin läkarevård, och jag gifver min motståndare i det fallet rätt, då han talat om de högre pligter,

läkaren har. Dessa män, dessa stora genier äro tagna i anspråk af samhället och det vore ett brott, om de undandroge sig att rädda så många lidande, blott för att sköta sin undervisning; men de suppleras till en väsendtlig grad af sina kolleger, hvilka i sina studerkamrar och i sina laboratorier hålla den teoretiska undersökningen uppe; och vid samtal i läkaresällskapet och när helst de träffa hvarandra, skola de sednares teoretiska insigter flöda ut och af de förra iakttagas vid tillämpningen. Derföre vore det att beklaga, om den teoretiska sidan af detta medicinska läroverk skulle blifva på något sätt tillbakasatt; och just detta har Utskottet haft för ögonen, då Utskottet i öfverensstämmelse med Andra Kammarens beslut tillstyrkt en sådan skrivelse, att den medicinska undervisningen skulle der teoretiskt bedrivas, och för detta ändamål har Utskottet ansett nödigt, att tills vidare det dermed hörande pröfnings-åliggande öppnas för dess lärare.

Jag skall nu gå litet längre tillbaka och med några ord i förbigående vidröra den preliminära examen, eller den mediko-filosofiska examen. Man har lagt Utskottet till last, att Utskottet, då det berört detta ämne, öfverträdt sin befogenhet och tagit upp ett ämne, som icke tillhört Utskottet. Jag får i sådant afseende vädja till denna Kammare och ber att få återkalla i minnet det vidsträckta uppdrag, som vid remissen gafs åt Utskottet att undersöka och utreda ämnet i hela dess omfång, helst Andra Kammarens Utskott hufvudsakligen inskränkt sig till rättsfrågan. Huru skulle det varit möjligt för Utskottet att reflektera öfver läkarebildningen i sitt sammanhang, utan att upptaga de preliminära kunskapsprof han måste genomgå? Med mycken rätt har man talat om den vigt, som en hög humanistisk bildning har för läkaren både i afseende på hans förhållande i allmänna lifvet såsom praktisk läkare och för möjligheten af fortsatta studier. Det har blifvit sagdt med så vackra ord, att jag vill försöka återgifva dem: "Den fina sanna humanistiska bildningens rikedom" är en prydnad för den "på den praktiska kulturens höjd" stående läkaren, men denna prydnad lärer på intet annat ställe i världen förvärfvas så som vid universitetens medicinska fakulteter. Nu vill jag fråga, om denna humanitetens *fine fleur* är den som inhemtas genom studierna till den lätta förberedande examen inför filosofiska fakulteten, som kallas mediko-filosofiska examen, och om de öfningar i latinskrifning, som föregå detta kunskapsprof, äro, såsom det sades, egnade, att införa lärjungen i det klassiska språkstudiets "finesser"? Han lär på sin höjd deraf, att Cicero såsom en etikettssak begagnade konjunktiven, då andra samtida författare talade i indikativen, och detta är en tarflig humanistisk bildning. Det är i sanning en klen humanism som förvärfvas till den mediko-filosofiska examen, hvilken kan sägas innehålla någon af de grofva rotträdarna till en sådan bildning, men blomman och frukten måste skapas genom ständigt fortgående studier, så väl bokliga som isynnerhet praktiska, genom uppmärksamma aktgivelser på det verkliga lifvets olika områden. De bästa läkarne äro de, som icke sluta sina studier med examen utan som följa med mensklighetens angelägenheter i stort och smått och icke blott studera med knifven

eller mikroskopet, utan som se hvilka frön till sjukdom eller svaghet finnas för handen i det intellektuella lifvet och förmå följa dem när de utbildas och omsättas uti, såsom denne talare sagt, "de objektiva fenomenerna". Det är nödvändigt för läkaren att icke afbryta sina studier, och man vore att beklaga, om en sådan lagstiftning vidtoges, att läkaren efter vissa år, vare sig 30 eller 40 eller 50 år, ansåges så fulländad, att han då kunde släppas ut i det praktiska lifvet, med rättighet att kasta alla böcker under bordet. Just den sak, hvartill jag nu kommit, har fört mig ett steg längre på de ämnen som här varit under öfverläggning, och detta har varit en kärnpunkt i Utskottets betänkande, huruvida det är rätt, att läkarebildningen sammantränges inom en kortare tid, eller om det vore önskligt att utsträcka den vidare, innan läkaren kan komma fullfjädrad ut i det praktiska lifvet. I detta fall är min öfvertygelse olika med en talare i mitt grannskap, hvilken uttalat sig för det sista alternativet. Jag tror visserligen icke att det är nyttigt, att den unge läkaren genast från examen släppes till sjuksängen, då han i allmänhet sett alltför litet af världen och människorna; jag tror icke, att detta varit Utskottets åsigt, och det är åtminstone icke min; ty och då vi förordat, att läkarebildningen måtte förkortas, har vår mening varit, att detta skulle ske på ett sådant sätt, att den teoretiska bildningen blef på en gång fulländad, och att läkaren sedermera icke skulle göra annat än praktisera. Vid utländska universitetet är det i detta afseende mycket olika mot hos oss. Då jag för många år sedan studerade ett halft år vid ett tyskt universitet, visades för mig en person såsom den största märkvärdigheten i staden, den äldste studenten, eller "Oldtvater"; det var en medicine studerande. Jag frågade då, huru gammal han var, och man svarade med en viss rysning 26 eller nära 27 år! Jag ber Herrarne att detta förhållande måtte jämföras med de statistiska upplysningar, som Utskottet meddelat, enligt hvilka under de sex åren 1866—1871 fullt två tredjedelar af dem, som här aflagt medicine licentiatexamen, uppnått 30 år och derutöfver. Nu medgifver jag visserligen, att den tyska universitetsdoktorn icke är kompetent att söka statsembeten, utan måste därför underkasta sig en särskild statspröfning, som stundom tager ett par år. Detta hör dock icke hit. Den teoretiska bildningen är den, som göres vid universitetet, och den är i medeltal fulländad vid 24—25 år; men jag önskar icke att unga läkare måtte öfversvämma landet vid 24—25 år, utan att de måtte få tid på sig att göra resor och ytterligare sköta sina studier, till dess de skola kallas till verksamhet i statens eller lidande människors tjänst. Det ligger en naturlig verksamhet mellan de avslutade universitetsstudierna och det praktiska lifvet för läkaren och som hos oss tyvärr är tillbakasatt och då arbetet bedrifves mindre vetenskapligt. Dessa unga läkare, hvilka aflagt sina vetenskapliga examina och söka att bilda sig för de praktiska värfven, skulle kunna habilitera sig såsom docenter och amanuenser och under denna tid studera på ett sätt, att de kunde skrifva i sin vetenskap, hvarigenom man kunde få en medicinsk litteratur, som beklagligen hos oss fattas. Så ungefär har jag uppfattat mitt deltagande

deltagande i Utskottets arbete, och långt ifrån att vilja införa routine i den medicinska bildningen, hafva vi afsett att hålla det teoretiska studiet starkt och lefvande uppe vid sidan af det praktiska, och jag ser icke att något annat ingått i det skrifvelseförslag, som Utskottet här framlagt. Att Utskottet upptagit ett förslag till inskränkning af ämnena i den mediko-filosofiska examen, hoppas jag icke skall skada detta skrifvelseförslag utan snarare gifva det förtjensten af ett ökad faktiskt innehåll, och jag får därför anhålla, att Kammaren måtte bifalla detsamma.

Jag tror också, att aflåtandet af en sådan skrifvelse icke å Riksdagens sida bevisar något öfvergrepp af dess grundlagsenliga befogenhet. I allt hvad som kallas administrativa eller snarare ekonomiska frågor, som höra till den ekonomiska lagstiftningen, göres den ton allt mer och mer gällande, dels att Riksdagen af Kongl. Maj:t tillfrågas i saker der Kongl. Maj:t ensam har beslutande rätt, dels ock att Riksdagen tager initiativet, der Riksdagen haft tillfälle att bilda sig en egen öfvertygelse och frambär denna öfvertygelse till Kongl. Maj:t till den kraft och verkan det kan hafva. Det har icke heller visat sig att Kongl. Maj:t afböjt mottagandet af sådana uttalanden från Riksdagens sida, och vi hafva till och med i denna Kammare nyligen hört chefen för Ecklesiastik-departementet önska att en skrifvelse i den syftning han förordat måtte af Kammaren beslutas. Jag har icke hört samma höge embetsman yttra sina tankar i denna sak, men jag vågar tro, att han, på den viktiga plats han bekläder, icke ogera skall se, att denna Kammare, som väl icke till någon större del består af medicinska praktikanter och professorer, men likväl är fullt kompetent att yttra sig i denna viktiga fråga, också för Kongl. Maj:t framlägger sin öfvertygelse i densamma. Ser jag också rätt på väsendet af den medicinska undervisningen, är den väl icke svårare eller mera invecklad, än då frågor om undervisningsväsendet i allmänhet förekomma vid riksdagen, och vi veta, att vi taga en ganska ingripande del deri. Hvad läkarebildningen angår, är detta en sak, som berör våra praktiska förhållanden så nära, att vi böra vara befogade att uttala våra åsichter derom; ty på läkarekursernas längd beror icke allenast den fördyrade uppfostran för läkaren sjelf, utan äfven det arvode, som allmänheten har att betala honom för hans vård om den. Blir denna tid längre, måste också godtgörelsen blifva högre; blir den kortare, och bildningen sålunda lättare tillgänglig för ett större antal personer, är det gifvet, att ersättningen blir lägre, och hvad statens läkare angår, behöfver den pension, som till dem kommer att utgå, icke blifva så stor, när de hafva en praktisk bana för sig och kunna tidigare börja aflägga något för sin ålderdom. Jag finner alla skäl tala för, att om någonsin en fråga, som faller under den ekonomiska lagstiftningen, är sådan att den bör föranleda till en underdanig skrifvelse, är det just den medicinska frågan.

Slutligen ber jag att få erinra om ett beklagligt faktum, som blifvit återopadt af åtskillige talare och särskildt erkändt af en universitetslärare här i Kammaren. Man säger nemligen, att vi behöfva komma till ett slut i denna fråga. Om vi nu också ville påstå att 1861 års stadgar för institutet vore den yppersta tänkbara lagstiftning, är det

likväl något i luften, som säger, att det är något, som icke är bra såsom det är, och detta missförhållande har man icke lyckats undanrödja, utan har det just under de 10 år, som förflutit sedan dess, till en ganska betänklig grad tilltagit. Det är tid att den sorgliga förställningen en gång slutar. Vid denna frågas behandling i Medkammaren yttrade Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet, lika vackert som träffande, att den tidpunkt nu vore inne, då de stridande parterna kunde sluta en ärofull fred. Det ligger i våra händer att uppgöra antagliga fredspreliminärer. Genom den föreslagna skrifvelsen erbjuder Riksdagen sin bemedling vid underhandlingarne mellan två aktningssärdade och om vetenskapen högt förtjenta institutioner. Lätom oss icke draga oss undan ett sådant medlarekall.

Jag yrkar bifall till den af Utskottet föreslagna underdåniga skrifvelsen.

Herr Statsrådet Wennerberg: För mig är det helt säkert af större vikt att höra Kammarens åsigt i denna fråga, än för Kammarerna att höra min; och det torde vara så mycket mindre nödigt att här framlägga densamma, som jag redan under den diskussion, hvilken för någon tid sedan försiggick härom i Andra Kammarerna, visserligen i största korthet men oförtydligt uttalade min mening.

Hvad beträffar den åsigt jag der framställde rörande den väsendtliga delen af frågan, så vann densamma, såsom det tycktes mig, ett nästan allmänt erkännande, och jag har ej heller i denna Kammarer hört någon ogilla den, eller uppträda mot befogenheten deraf, att Carolinska institutet må blifva ett sjelfständigt läroverk och sålunda ega att anställa äfven teoretisk eller medicine kandidatexamen. Deremot var detta ej fallet med den del af frågan som rörde den kliniska undervisningen. Jag kan emellertid ej fatta annat än att det motstånd, hvarmed jag deruti möttes, hade sin egentliga grund i en missuppfattning af mitt yttrande, och jag vågar, såsom stöd för ett sådant antagande, hänvisa dem, som kunna finna det löna mödan att taga reda på huru med saken sig förhåller, till hvad Andra Kammarernas protokoll i detta hänseende upplyser.

Af denna Kammarers Tillfälliga Utskott har blifvit framställt ett förslag till underdånig skrifvelse, hvilket i det närmaste öfverensstämmer med den skrifvelse rörande medicinska undervisningens ordnande, som af 1857 års Riksdag afgafs. Det förslag åter, som blifvit framställt från Andra Kammarerna, är deremot helt och hållet öfverensstämmande med den riksdagsskrifvelse, som i detta ämne afgafs år 1863. Jag vill utan tvekan bekänna, att lika mycket som jag anser 1857 års riksdagsskrifvelse hafva företräde framför den af 1863, lika mycket anser jag förslaget från denna Kammarers Tillfälliga Utskott vara att föredraga framför Andra Kammarernas.

Härvid kan jag dock icke underlåta att beklaga, att den åsigt, jag fortfarande hyser om nödvändigheten deraf att alla våra medicinska läroanstalter göras fria och likställda, så att de tillåtas utveckla sig sjelfständigt, allenast beroende af deras egen inneboende kraft, deras lärare och deras materiella tillgångar, svårigen låter förena sig med de motiv, som i denna skrifvelse blifvit anförda,

hvilka synas fasthålla den princip af vaxel- och samverkan, som alltsedan 1861 varit rådande och ännu är det. Jag tror mig likväl ega skäl att draga denna min åsigt tillbaka, då inom det Utskott, som enligt framställt detta skrivelseförslag till Kammarrens beprövande, ej blott fackmän, utan äfven personer med lifligt intresse så väl för den ena som för den andra läroanstaltens bästa, haft sin plats. I denna omständighet bör ligga en borgen för att detta förslag verkligen innebär en möjlighet till lösning af frågan på fredlig väg, och jag vill ej försumma detta tillfälle att betona vigten af en sådan lösning. Jag anhåller därför att få förena mig med de Herrar, som uttalat sin tacksamhet mot Utskottet för den fogliga och partifria framställning, som utmärker dess betänkande; och särskildt ber jag att få fästa uppmärksamheten på Utskottets, bland sjelfva grunderna för slutmeningen följande yttrande: att "det såväl för den medicinska vetenskapens utveckling i vårt land som för de studerande måste vara i högsta måtto önskvärdt, att samliga medicinska läroverken, i mån af förmåga och tillgångar, räcka hvarandra handen till enig samverkan för deras gemensamma mål, vetenskapens och läkarebildningens främjande till högsta möjliga fulländning". Utan tvifvel torde en af de väsendtliga orsakerna, hvarför frågan ej hittills blifvit nöjaktigt löst, vara att söka deri, att den ständigt uppträdt som en partifråga, och att derigenom försöken att åstadkomma ett önskvärdt resultat gång efter annan strandat på det omedgörliga motstånd, som mött än från den ena än från den andra sidan. Skulle man kunna bringa detta ärende på den, ej blott för saken, utan äfven för Riksdagen, likasom för Regeringen högst önskvärda punkt, att vederbörande myndigheter blefve hvarandra så tillmötesgående som möjligt, anser jag målet i det närmaste vunnet, äfven om jag för min del ej kan motse en fullständig och varaktig lösning med mindre samtliga läroverken frigöras från hvarandra och jemnställas i afseende å rättigheter och skyldigheter — en grundsats, lätt begriplig för, men som man nu ej tyckes förstå, hvars tillämpning likväl är ganska vanlig i andra länder, och hvarpå ett talande exempel lemnas oss af den ställning, de medicinska fakulteterna i vårt eget land intaga till hvarandra. För det snara inträffandet af en sådan lösning kunna emellertid, enligt mitt förmenande, Kongl. Maj:t och Riksdagen uträtta mindre än de institutioner och myndigheter, hvilka saken närmast rör och på hvilkas utlåtande tillbörligt afseende alltid måste fästas.

Till slut ber jag att få säga, hvad som måhända framgår af det jag redan yttrat, att af de ifrågasatta skrivelserna till Kongl. Maj:t, jag ej kan annat än gifva företrädet åt de inom denna Kammar föreslagna.

Herr Nordström: Som den talare på östgötabanken, hvilken sednast hade ordet, synes hafva antingen missförstått eller orätt uppfattat ett yttrande af mig under mitt första anförande, anhåller jag att få erinra om, att jag uttryckligen talade om två alternativa förslag, som, innan 1861 års stadgar utfärdades, af Regeringen förelades Carolinska institutets lärare med anmodan att sig yttra, åt hvilketdera de ville gifva företräde, och att de, i sitt derpå afgifna

underdåniga svar till Kongl. Maj:t, förklarade sig välja det, som nu innehålles i de för institutet år 1861 fastställda stadgar. Det är mig ej heller obekant, att ett par af dessa lärare sedermera i en tidningsartikel gäfvö uttryck åt sitt missnöje med hvad det officiela svaret innefattade; men hvad afseende kunde fästas på så beskaffade efterräkningar och på ett sådant sätt att gå tillväga, är något, som jag nu ej vill bedöma, utan öfverlemnar det åt hvars och ens eget bepröfvande.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1) att utlåtandet skulle af Kammaren bifallas; 2) af Grefve Hamilton, Henning, att Kammaren för sin del måtte fatta ett så lydande beslut: "att Riksdagen skulle uti underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke, till underlättande och främjande af den medicinska undervisningen, examina och praktiska öfningar lämpligen må kunna så ordnas, att den praktiska undervisning, universitetens medicinska fakulteter skola meddela alla blifvande läkare, föregår den teoretiskt-medicinska eller kandidatexamen, och att denna examen må kunna afläggas vid hvilket af rikets medicinska läroverk som helst"; 3) af Grefve Mörner, Carl Göran, att Utskottets hemställan måtte bifallas med den förändring, att de deri förekommande orden: "ämnenas antal i den förberedande mediko-filosofiska examen så vidt ske kan inskränkas och" uteslötos; samt 4) att utlåtandet skulle af Kammaren afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades talrika och starka ja, blandade med nej, sedermera proposition på antagande af Grefve Hamiltons förslag, hvartill svarades nej, vidare proposition på bifall till utlåtandet med den af Grefve Mörner föreslagna ändring, då svaren utföllo med talrika nej, blandade med ja, och slutligen proposition på afslag å utlåtandet, hvilken proposition med nej besvarades; hvaruppå, och efter det proposition på bifall till utlåtandet ånyo blifvit gjord samt med talrika och starka ja, blandade med nej, besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan votering begärts samt Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit bifall till utlåtandet med den af Grefve Mörner yrkade ändring, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren Utskottets hemställan med ute-

slutande af orden: "ämnenas antal i den förberedande mediko-filosofiska examen så vidt ske kan inskränkas och".

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 65.
Nej — 42.

Sedan Herr Grefven och Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet Weidenhielm anmält sig nu skola på Kongl. Maj:ts nådiga befallning till Kammaren aflemla några Kongl. propositioner, framträdde Herr Statsrådet och öfverlemnade till Herr Grefven och Talmannen Kongl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående begravnings- och öfriga kostnader med anledning af Hennes Maj:ts Drottning Lovisas dödliga frånfälle; och

2:o) i fråga om beredandet af garnison i Carlskrona samt angående användandet af det vid 1871 års lagtima riksdag beviljade extra anslag af 65,000 R:dr till uppförande af stall- och ridhus-byggnader för fyra åkande batterier af Wendes artilleriregemente.

De Kongl. propositionerna blefvo härefter föredragna och bordlagda.

Upplästes ett af Herr von Geijer inlemnadt memorial af följande lydelse:

Vördsamt anhålles om 3 veckors ledighet från riksdagen räknadt från och med den 24 April.

Denna anhållan bifölls.

Justerades fyra protokollsutdrag för detta sammanträde; hvar efter Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 17 April 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades protokollet för den 6 dennes eftermiddagen; hvarefter anmälde sig och yttrade:

Herr von Koch: Då mitt yttrande eftermiddagen den 6 April, hvaruti jag yrkade bifall å Lag-Utskottets betänkande angående friköpning från beväringsspligt, föranledt skarpa anmärkningar från ett par ledamöter, som yrkade återremiss, är mitt yttrande lemnadt alldeles sådant det af protokollsföränderna blifvit uppfattadt. Sedan nu hela protokollet blifvit justerat, förbehåller jag mig att, efter det jag fått tillfälle att granska detsamma, få afgifva, derest anledning förekommer, en bekännelse jemte ett yttrande i afseende på möjligen befintliga uttryck, mot mig personligen förolämpande, som torde hemfalla under Riksdags-ordningens 52 §.

Herr Hasselrot: Då saken kommit på tal, så ber jag att få tillkännagifva att jag, sedan mitt yttrande rörande friköpningsrätten blifvit för protokollet uppsatt och deruti ordagrant återgifvet, genomläst detsamma och dervid icke funnit något, som kunnat gifva anledning till det klander, som jag då af en del talare fick uppbära. Detsamma skall ock säkerligen hvar och en annan finna, som genomläser mitt anförande, och jag afvaktar med lugn både samtidens och efterverldens dom.

Herr Lilliehöök: Jag får vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under en tid af fjorton dagar, räknad från den 26 i denna månad.

Denna anhållan bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 10 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående väckt fråga om öfverlemnande till statsverket af åtskilliga utaf f. d. Majoren m. m. August Hahr utarbetade karteverk jemte dertill hörande graverade plåtar m. m.

Herr Statsrådet Bergström: Om det skulle lyckas mig att i någon mån ådagalägga, att här verkligen är fråga om att tillgodose ett statsintresse och icke ett vanligt pensionsanspråk, så hyser jag den förhoppning, att Kongl. Maj:ts proposition inom Första Kammar-
ren skall röna ett välvilligare emottagande än inom Stats-Utskottet. Jag vågar nemligen antaga, att det är af någon vigt, att man be-
tryggar möjligheten af, att dessa kartverk, om hvilkas inlösen Kongl. Maj:t väckt fråga, kunna fortfarande utgifvas. Visserligen hade det varit onskvärdt, att innehafvarne af dessa kartverk kunnat finna någon enskild förläggare, som velat åtaga sig detta bestyr, men då ingen utsigt dertill finnes, så har det synts mig att staten borde öf-
vertaga dem. Kartverkens värde är, åtminstone hvad två af dem angår, vitsordadt af en fullt sakkunnig man, nemligen af chefen för Topografiska korpsen.

De hufvudskäl, som åter Stats-Utskottet anfört till stöd för sin hemställan om afslag, äro tre. Det första af dessa är, att "de af Majoren Hahr och hans söner till staten hembjudna kartor och plåtar icke äro användbara för något af de för närvarande utaf staten bekostade kartverk och ej heller synas vara af beskaffenhet att böra för statsverkets räkning särskildt bearbetas". Det förhåller sig emellertid icke alldeles så, som Stats-Utskottet här säger. Topografiska korpsen har nemligen enligt sin instruktion till uppgift icke blott att bearbeta sin karta öfver Sverige i skalan 1: 100,000 och i bladform, utan äfven att utarbeta en generalkarta öfver hela riket. Detta är också ganska välbetänkt, emedan de bladvis utarbetade kartorna äro affattade i så stor skala, att de icke medgifva någon öfversigt af landet i dess helhet, och dessutom äro så dyra, att ett stort antal personer icke kan förskaffa sig dem, då det deremot kan vara af intresse för hvarje svensk medborgare att hafva en generalkarta öfver sitt fädernesland. Hvad nu angår denna generalkarta, så säges i § 6 af korpsens instruktion, att den skall utgifvas i skalan 1: 500,000 eller just i den skala, hvori Major Hahr utarbetat sin karta öfver mellersta och södra Sverige. Den deremot, som omfattar Norrland, är affattad i skalan 1: 1,000,000, och större torde den icke heller behöfva vara för denna del af landet i anledning af dess ringa odling. Man finner således, att Major Hahrs kartverk just är ett sådant, som det åligger Topografiska korpsen att utarbeta. Nu har visserligen korpsen utgifvit en generalkarta öfver Sverige, som, hvad beträffar elegans i utförandet, är snart sagt oupphinnelig, men den är utarbetad i skalan 1: 1,000,000 och jag får uppriktigt tillstå, att för mina ögon är denna karta alldeles obrukbar, och möjligen torde de, som uppnått mina år och dermed förenade försvagade synkrafter, kunna intyga detsamma. Det är derföre af vigt, att den ifrågavarande kartan fortfarande utgifves. Deremot kan visserligen anmärkas, att den är något föråldrad och

behöfver en revision, men upplysningsvis får jag nämna, att Major Hahr redan reviderat de fyra blad, som innefatta mellersta Sverige, och äfven har utfäst sig att, i mån af sina krafter, revidera de återstående bladen. Jag tror således, att Stats-Utskottets första skäl är af mig vederlagdt.

Då Utskottet sedermera såsom sitt andra skäl till afstyrkande anført, att Major Hahr för sina arbeten redan åtnjuter pension å allmänna indragningsstaten, så är det enligt min tanke en fråga, som icke bör sammanblandas med den förevarande. Då nemligen Major Hahr erbjuder sina kartverk åt staten, så vill han naturligtvis hafva någon ersättning därför, och den pension han förut åtnjuter utgör icke någon sådan ersättning. Man har visserligen föreslagit den form för ersättningen, att den skulle utgå såsom en tillökning med 1,000 R:dr af hans årliga pension på allmänna indragningsstaten, men mot lämpligheten häråf synes mig icke vara något att invända, och staten äfventyrar icke att på detta sätt få utgifva någon för stor ersättning, då Major Hahr redan uppnått en ålder af 70 år och således icke så länge kan förmodas komma i åtnjutande af sin pension. De ännu osålda kartorna, som staten skulle öfvertaga, innehafva dessutom ett bokhandelsvärde af 1,900 R:dr och motsvara således nära två års pension.

Utskottets tredje skäl är, att Major Hahrs skuld till lånekontoret i Malmö redan är afskrifven. Den är verkligen afskrifven och han är således faktiskt fri från denna skuld, men han har haft den ädla stoltheten att vilja blifva äfven rättsligen fri från densamma, och för min del finner jag något rörande uti detta.

Jag tror således att, då det är ett statsintresse, att dessa kartor fortfarande utgifvas, och då man på samma gång kan bereda en tryggad ålderdom åt en om den svenska kartografien högt förtjent man, så böra dessa skäl anses tillräckligt talande för Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Herr Wærn: På samma grunder som den föregående talaren får jag anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Troilius: Jag vill endast till de skäl, som anfördes af Herr Chefen för Civil-departementet, lägga det, att af den statistiska karta öfver Sverige, som 1858—1859 årens jernvägsundersökningskomité utgaf, finnas numera inga exemplar annat än på enskilda händer och hos de allmänna inrättningar, åt hvilka densamma utdelats. Denna karta har likväl på sednare tider varit mycket efterfrågad såväl inom som utom landet, men man har icke ansett det vara skäl att deraf utgifva någon ny upplaga. emedan stomkartan är ganska felaktig. Denna brist, att det icke finnes någon karta i någorlunda stor skala, som upptager Sveriges jernvägsystem, fylles deremot af Major Hahrs karta, som innehåller alldeles samma statistiska uppgifter som den förut omnämnda med sedermera tillkomna rättelser och tillägg, och upptager äfven jernvägarne, så långt de vid kartans sista revision voro färdiga och föreslagna. Jag tror således att, om dessa plåtar blefve statens egendom, så vore det en

stor fördel för landet, och jag förenar mig därför med dem, som yrkat afslag på Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve af Ugglas: Jag får säga, att jag för min del till en början inom Stats-Utskottet icke var obenägen att begagna den utväg, som Kongl. Maj:t föreslagit för att gifva, såsom jag i alla fall måste säga, ökad *pension* åt Major Hahr, men jag kunde sedermera icke neka till giltigheten af de skäl, som inom Utskottet deremot anfördes.

Stats-Utskottet kunde väl vid frågans handläggning icke rätta sig efter något annat än de upplysningar i ämnet, som Kongl. Maj:ts proposition gifve vid handen. Denna hänvisar till ett utlåtande af chefen för Topografiska korpsen rörande de tre kartverk, som af Herr Chefen för Civil-departementet här blifvit omnämnda. I afseende på den fysiska och politiska kartan öfver mellersta och södra Sverige säges, att "till denna kartas reproduktion nu mera finnes i behåll endast de stenar, på hvilka konturer och en del namn vore graverade, d. v. s. stenarne till kartans så kallade svarttryck", hvarföre denna del af kartverket vore helt och hållet oduglig. Rörande åter de två öfriga yttrar sig chefen för Topografiska korpsen först beträffande den på koppar graverade kartan öfver mellersta och södra Sverige, att den visserligen hade förtjänster, att den upptog "vägar, vattendrag, sjöar, städer, kyrkor, bostäder m. m. samt dessutom mycket fullständigt landets indelning i kyrkligt, civilt och juridiskt hänseende, hvaremot endast obetydligt af terrängbildningen upptoges, och detta i allmänhet ganska godtyckligt, och att om kartan skulle kunna nu ånyo utgifvas, plåtarna till densamma derförinnan behöfde undergå betydliga rättelser, hvarförutom några af plåtarna, hvilka genom ovarsam tryckning redan blifvit något förslitna, behöfde upphjelpas", till följd hvaraf chefen vidare yttrar, att "korpsen måste före kartans utgifvande på plåtarna införa en mycket vidlyftig korrektur, hvilket vore en olägenhet och möjligen kunde förreka de vid korpsen pågående högst angelägna gravvyrarbeten", men "då kartan vore den bästa och fullständigaste karta öfver Sverige, som i denna mellanskala hitintills blifvit utgifven, och Major Hahrs fordringar syntes vara ganska måttliga", så tillstyrkte chefen, att staten måtte antaga det gjorda anbudet. Såsom Herrarne häraf finna, är tillstyrkandet i afseende på detta kartverk ganska vilkorligt och svagt och grundar sig egentligen derpå, att det kunde erhållas för ett ganska godt pris. Hvad slutligen vidkommer den sista kartan, eller den öfver norra Sverige i skalan 1: 1,000,000 så yttras visserligen för densamma ett fullt förord, men säges tillika, att "värdet af Major Hahrs hembjudande till staten af denna kartas reproduktionsmedel helt och hållet vore beroende af den omständigheten, huruvida hitintills osålda 400 exemplar af samma karta någonsin komma att försäljas".

Det har således förefallit Stats-Utskottet, som om dessa kartverk icke egentligen utgjorde något, som vore för staten så särdeles behöfligt, och att de icke heller skulle gå till spillo därför, att

staten icke köpte dem, utan att säkerligen någon annan skulle öfvertaga dem efter Major Hahr, och de således komma att utgifvas, när de exemplar, som nu voro tryckta, blifvit utsålda.

Då det således icke fanns något större statsintresse, som talade för anskaffande af dessa kartor, så blef frågan den, huruvida det vore skäl att belöna de förtjenster, som Major Hahr obestriddigen i kartografiskt hänseende nedlagt, på det sätt, som Kongl. Maj:t här ifrågasatt. Det visade sig likväl då, att Major Hahr redan i och för sådana kartor, genom inköp för statens behof uppburit öfver 25,000 R:dr, samt att han redan förut erhållit en årlig pension af 1,000 R:dr. Det förekom derföre Utskottet, som om staten redan temligen rikligt uppfyllt de anspråk på ersättning och tacksamhet, som Major Hahr möjligen kunde ega, och på grund således både af det första skälet, att här icke vore fråga om något statsintresse, och af det andra, att Major Hahr redan blifvit temligen rikligt ersatt, så ansåg Stats-Utskottet det icke vara skäl att tillstyrka något ytterligare tillägg till hans pension. För min del fann jag icke heller någon tillräckligt giltig anledning att bestrida dessa skäl, som framställdes af Utskottets majoritet, utan fogade jag mig derefter och röstade för afslag å Kongl. Maj:ts proposition, hvareför jag äfven nu anser mig böra yrka bifall till Utskottets betänkande.

Herr Hasselrot: Då bland de kartor, som blifvit erbjudna staten till inlösen, äfven finnes en fysisk och politisk karta öfver mellersta och södra Sverige för folkskolornas behof, och jag vet, att denna är af utmärkt beskaffenhet, och att behöfvat af dess fortfarande utgifvande för skolorna är oomtvistadt, så ser jag ensamt häruti ett skäl att inlösa dessa kartor för statens räkning, hvartför jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Funck: Inom Stats-Utskottet har jag deltagit uti det slut, hvartill Utskottet kommit. Jag gjorde detta hufvudsakligen på den grund, att det syntes åtminstone mig, att det yttrande af chefen för Topografiska korpsen, som citeras i Kongl. Maj:ts proposition, icke var nog rekommenderande för de ifrågavarande karteverken, och att det gagn, som statsverket af dem skulle erhålla, icke af detta yttrande klart framginge. Sedan har jag af de upplysningar, som blifvit utdelade på våra pulpeter, funnit, att ensamt den på koppar graverade kartan vore värd det begärda beloppet, och vid sådant förhållande, samt då jag anser anbudet för staten på det hela fördelaktigt, så finner jag mig nu ega skäl att frångå den åsigt, som jag hyste i Stats-Utskottet, och förenar mig nu i yrkandet om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Ehrenheim: För min del är jag allt för stor vän af kartearbeten, i synnerhet öfver fäderneslandet, att jag skulle vilja afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Alla de ifrågavarande karteverken äro hvart i sitt slag utmärkta, och hvad särskildt beträffar den karta, som erfordrar en något större kostnad för att åter kunna utgifvas, så är den utan tvifvel den för undervisning och prak-

tiska behof bästa karta öfver vårt fädernesland, som vi för närvarande ega. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Carl Görän: En föregående talare åberopade ett yttrande af chefen för Topografiska korpsen, hvilket blifvit tryckt och här utdeladt, och som skulle strida emot det utlåtandet, han förut officiellt afgifvit, samt gaf dervid det icke officiela yttrandet företräde framför detta först afgifna. För min del har jag svårt att instämma i en sådan åsigt, utan anser, att det officiela utlåtandet bör hafva företräde framför det icke officiela, som kommit efteråt, och på denna grund, samt då det vill synas mig, att icke tillräckligt talande skäl blifvit förebragta för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, så anhåller jag att få förena mig med dem, som yrkat afslag derå samt bifall till Stats-Utskottets betänkande.

I sammanhang härmed anhåller jag att få veta, hvilket beslut Andra Kammaren fattat i denna fråga, såvida detta är bekant.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att någon under rättelse om Andra Kammarens i frågan fattade beslut ännu icke ankommit.

Grefve af Ugglas: Jag ville, när jag sista gången hade ordet, icke beröra den sak, som den siste talaren omnämnt. Här har nyss blifvit utdeladt ett blad, innehållande yttranden af tvänne högt stående embetsmän. Af dessa har åtminstone den ene förut blifvit af Kongl. Maj:t hörd i ämnet, och jag får säga, att jag går längre än den siste talaren, som ansåg, att mera vigt borde fästas vid det officiela yttrandet, ty jag håller det för i högsta grad obehörigt af personer, som hafva sin rätta väg till Kongl. Maj:t, att gå direkt till Riksdagen med uppgifter, som äro ämnade att inverka på dess beslut. Jag skulle vara färdig att, endast för att stäfja sådana tilltag, rösta nej till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Reutersvärd: Det är med anledning af den siste talarrens yttrande, som jag begärt ordet. Jag kan nemligen icke se, att hvad chefen för Topografiska korpsen här yttrat i denna lilla skrift i något afseende svär emot hans officiela utlåtande till Kongl. Maj:t. Han säger nemligen här, att han vill "framhålla det förhållandet, att om staten nu ej mottager hvad till staten erbjudes, så är den särdeles goda, om ock för tillfället något ofullständiga kartan öfver södra och mellersta Sverige i skalan 1: 500,000 för framtiden till utgifvande omöjlig, då Major Hahr sjelf till följd af sin höga ålder ej kan befatta sig med rättelsers införande, och någon enskild köpare ej till denna karta torde finnas". Jag kan således för min del icke se, att detta intyg i något afseende strider emot det utlåtande, som samme embetsman förut afgifvit till besvarande af Kongl. Maj:ts förfrågan i ämnet.

Jag anhåller om bifall till den nädiga propositionen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels att Kammarerna, med afslag derå, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå samt antagande af Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga proposition, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Grefve Mörner, Carl Göran, begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets utlåtande N:o 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammarerna detta utlåtande och bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga proposition.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 19;
Nej — 57.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 10 och 15 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 48, i anledning af väckta motioner angående dels indelningsverkets ombildande och antagande i sammanhang dermed af en värnepligtslag, dels lindringar i rustningsbesväret inom provinsen Småland;

N:o 49, i anledning af väckt motion angående frälserusttjenstens utgörande in natura m. m.; och

N:o 50, i anledning af väckta motioner om förlängning af nu gällande vakanskontrakt med rusthållarne vid Smålands grenadierbataljon samt vid Westgöta regemente.

Föredrogos ånyo Stats-Utskottets den 10 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 51, med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition

om anslag till reseunderstöd för besökande af internationela expositionen i Wien år 1873 m. m.

Herr Dickson: Jemte det att jag får tillstyrka bifall till Utskottets förevarande hemställan, så anhåller jag att få yttra några ord med anledning af Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne. För min del kan jag icke annat än beklaga, att Kongl. Maj:t icke funnit sig föranlåten att vid detta tillfälle hos Riksdagen göra hemställan om anslag för Sveriges deltagande uti expositionen i Wien i vidsträcktare mått, än som skett, då 20,000 R:dr blifvit begärda såsom understöd för vissa tekniska lärare, arbetare och andra personer för att besöka expositionen, och 10,000 R:dr till en svensk byrå i Wien, som skulle lemna upplysningar åt dessa besökande. I öfrigt har Sveriges deltagande i expositionen blifvit helt och hållet öfverlemnadt åt enskilde utställares omsorg, och det är tydligt, att för många af dem blir deltagande i expositionen en omöjlighet utan något understöd från statens sida. Det har dock förefallit mig något hårdt, att Sverige, som vid expositionerna i London och Paris verkligen så ärofullt intog sin plats bland Europas kulturfolk, vid denna exposition skulle komma att stå helt och hållet tillbaka eller uppträda på ett sätt, som skulle skada landets anseende.

Det hufvudsakliga motiv, som föranledt Kongl. Maj:t att inskränka sin hemställan till de ringa belopp, jag förut omnämnt, torde vara att söka i den ganska betydliga kostnad, som statsverket fått vidkännas för de sista expositionerna i London och Paris, hvilken kostnad för den förra uppgått till 160,000 R:dr och för den sednare till 176,000 R:dr. Jag hemställer dock till eder, mine Herrar, huruvida dessa summor kunna sägas vara bortkastade; utom det att jag anser, att landet återfått mycket mer än detta genom ökad afsättning af produkter och industriföremål, så tror jag det vara en ännu större vinst, som landet vunnit derigenom, att våra industriidkare till följd af dessa expositioner fått tillfälle att utbilda sig i teknisk färdighet och konstsinne. Kongl. Maj:t anför vidare såsom skäl, hvarför han ej trott sig böra förorda något större anslag för Sveriges deltagande i denna exposition, att vår samfärdsel med Österrike och Ungern icke är så liflig som med de länder, der världsexpositioner förut egt rum. Detta är ganska sannt, och om denna exposition endast gällde Österrike och Ungern, så vore deremot ingenting att anmärka, men då vid densamma alla länder skola representeras, så synes mig samma skäl förefinnas för Sveriges deltagande i denna exposition som uti dem i London och Paris.

Jag skulle derföre lifligt önska, att något kunde åtgöras, så att vårt land vid detta tillfälle icke måtte komma att uppträda alltför ofördelaktigt, och jag tror äfven, att kostnaderna derför icke skulle blifva så betydliga som vid föregående expositioner. Kongl. Maj:t yttrar, att "det icke lider något tvifvel, att, om Sverige begagnade sig af tillfället att få vid expositionen framlägga prof på sina förnämsta naturalster, såsom malmer, stenarter, skogsprodukter och sådeslag, de vackraste resultatet af husslöjdens, fabrikeras och manufakturernas verksamhet samt undervisningsmateriel m. m., äfvensom

uppvisa arbeten af utmärkte svenske konstnärer, sådant skulle vara i flera hänseenden för fäderneslandet nyttigt samt bidraga till höjande af landets anseende“. Dels med afseende härpå, hvaruti jag till fullo instämmer, och dels med afseende på den längre transporten, så tror jag, att en blifvande expositionskomité borde få sig förelagdt att insamla uppgifter från alla de personer, som önskade att deltaga i utställningen, huruvida de skulle vara villiga att bidraga till kostnaderna. Sedan sådant skett, så föreställer jag mig, att Kongl. Maj:ts regering skulle finna sig föranlåten att vid följande riksdag göra framställning om de ytterligare anslag för ändamålet, som kunde erfordras. Hvad som ock enligt min tanke betydligt skulle underlätta Sveriges deltagande i denna exposition, vore, om ett af kronans fartyg finge afhemta de artiklar, som i år skola exponeras i Moskwa och Köpenhamn, och föra dem direkte till Triest.

Jag vill emellertid icke nu närmare utveckla denna sak, utan har endast velat framställa min åsigt som ett önskningsmål att vinna. Jag vet ock, att ingen framställning härutinnan nu kan ske, och har därför blott velat bringa saken under regeringens ögon, under uttryck af den förhoppning, att Sverige vid denna exposition må på lika värdigt sätt häfda sitt anseende som vid föregående.

Grefve Mörner, Carl Göran: I Kongl. Maj:ts nådiga proposition finner man en så fullständig utredning af de skäl, som ansetts böra föranleda dertill, att Sveriges industriidkare icke skulle särskildt uppmanas att i någon vidsträcktare mån deltaga i denna exposition, att jag icke tror mig, i anledning af den siste ärade talarrens yttrande, behöfva annat än hänvisa till den utredning, som i denna proposition förekommer. Kongl. Maj:t har ansett, att det hufvudsakligen vore af vigt att bereda understöd för att dels åt vissa lärare vid de tekniska undervisningsanstalterna i riket äfvensom åt andra, hvilka till följd af sina insigter eller eljest kunna anses utöfva en mera allmän inverkan på industriens utveckling, dels ock åt skicklige och redbare arbetare inom särskilda yrken bereda tillfälle att besöka ifrågavarande exposition“. Jag tror äfven, att detta är den egentliga nytta, som Sverige kan hemta af ifrågavarande utställning, och anser ej sannolikt, att det skall lyckas oss att förväna utländingen med vår industriela ståndpunkt, lika litet som jag förväntar ökad afsättning af de alster, som vi skulle vara i tillfälle att exponera.

Kongl. Maj:t har emellertid i sammanhang med begäran om ett anslag af 20,000 R:dr till reseunderstöd åt de ifrågavarande personerna, tillika begärt ett anslag för inrättande af en svensk byrå i Wien under expositionstiden, till hvilken de svenska industriidkarne skulle kunna vända sig för att erhålla biträde och upplysningar. Jag vill dock föreställa mig, att de svenska industriidkare, som begifva sig till expositionen, böra vara så pass hemmastadda i det lands språk, dit de komma, att de skola kunna sjelfva skaffa sig de nödiga upplysningarne, utan att behöfva vända sig till någon svensk byrå på stället. Ur denna synpunkt sedt, synes mig sålunda behovet af en dylik byrås inrättande kunna med fog sättas i tvifvel. Enda nyttan deraf

skulle möjligen vara, att den person, som komme att förestå byrån, finge tillfälle att under hela tiden uppehålla sig på stället och således personligen skaffa sig närmare reda på alla förhållanden, men detta förefaller mig dock vara mindre viktigt för staten i sin helhet. Jag vågar därför till Herr Talmannen och Kammaren hemställa, att man måtte bevilja de 20,000 R:dr, som blifvit begärda till reseunderstöd, men deremot afslå de 10,000 R:dr, som äro afsedda för inrättande af en byrå.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande, dels ock af Grefve Mörner, Carl Göran, att Kammaren måtte bifalla utlåtandet, för så vidt det afsåg beviljandet af den del utaf det begärda anslaget, eller 20,000 R:dr, som skulle utdelas såsom reseunderstöd åt vissa lärare vid de tekniska undervisningsanstalterna i riket med flera, men afslå samma utlåtande, i hvad det rörde den öfriga delen af anslaget, eller 10,000 R:dr, att användas till inrättande af en svensk byrå i Wien under den ifrågavarande expositionen; framställdes proposition på bifall till utlåtandet i dess helhet och besvarades med ja.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 10 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 52, med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anslag för befrämjande af tillgodogörandet af de inom riket förekommande fosforförande lager.

Herr von Möller: Det är icke utan en viss tvekan som jag uppträder emot Stats-Utskottets nu föredragna betänkande då endast en ledamot anmält sig som reservant emot detsamma, och denne möjligtvis skulle kunna anses såsom intresserad i frågan. Då emellertid förhållandet icke är så med mig; då jag icke behöfver köpa något superfosfat, emedan jag å mina egor har outtömliga lager af en fosforsyrehaltig mergel, så kan jag fritt yttra mig i denna fråga, och då min långa erfarenhet såsom jordbrukare har visat mig, att utan tillgång på fosforsyra vårt landtbruk för framtiden icke kan bestå, så vågar jag nu att uppträda till försvar för Kongl. Maj:ts proposition.

Att landtbrukarne i allmänhet anse sig behöfva köpa superfosfat, visar sig af den för hvarje år ökade importen af artificiella gödningsämnen, hvilken år 1870 uppgick ända 240,000 centner. Om man nu beräknar, att endast 20 procent af denna summa utgjordes af fosforsyra, en beräkningsgrund som chefen för Geologiska byrån uppgifver i sitt yttrande till Civil-departementet, och antager, att hvarje centner kostar endast 6½ riksdaler, det billigaste pris, hvartill denna vara hittills kunnat erhållas, så uppgår värdet af denna import till 1,500,000 Rdr. Det vore således en ganska stor nationalvinst, om vi inom landet kunde tillverka dylika ämnen. Stats-Utskottet erkänner också, "att en utredning i afseende å rikhaltigheten och användbarheten af de inom Sverige förekommande fosfor-

haltiga mineralier och bergarter vore nyttig och möjligen skulle för-
 anleda enskilda företag, som kunde medföra stort gagn för landet i
 allmänhet“, men det anför såsom skäl för sitt afstyrkande, att “red-
 dan nu många enskilda personer och föreningar äro härmed syssel-
 satta“. I Kongl. Maj:ts proposition upplyses likväl på sidan 6, “att,
 så vidt känt vore, hade likväl detta bolag (Silfbergets i Dalarne)
 ännu icke fått anrikningsförsöken och andra förberedande arbeten af-
 slutade“, och på följande sida yttrar professor Torell, att “för ut-
 redande af berörda fråga från Statens sida icke erfordras andra åtgär-
 der än för att åstadkomma upplysning om tillgången på råvaran,
 hvilken upplysning kunde vinnas endast genom geologisk undersök-
 ning“. Silfbergets bolag behöfver således icke några kemiskt-tekniska
 undersökningar.

Stats-Utskottet säger vidare, att detta bestyr torde ligga inom
 området för Hushållnings-sällskapens verksamhet, men detta skäl
 kan jag icke gilla. Det kan visserligen hålla stånd för de hushåll-
 nings-sällskap, som hafva så rika anslag, som till exempel Malmöhus
 och Bohus läns, till ett belopp af cirka 25,000 R:dr om året, och
 af hvilka det förra dessutom inom provinsen eger ett universitet,
 hvars lärare det kan anlita för dylika undersökningars verkställande.
 Också har detta hushållnings-sällskap med sina rika tillgångar och
 med den utmärkta omvårdnad, som åt detsamma egnas af dess vice
 ordförande och förvaltnings-utskott, låtit utföra ganska viktiga un-
 dersökningar. De flesta hushållnings-sällskap hafva deremot icke att
 för dylika ändamål disponera tillräckliga medel, och ej heller kan
 man fordra, att deras förvaltnings-utskott skola hafva den perso-
 nalkännedom, att de förstå att välja rätta personer till utförande af
 dylika undersökningar, och ej heller att de skola vara i tillfälle att
 öfvervaka dessa personers åtgöranden. Jag vågar således hysa nå-
 got tvifvel i afseende på lämpligheten af den åtgärd, som Stats-Ut-
 skottet här föreslagit.

Slutligen tillägger Utskottet, att “dessutom de på statens bekost-
 nad fortgående geologiska undersökningarne torde kunna utan svår-
 ighet så ordnas, att den speciela geologiska undersökningen, hvarom
 nu är fråga, icke, för så vidt den har ett mera allmänt intresse, var-
 der förbisedd“. Jag tror deremot, att Stats-Utskottet vid detta till-
 fälle förbisett Kongl. Maj:ts nädiga skrifvelse den 27 April 1858 till
 chefen för Geologiska byrån, der det om byråns verksamhet uttryck-
 ligen säres, att Kongl. Maj:t funnit det böra såsom allmän regel i
 afseende å de beslutade, af staten bekostade geologiska undersökning-
 arne inom fäderneslandet fastställas, att desamma skola företagas
 efter en gemensam plan, som har till hufvudsakligt syfte att, med
 iakttagande af vetenskapens fordringar och med särskildt fästad upp-
 märksamhet å jord- och berglagrens vikt och inflytande i ekonomiskt
 hänseende, uppdraga och genom fullständiga kartor och beskrifning-
 ar meddela kännedom om landets allmänna geognostiska beskaffenhet,
 och att sålunda förbereda och underlätta de mera detaljerade forskning-
 ar, hvilka, såsom lödande till specielt gagn för skilda trakter af landet,
 böra tillhöra vederbörande kommuner eller enskilde att hvar i sin
 ort

ort föranstalta och bekosta“. Om således Stats-Utskottet anser denna fråga af den vigt, att den bör hänvisas till Geologiska byrån, så kan chefen för densamma icke taga någon befattning dermed, såvida han icke får en uttrycklig befallning af Kongl. Maj:t att ingå på dylika specialundersökningar, och om detta hade varit Stats-Utskottets mening, så anser jag äfven, att det bort tydligt uttrycka densamma uti ett förslag till skrifvelse till Kongl. Maj:t. Dessa undersökningar äro emellertid icke ensamt geologiska utan äfven kemiska och tekniska, och till de sednares verkställande eger icke geologiska byrån några krafter.

De fosforförande lagren äro i vårt land ganska utsträckta. I Dalarne vid Grängesberget finnes apatit, men den är der blandad med jernmalm, hvilken först måste afskiljas, innan apatiten kan begagnas för jordbrukets behof. Derför fordras dock en process, som visserligen på kemisk väg kunnat verkställas, men ännu icke kunnat lösas på teknisk, eller så att fabrikerne deraf kunnat draga gagn. I dessa trakter måste äfven en ny och utsträckt lokalundersökning ega rum, ty man har hittills icke funnit detta mineral på mer än ett ställe vid Grängesberget och på ett par vid Siljan, men har anledning att förmoda, att dess utbredning är mycket större. I Vester-götland förekommer den fosforitförande kalkstenen uti alla Vestgöta-bergen, Kinnekulle, Halle- och Hunneberg m. fl., samt i hela den likartade bergformationen, der denna kalk ligger emellan alunskiffern och den bergart, som vi alla känna under namn af orthoceratitkalk. Den är dock icke begränsad ensamt inom Vester-götland, der den förekommer i lager om 1 å 2 fots mäktighet, men den förekommer der i den största utsträckningen. Den är icke heller gerna användbar såsom kalk och förekommer därför icke i handeln, emedan just fosforsyran gör, att den är hvad man kallar dödbränd. Samma mineral förekommer äfven i Nerike vid Segersjö och Laståd, i Östergötland omkring Tåkern, och man har nyligen upptäckt det vid Hofgården. Det är äfven funnet på Öland, och anledning finnes, att det ock förekommer i Jemtland, der samma bergformation förefinnes. Då vi nu hafva så rik tillgång på dylika lager, och då intet enda af dem, utom det i Vester-götland förekommande, kan sägas vara fullkomligt känt i geologiskt afseende, och då ej heller något blifvit tillräckligt undersökt i kemiskt och tekniskt hänseende, så synes det mig, att frågans vigt väl kunde vara värd, att man derpå offrade ett så litet anslag, som här blifvit ifrågasatt. Då man sagt, att detta afsåge att bereda den enskiide en fördel, så må jag erkänna, att den som bor på stället, der undersökningen sker, i första rummet får fördelen deraf, men om denna träffar till exempel en person i Vester-götland, så gör det ingenting, ty då skola alla andra jordbrukare inom denna provins veta att begagna sig af samma undersökning, ty bergformationen är öfverallt densamma.

Jag vill nu icke trötta Kammaren med någon ytterligare vidlyftighet, då jag utvecklat de hufvudsakliga skälen för afslag å Utskottets betänkande, och jag får säga, att det vore ganska eget om denna Kammare afsloge Kongl. Maj:ts proposition som af Medkam-

maren blifvit antagen utan votering. Det är äfven derföre, som jag vågar hoppas på framgång, då jag nu anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Beck-Friis: Om afsigten med ifrågavarande proposition endast vore att åstadkomma undersökningar angående de inom landet befintliga fosforförande lager, skulle hos mig tvekan uppstått, om det icke varit skäl att dertill bevilja ett extra anslag, men jag tror icke, att detta är hufvudsaken i denna fråga. Att Kongl. Maj:tie heller så uppfattat frågan, sluter jag deraf, att Kongl. Maj:t som varit oförhindrad att med redan befintliga tillgångar verkställa sådana undersökningar, icke ansett sig böra derom förordna. Någon brist på medel har nemligen icke förefunnits, ty af Kongl. Maj:ts proposition till denna Riksdag finner man, att för innevarande år å anslaget till Geologiska byrån antagligen skulle finnas ett öfverskott af 4,000 R.dr. Icke heller tror jag, såsom den föregående talaren förmenade, att Kongl. Maj:t genom det för Geologiska byrån fastställda reglemente varit förhindrad att låta den verkställa dylika försök. Vi se ju att förut åtminstone härpå icke hållits så strängt, ty genom Geologiska byrån hafva dylika undersökningar blifvit anställda i Dalarne och Vestergötland.

Som jag yttrade, har emellertid hufvudsaken icke varit att anställa undersökningar för att få rätt på fosforförande lager, utan egentliga afsigten med anslaget torde vara att få medel till verkställande af direkta försök att tekniskt använda dessa lager. I Vestergötland har ock redan en större anläggning för detta ändamål kommit till stånd. Emellertid har nu redan detta läns hushållnings-sällskap dertill anslagit medel; skulle nu denna Kongl. proposition bifallas, så lär väl hushållnings-sällskapet komma att åt staten öfverlemna fortsättningen af detta företag. Jag kan icke finna, hvar gränsen skulle vara, om staten skall på detta sätt inlåta sig på industriela arbeten. Det vore ju ganska beqvämt, om man för hvarje industrielt företag kunde påräkna statsunderstöd. För att nu blott anföra ett enda exempel, ber jag att få omnämna, att jag har mig bekant, att vid de geologiska undersökningarne man påträffat ganska värdefulla lager af porslinslera, och det vore kanske nyttigt, åtminstdne för egarne af den mark, der dessa lager påträffats, om staten ville göra experimenter i porslinsväg, men jag tror för min del icke att det vore rätta sättet att gå tillväga. Vi hafva nyligen gjort ett liknande experiment, då det var fråga om lafbränvin. Man tog saken mycket hett, det var ett så patriotiskt företag, och ingen ville derföre höja sin röst mot beviljande af anslag dertill. Härvid eger likväl den skilnaden rum, att *då* gafs en *viss* ganska ringa summa till en enskild person, hvaremot *nu* är fråga om ett förslagsanslag, hvilket Kongl. Maj:t är oförhindrad att öfverskrida, i huru betydlig mån som helst.

Hufvudsakligen ur den synpunkten att staten icke bör gå in i industriens tjänst har jag yrkat afslag å den Kongl. propositionen, hvilket yrkande jag fortfarande vidhåller.

Grefve Posse: Då jag nu anhåller om afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition, ber jag att med några ord få angifva mina skäl dertill.

Jag får göra Herrarne uppmärksamma på de skäl Stats-Utskottet anført, emedan jag tror att man just der kan finna icke så få anledningar till bifall för den Kongl. propositionen. Utskottet säger: "att en utredning i afseende på rikhaltigheten och användbarheten af de inom Sverige förekommande fosforhaltiga mineralier och bergarter vore nyttig och möjligen skulle föranleda enskilda företag, som kunde medföra stort gagn för landet i allmänhet, lärer väl icke kunna förnekas; men då, enligt hvad i den nådiga propositionen är upplyst, redan nu många enskilda personer och föreningar äro härmed sysselsatta, synes det Utskottet tvifvelaktigt, huruvida statens mellankomst för åstadkommande af en dylik utredning må vara af behofvet påkallad". Jag har verkligen hittills lefvat i den föreställningen, att det icke skulle vara ur vägen, att staten understödde just sådana företag, som af den enskilda industrien omfattades med intresse. Vi se icke sällan att staten understödjer företag inom jordbrukets och de industriela inrättningarnes områden, men icke har detta utgjort hinder för att de med intresse omfattats af enskilda. Jag tror att just staten bör understödja sådant som är föremål för enskildt intresse. Man skulle deraf nemligen kunna sluta till att det vore för landet gagneligt, och det synes mig som om Representationen borde i främsta rummet understödja sådant.

Vidare har Utskottet sagt, att regeringen kunde taga medel till ifrågavarande arbeten från det till geologiska byrån anslagna belopp af 57,000 R:dr. Jag är visserligen en vän af att man tillser huru regeringen handhafver statens medel, men en så noggrann granskning, att man icke tilltror regeringen att bedöma användandet af 57,000 R:dr, synes mig vara lika obehöfelig som obefogad. Då regeringen nu begärt ett anslag af 6,000 R:dr, så följer deraf att regeringen icke ansett sig kunna taga något af dessa 57,000 R:dr och det förefaller mig som om regeringen icke behöfde gifva något skäl därför, ty det beror naturligtvis på att användandet af dessa 57,000 R:dr redan är bestämdt.

Utskottet har också ådagalagt en förvånande kännedom om våra hushållningssällskap, då det föreställer sig att dessa skulle hafva tillräckliga medel för ifrågavarande ändamål. För min del tror jag att det skulle blifva en alltför splittrad verksamhet, om hushållningssällskapen skulle taga denna sak om hand och jag tror, att det är allt skäl att en sak af denna vigt omfattas af regeringen och representationen.

En ärad talare på skånebanken har frågat hvar gränsen för beviljande af dessa understöd skulle vara. Honom får jag svara, att jag anser, att det icke finnes någon gräns för statens deltagande i allmännyttiga företag, och jag frågar eder, mine Herrar! om icke staten bör inblanda sig i ett företag, sådant som detta, hvilket har till ändamål att taga reda på om vi inom landet ega tillgång på en vara som nu importerats till ett belopp af mera än 100,000 R:dr och hvilken för jordbruket visar sig vara af den största vigt. Då jag

för min del måste anse att detta ligger inom gränsen för regeringens och Riksdagens befogenhet, anhåller jag om afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Arrhenius: Såsom jag uppfattat denna fråga, kan jag icke finna annat än att hufvudändamålet med ifrågavarande Kongl. proposition är att söka taga reda på förekomsten af de tillgångar på fosforhaltiga mineralier, som kunna finnas inom landet, och att sedan dessa blifvit kända, öfverlemna deras bearbetande åt enskilda. Jag delar den åsigt, som af en aktad ledamot af Stats-Utskottet här blifvit uttalad, nemligen att staten icke bör inblanda sig i enskilda företag; och vore här blott fråga om en industri, som afsåge enskilda företag, skulle jag icke heller böja min röst till bifall för förslaget. Men då det här gäller att främja tillgodogörandet af de inom landet befintliga fosforförande berg- och jord-lager, kan jag icke inse annat än att förslaget går ut på att lägga i dagen hvad landet i detta afseende eger och att sålunda i detta hänseende taga reda på landets materiella tillgångar. Hvad vi hittills veta om våra fosforhaltiga mineralier är ganska ringa. Kunskapen derom förskrifver sig från en tid af blott några få år tillbaka, då man i Dalarne upptäckte Obolus konglomeratet, hvilket sedermera befunnits hafva vida större utsträckning än man till en början hade anledning att förmoda. Under sistförflutne sommar har man i Westergötland upptäckt stora tillgångar af dylik beskaffenhet; och det ligger mycket nära till hands att antaga att i öfriga delar af landet, der den siluriska formationen är rådande, dylika fosforhaltiga mineralier torde förefinnas. Det är således antagligt att dylika mineralier skola anträffas icke blott i Westgötland, Östergötland, Nerike och på Öland, der dylika fynd redan blifvit gjorda, utan ock i Skåne, hvars kritformation har sin motsvarighet på Bornholm, der fosforförande lager äfven förekomma. Uti Jemtland och Norrbotten finnas anledningar till dylika skatter för jordbruket; att få reda på dessa skatter och att för vårt jordbruk behörigen tillgodogöra dem, måste anses vara en fråga af största vikt.

Den förste ärade talaren fästade uppmärksamheten på de betydliga kvantiteter superfosfater som införas i landet. Ehuru i tulltaxan icke några specifikationer äro gjorda af de artificiella gödningsämnen, som importeras, utan alla dessa ännu sammanfattas under den gemensamma benämningen "*guano*", så är det dock tillräckligt känt, att största delen härvid utgöres af superfosfater, hvilka för vårt jordbruk visat särdeles vackra resultat och åt detsamma lofvar en framtid vida mera förhoppningsgifvande än hvad man kunnat vänta. Under sådana förhållanden är det väl skäl att, då man har anledning förmoda, att inom flera af våra provinser värderika mineralier finnas, som för jordbruket förmånligen böra kunna tillgodogöras, staten lemna bidrag till undersökningars anställande i denna riktning; — och jag tror, för min del, att de penningar, som för sådant ändamål anvisas, skulle vara mycket väl använda. Blir det härvid uppdagadt att tillgångar i större mängd af bemälda mineralier förefinnas, så tillkom-

mer det den enskilda företagsamheten att taga om hand deras bearbetning, hvilket den äfven väl icke lärer underlåta.

Man har sagt att de afsedda undersökningarne kunde verkställas genom geologiska byråns tjänstemän. Den förste ärade talaren har redan antydt, att den geologiska byrån har ett annat verksamhetsfält; och jag ber att få tillägga, att det knappast låter sig göra att få dessa undersökningar gjorda på det sätt, som geologiska byråns arbeten på fältet försiggå. Ty undersökningarne härvid måste, om ett tillfredsställande resultat skall kunna vinnas, blifva mycket speciellare och verkställas med särskildt afseende på uppdagandet af fosförförande minerallager, ej med afseende på något annat. De rekognoscörer, som geologiska byrån utskickar, hafva att undersöka de öfre jordlagren, samt de bergarter, som gå upp i dagen; de uppfatta och framställa sålunda, såsom instruktionen för geologiska byråns undersökningar ock föreskrifver, den allmänna karakteren af jordytans beskaffenhet; undersökningarne utföras i stort och på skiljda punkter, samt gå ej i den detalj att enskilde jordbrukare kunna i allmänhet deraf draga nytta. Enskilde jordbrukare hafva derföre ock funnit sig föranlåtna att låta upprätta öfver sina egendomar serskilda geognostiska kartor, till exempel de öfver Skottarp vid sista landtbruksmötet uti Göteborg förevisade; men få jordbrukare hafva tillfälle att bekosta sådana kartor, och icke kan man begära att geologiska byrån skulle utföra sådana arbeten, hvilka skulle taga dess tid så i anspråk, att byråns verksamhet skulle blifva en helt annan än hvad man från början afsett, och något slut på landets allmänna geologiska undersökning skulle då på ännu mycket längre tid ej kunna emotes.

Man har äfven antydt, att geologiska byrån skulle hafva medel till utförande af dessa undersökningar, enär den från förra året till exempel har ett öfverskott på 4,000 R:dr. Men jag vill härvid erinra om att detta belopp finnes qvar såsom en besparing från föregående års anslag, och att chefen för geologiska byrån måtte se till att han ej ställer sig utan kassa, utan eger några tillgångar för oförutsedda utgifter, större och dyrbare kartarbeten med mer, som kan kräfva större utgifter det ena året än det andra och så vidare. Klokheten bjuder att så handla, på det att ej särskilda tillskott i statsanslagen må behöfva allt som oftast begäras för fortgången af byråns arbeten. De nu befintliga besparingarne äro väl behöfliga för byråns egna behof och kunna ej till något annat afses.

Här har också talats om att hushållningssällskapen borde taga befattning med ifrågavarande arbeten och att ett och annat hushållningssällskap redan vändt sin verksamhet åt detta håll. Men om också några hushållningssällskap äro så rikt doterade, att de kunna anslå större summor för ifrågavarande ändamål, så befinner sig likväl största delen i den ställning att dylika anslag af dem icke kunna åstadkommas. De särskilda hushållningssällskapens inkomster, till väsentlig del berörande på sällskapens större eller mindre andelar af utskänkings- och minuteringsmedlen för försåldt bränvin, äro ganska olika, så att under det ett hushållningssällskap har öfver 50,000 R:dr om året, uppgår inkomsten för ett annat blott till omkring 800 R:dr, och flera af hushållningssällskapen, synnerligast de i norra länen, äro

härvid särdeles vanlottade; och de medel, som de ega att årligen disponera, hafva de anvisat till sina landbruksskolor och andra för orterna viktiga ekonomiska anstalter och angelägenheter, så att de visst icke äro i tillfälle att bestrida några utgifter för sådana undersökningar, som i den Kongl. propositionen omförmålas; och de rikt doterade hushållningssällskapen, som härtill icke sakna medel, skola icke heller sakna äfven i denna riktning fält för sin verksamhet, allenast de kunna härtill disponera fullt lämpliga och kompetenta personer, på hvilka tillgången torde befinnas ytterst inskränkt, så att hushållningssällskapen med bästa vilja torde, äfven der de pekuniära tillgångarne icke saknas, kunna utträtta föga, mot om undersökningarne af fullgoda fackmän komma att fullt planmessigt bedrivas.

Här är efter min uppfattning icke fråga om att lemna understöd åt någon enskild industri, och man bör betänka att, om landet skall i stort vinna något af de afsedda undersökningarne, måste man se till så att jordbrukarne sjelfve kunna omedelbarligen draga fördelar deraf. Frågan är här att genom särskilde fackmän utreda förekomsten af de fosforförande lagren, att taga reda på fyndighetsorterna för dem och att sedermera öfverlemna åt de enskilda att bearbeta desamma. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att den föreslagna åtgärden mycket väl står tillsammans med statens skyldighet att tillgodogöra sig landets materiella resurser och att söka göra svenska jordbruket, så vidt möjligt är, oberoende af importen, af fosfater och superfosfater, som nu uppgå till stora summor.

Under sådana förhållanden kan jag ej annat än med tacksamhet erkänna regeringens omtanke i detta fall, och hemställer sålunda om afslag å Utskottets betänkande samt bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Brun: Då det är känt att fosforförande bergarter förekomma flestades inom riket och man derigenom har anledning förmoda att på åtskilliga ställen kunna finnas större samlingar häraf tillräckliga för ett gagnande användande för jordbruket, men såväl för ett fullständigare uppdagande af sjelfva fyndigheterna som för bedömandet och pröfvandet af dessas mera eller mindre tjenliga och användbara beskaffenhet fordras, förutom kostnad, vetenskapliga hjälpmedel i högre grad, än enskilda personer eller hushållningssällskapen kunna åstadkomma, så synes det väl öfverensstämmande med en omtänksam statshushållning, att för främjandet af ett så allmänt nyttigt mål, som förbättrandet af vårt lands jordbruk, staten må lemna understöd både med penningar och med de vetenskapliga hjälpmedel, som den allena eger tillräckligt att förfoga öfver.

Den Kongl. propositionen upplyser att apatit och fosforit påträffas i Dalarne, Westergötland, Östergötland, Nerike, på Gotland samt inom Norrbotten, och jag kan tillägga den underrättelsen att apatit förekommer äfven inom Helsingland. Således äro de fosforhaltiga mineralierna temligen spridda och väl fördelade inom riket, och det gifves stora anledningar att söka förvärfa närmare kännedom om mängden och värdet på hvarje särskildt ställe af de ifrågasvarande mineralierna, för att deribland kunna utvälja de bäst lönande

och användbara slagen. Och då härföre erfordras samverkan af tre särskilda vetenskapsmän: 1 geolog, 1 mineralog eller i bergsvetenskapen kunnig man och 1 kemist, och dessa undersökningar, på sätt den Kongl. propositionen meddelar, svårligen kunna utföras tillfredsställande utan medverkan af personalen vid Sveriges geologiska undersökningar, så finner jag för min del största skäl vara förhånden för Riksdagen att bevilja såväl det ifrågasatta obetydliga anslaget 6,000 R:dr som i allt öfrigt godkänna hvad den Kongl. propositionen i ämnet innehåller.

Endast genom en sådan omfattande åtgärd, som den af Kongl. Maj:ts ifrågasatta, kommer man i tillfälle att om de spridda fosforit-anledningarne erhålla en allmän öfversigt, ett jemförande bedömande, samt sättes slutligen i tillfälle att bland de olika slagen kunna till begagnande utvälja de med största fördel användbara, och undvika att på mindre arbetsvärda eller underhaltiga fyndigheter förspilla tid och kostnader.

Behovet af vetenskapligt biträde för de fosforsyrehaltiga mineralerna är äfven derigenom större, emedan dessa mineralier icke äga lika framstående yttre igenkänningstecken, som de egentliga malmerna eller metallernas svafvel- och syreföreningar, utan lätt undgå uppmärksamheten och kunna förvexlas med andra stenarter.

Det torde vara öfverflödigt att mycket erinra om den besparing, som för riket skulle uppkomma, derest man icke vidare behöfde införskrifva fosforsyrehaltiga gödningsämnen, likasom om värdet för hela landet af de ymnigare skördar, som skulle kunna blifva en följd deraf, att tillräckligt af billiga gödningsmedel kunde anskaffas för Sveriges vidsträckt jord, hvarigenom ej blott den redan odlade jorden, som på sina ställen nu förmår lemna endast svaga skördar, kunde bringas i bättre växtkraft, utan nya odlingar till betydliga omfång skulle kunna företagas med god framgång, och hvaraf vore att förvänta större nationalvälmåga, en talrikare befolkning och ökad politisk styrka.

För så stora fördelar, som möjligen kunna vinnas, är den nu föreslagna utgiften försvinnande liten; och den maning den Kongl. propositionen slutligen innehåller att *snart* företaga de ifrågasatta åtgärderna, hvarigenom värdet af dem än mera ökas, bör icke heller förbises. På anförda skäl yrkar jag underkännande af Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr von Möller: Jag är uppkallad utaf ett yttrande af en ledamot af Stats-Utskottet angående det för några år sedan beviljade anslaget af 5,000 R:dr till lafbränvinstillverkning. Han antyde att genom nämnda anslags beviljande något resultat icke vunnits; och jag har hört sägas, att man äfven i Stats-Utskottet föreburit detta såsom skäl för vägran af ifrågavarande anslag. Jag kan för min del icke medgifva det påstående, att beviljandet af detta anslag icke ledt till något resultat ty man har dock bränt 959,000 kannor, hvilket lemnat staten en inkomst af 671,300 R:dr.

Hvad åter beträffar den här gjorda anmärkning, att detta anslag af 6,000 R:dr är ett förslagsanslag, till följd hvaraf nyssnämnda

summa skulle kunna öfverskridas, så kan jag icke förneka betogenheten af denna anmärkning; men, då chefen för Civil-departementet är här närvarande, hoppas jag, att han till bevarande upptager detta spörsmål, innan vi votera om den Kongl. propositionen, så att vi måtte kunna vara säkra att detta förslagsanslag icke kommer att i någon nämnvärd mån öfverskridas.

Herr Ekman, Carl: Efter de många och varma förord som den Kongl. propositionen här erhållit har jag en viss aning, att denna Kammare kommer att i likhet med Andra Kammaren lemna sitt bifall till densamma. Jag skall med lugn bära en sådan utgång af frågan, då den alltid medför den fördelen att Riksdagen undgår en gemensam votering, men såsom ledamot af Stats-Utskottet ber jag att få anföra några skäl till stöd för den mening, Utskottet uttalat och till hvilken jag fortfarande yrkar bifall. Det har visst icke inom Utskottet funnits någon som förnekat, att det skulle för landet vara en stor vinst, om de fosforförande lager, som finnas i vårt land, kunde tillgodogöras såsom gödningsmedel för jordbruket. Då Utskottet likväl ansett sig böra afstyra den Kongl. propositionen, må detta icke tydas såsom ett klander från Utskottets sida, för att Regeringen så behjertat denna angelägenhet, att en nådig proposition i ämnet blifvit till Riksdagen aflåten. Men då här icke var fråga om större anslag än 6,000 R:dr — visserligen förslagsanslag, som således skulle kunna öfverskridas, men hvilket jag för min del antager att Regeringen begärt så tillräckligt, att det icke i någon betydligare mån kan blifva öfverskridet — så ansåg Utskottet denna summa vara så liten att, då hela landet måste vara intresserad af en utredning om de fosforhaltiga mineraliernas användande för ifrågavarande ändamål, saken borde kunna vinnas genom enskilda uppoffringar.

Hvad deremot icke kan på sådan väg vinnas, det är de förberedande geologiska undersökningar, genom hvilka de ställen skulle utmärkas, der den enskilda företagsamheten har att söka de fosforförande lagren; men Utskottet har föreställt sig, att det icke skulle möta synnerliga svårigheter att inom geologiska byrån arbetena så ordnades, att en speciel uppmärksamhet riktades åt detta håll.

På dessa skäl, hvilka inom Stats-Utskottet varit de bestämmande, yrkar jag afslag å Kongl. Maj:ts proposition och bifall till Utskottets förslag.

Friherre von Essen: Jag ber endast att i några få ord få framlägga de skäl, som bestämt mig för att reservera mig mot Utskottets förslag. Jag tror likväl att detta knappast skulle vara behöfligt, såvida hvar och en noggrannt genomläst Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, ty de moment i densamma, som tala för bifall, äro verkligen så bevisande, att jag för min del knappt kan fatta, huru Stats-Utskottet kunnat komma till det beslut att icke bifalla den gjorda framställningen. Det skäl man anför, att frågan borde helt och hållet öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, har redan blifvit af föregående talare vederlagdt. Denna fråga angår ju hela landet. Fosforförande lager hafva nemligen redan blifvit upptäckta i Vestergöt-

land, Nerike, Östergötland och Dalarne, således uti en ganska stor del af landet och såsom här blifvit upplyst, är antagligt att de förekomma äfven inom flera andra provinser. Att afsigten med anslaget nu skulle vara att för statens räkning bilda industriela anläggningar tror jag ingalunda, och jag kan verkligen icke förstå att man på detta sätt kunnat missuppfatta den Kongl. propositionen. Hufvudändamålet torde väl vara att få dessa geologiska undersökningar, som äfven den siste talaren erkände vara nyttiga, anställda på de platser, der jordytans beskaffenhet kan gifva anledning att förmoda att fosforförande lager skola anträffas.

På de skäl jag anfört, yrkar jag afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till den Kongl. propositionen.

Herr Statsrådet Bergström: Det har af alla blifvit erkänt, att det är af vigt för vårt land att af inhemska råmaterialier kunna åstadkomma artificiella gödningsämnen och isynnerhet superfosfat; men man har i Stats-Utskottet ansett, att det icke är statens uppgift att befatta sig med denna frågas lösning. För min del tror jag, att detta grundar sig på en missuppfattning af den Kongl. propositionen. Den afser icke att understödja enskilda företag, utan att främja en undersökning af de allmänna villkoren för möjligheten af en produktion af ifrågavarande beskaffenhet, och detta måste väl vara en uppgift som staten har att lösa. Öfver hufvud taget anser jag det vara vanskligt att vilja allt för mycket begränsa den moderna statens verkningsskrets.

Då Stats-Utskottet för ifrågavarande ändamål hänvisat Kongl. Maj:t till det för geologiska byrån beviljade anslag, får jag anmärka, att planen för dess arbeten under innevarande år redan är fastställd, och jag får derjemte förklara, att, då de föreslagna undersökningarne icke sammanfålla med geologiska byråns egentliga arbeten, jag icke tror det vara rätt att med hvarandra sammanbinda dessa skiljda frågor. En talare i Andra Kammaren ansåg också Stats-Utskottets förslag i detta afseende innebära ett farligt råd och jag skulle för min del icke våga följa detsamma. Jag tror också att dessa undersökningar, om de af staten anordnas och således enhet vinnes, skola verka på ett nyttigare sätt, än om de åstadkommas af hvarje hushållningssällskap för sig.

Då här betänkligheter hafva uttalats mot beviljande af det begränsade anslaget, derföre att det är ett förslagsanslag, så ber jag att Kamraren ville hafva det förtroende till mig, att detta anslag, om det beviljas, icke skall i någon nämnvärd mån öfverskridas. Skulle det för detta ändamål ytterligare behövas några medel, skola sådana anskaffas från redan befintliga tillgångar, eller också skall framställning derom göras till en kommande Riksdag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande, dels ock att Kamraren, med afslag derå, skulle bifalla den ifrågavarande Kongl. propositionen; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposi-

tion på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, samt sedermera proposition på afslag derå och antagande af Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 10 och 15 dennes bordlagda utlåtande, N:o 53, med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse i fråga om pension för Telegraf-intendenten, Majoren A. L. Fahnehjelm.

Grefve Mörner, Carl Göran: I förevarande utlåtande har Stats-Utskottet, med återopande deraf, att Riksdagen "genom bifall till Stats-Utskottets i 2:dra punkten af dess utlåtande N:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens 7:de hufvudtitel, gjorde tillstyrkanden för år 1873 bestämt det å nämnda hufvudtitel uppförda reservationsanslag för Telegrafverket till 783,000 R:dr samt medgifvit, att de öfverskott i telegrafmedlen, som möjligen uppstå, må af Kongl. Maj:t för Telegrafverkets behof disponeras" — ansett några bestämmelser med afseende å den för Telegraf-intendenten Fahnehjelm ifrågasatta pension icke vara erforderliga. Enligt min uppfattning är detta Utskottets resonnement icke fullt riktigt. Omförmälda medel äro till Kongl. Maj:ts disposition "för Telegrafverkets behof"; men dertill torde icke kunna räknas en tjänstemans pensionering och med lika mycket skäl skulle då utaf de för jernvägar anslagna medel kunna tagas till pensionering af jernvägspersonalen. Den erinran, jag tagit mig friheten göra, gäller icke den ifrågavarande personen, utan har jag dertill föranledts, emedan, enligt min tanke, Riksdagen icke bör omfatta och uppmontra den åsigt, att inom hvarje på sednare tider tillkommet verk, som har medel under sin förvaltning, får uppstå och utveckla sig särskilda pensionsanstalter bredvid rikets allmänna indragningsstat och utan kontroll af Riksdagen. För pensionering på allmänna indragningsstaten äro vissa grunder bestämda, och der undantag ifrågakommer, sker för hvarje särskildt fall hemställan till Riksdagen. Men derjemte har på sednare tider blifvit allt mera vanligt att särskilda pensioner beviljas på poststaten och på tullstaten; och nu håller pensioneringsväsendet på att utveckla sig äfven på telegrafstaten. Detta är redan i god fart, ty sedan Riksdagen en eller två gånger afslagit pension åt en intendent vid telegrafverket, så har han nu, om jag icke är oriktigt underrättad, blifvit tillagd pension å verkets egen stat.

Den nu ifrågavarande pensionen för Intendenten Fahnehjelm skulle anvisas att utgå af öfverskottet å telegrafmedlen! Detta är dock en bra osäker fond. Ett sådant förfarande strider också mot den princip, som uttalats i en äldre representationens skrifvelse till regeringen, att inga ständiga utgifter måtte anvisas å öfverskott — men detta yttrades under gamla ständsförfattningens dagar, och nu har man naturligtvis ändrat åsigt.

Jag tror ock, att den form, Utskottet gifvit sin hemställan, icke är den rätta, enär Kongl. Maj:ts skrifvelse afser, att få svar på den frågan, om något vore att erinra vid pensionens beviljande. Den nya formen kan jag icke godkänna, och mig synes, att lämpligast hade varit, om Utskottet helt enkelt tillstyrkt Riksdagen, att i underdånighet förklara, att Riksdagen icke hade någon erinran att göra. Saken hade då varit klar. Måhända har Andra Kammaren redan bifallit utlåtandet, och i så fall är derom icke vidare att säga. Jag hoppas dock, att det beslut, som nu kan fattas, icke för framtiden blir prejudikat, att man skall skriva på detta sätt.

Emellertid hemställer jag, att Kammarens beslut måtte blifva, att Riksdagen icke funnit något att erinra dervid, att den föreslagna pensionen af Telegrafverkets medel beviljas.

Grefve Beck-Friis: Då den siste värde talaren, om jag rätt uppfattat honom, icke framställt något yrkande, anser jag mig endast böra upplysa, att anledningen hvarföre den ifrågavarande pensionen icke upptagits i det af Telegraf-styrelsen uppgjorda förslag till reglering af verkets pensionsstat, hvilket förslag blifvit till Riksdagen öfverlemnadt i sammanhang med Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof, varit den, att vid den tidpunkt, då nämnda förslag upprättats, personen i fråga varit fullt arbetsför, och att till följd deraf fråga om hans pensionering då icke blifvit bragt å bane. Sedermera har hans synförmåga så betydligt aftagit, att han knappast kan sköta sin befattning, och denna omständighet har nu föranlett Kongl. Maj:ts proposition.

Då jag icke kan finna annat än att den form Utskottet gifvit åt sin hemställan är fullt riktig, får jag anhålla om proposition på bifall till densamma.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade Grefven och Talmannen, att derunder hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande, dels ock af *Grefve Mörner*, att Kam-maren måtte för sin del besluta, att Riksdagen skulle förklara sig icke hafva funnit något att erinra dervid, att den föreslagna pensionen af Telegrafverkets medel beviljades.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på antagande af *Grefve Mörners* förslag, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets den 10 och 11 dennes bordlagda betänkande N:o 10, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående dels stadgande af förändrade vilkor för tidningars och tidskrifters postbefordran samt dels åtskilliga andra postväsendet rörande frågor.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att detta betänkande skulle punktvis företagas till afgörande, med iakttagande deraf, att det i 1:sta punkten förekommande författningsförslag paragrafvis genomginges och dess ingress sist komme under pröfning; hvilket bifölls.

1:sta punkten.

§§ 1 och 2.

Biföllos.

§ 3.

Friherre af Ugglas: I denna paragraf har ett tryckfel insmugit sig på 5:te raden nedifrån, der det står ordet "*insändaren*", hvilket skall vara *afsändaren*; och jag får anhålla om bifall till paragrafen med den af mig nu gjorda rättelsen.

Efter härmed slutad öfverläggning, bifölls paragrafen med rättelse af det anmärkta tryckfelet.

§ 4.

Mom. 1.

Biföllos.

Mom. 2.

Grefve Mörner, Oscar: Jag begriper i sanning icke detta sista moment. Så vidt jag vet, är det icke postverket, som gifver ut tidningar, utan dess åtgärd inskränker sig till att emottaga prenumeration derpå; men icke ikläder sig Postverket någon ansvarighet, utan så vidt tidningen kommer detsamma tillhanda. Nu står dock här: För den förlust, som i öfrigt drabbar prenumerant genom upphörande af tidning eller tidskrift, hvarå prenumeration vid postanstalt skett, ikläder sig Postverket icke någon ansvarighet; åliggande det dock vederbörande posttjenstemän att lemna prenumeranten allt det biträde, som skäligen kan ifrågakomma, för att han må komma i åtnjutande af den ersättning, som i dylikt fall möjligen kan erhållas.

Hvad rimligt finnes i detta stadgande öfvergår mitt förstånd; men efter det inkommit i ett förslag, som postverket afgifvit, och blifvit granskadt på högre ort, måste det väl finnas förstånd deri. Jag beklagar blott att jag icke kan uppfatta det.

Herr Bergstedt: I motsats mot den förre talaren tror jag att det finnes något förstånd i detta och ber att i korthet få framhålla detsamma. Förhållandet är, att, då en person på en postanstalt

requirerar en tidning eller tidskrift, är hans namn icke bekant för utgifvaren eller förläggaren. Skulle skriften upphöra att utgifvas, är det endast genom Postverket, som ersättningen kan komma prenumeranten tillhanda. Nu kan dock inträffa, att ingen ersättning lemnas af redaktionen, att icke något finnes att betala med; under sådana omständigheter kan naturligtvis icke posttjenstemannen skaffa prenumeranten sin rätt. Men finnes det något att få, och då det naturligen blir förläggaren, som får hålla prenumeranterna skadeslösa, är ju denna paragraf tillämplig, att tjenstemannen på den postanstalt, der prenumerationen skett, skall gå prenumeranterna tillhanda för att utbetomma den ersättning, som i dylikt fall kan erhållas. Jag tror således, att det finnes så mycket förstånd häri, att Kammaren kan utan allt betänkande bifalla paragrafen.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

§ 5 samt ingressen.

Biföllos.

Härefter anmälde sig och yttrade

Grefve Mörner, Carl Göran: Då jag vid detta betänkande icke funnit någon reservation mot det förslag, som nu blifvit fördraget, har jag ansett föga utsigt till framgång förefinnas om dervid gjordes några erinringar; och jag anhåller blott att för min del få i protokollet antecknadt, att jag anser föga vunnet genom denna förändring, men att åtskilliga olägenheter deraf säkerligen komma att i framtiden uppenbaras.

2:dra punkten.

Herr Statsrådet Wærn: Då icke någon af Utskottets ledamöter reserverat sig mot denna punkt, och Andra Kammaren redan bifallit densamma, torde det näppeligen tjena något till att här söka åstadkomma ett annat beslut. Utskottet har väl erkänt de motiv, som föranledt Kongl. Maj:t dels att söka få bort sportelväsendet, dels att åstadkomma ordning och reda inom Postverket, dels ock att hänna möjliga anledningar till försnillningar af postmedlen. Men Utskottet har ansett upphörandet af det utan tvifvel ytterst billiga tillfället att få sina försändelser befordrade, som den nuvarande författningen om lösbref medgifver, medföra så stora olägenheter att reformen derpå måste stranda. Jag hoppas att en annan gång bättre måtte senteras att hvad som göres för ordning och skick, på det stora hela, är det, som är det viktigaste, äfven om det skulle medföra en ringa uppoffring, som man också sökt att på annat sätt ersätta genom lösväskorna. Jag vill emellertid icke göra något yrkande.

Herr von Koch: Jag skall icke heller göra något påstående utan låta detta passera. Jag är glad, att man kommit så långt på vägen; men jag beklagar, att denna åtgärd, som blifvit tillstyrkt af regeringen, för att komma till rätta med det förhatliga sportelsystemet, icke skall vinna Riksdagens bifall. Jag önskar bättre lycka en annan gång.

Friherre af Ugglas: Då icke något bestämdt yrkande blifvit framställt, torde det vara mindre nödigt att upptaga Kammarens tid; men jag ber dock att få yttra några ord. Jag har för min del fullt uppskattat de motiv, som legat till grund för Kongl. Maj:ts förslag. Jag erkänner villigt att detta förslag afser att bringa ordning och reda i åtskilliga förhållanden, der kanske sådant för närvarande icke gäller, och får säga, att jag var i början mycket benägen att bifalla Kongl. Maj:ts förslag; men inom Utskottet meddelades sådana upplysningar om de stora olägenheter, hvilka inom vissa delar af Sverige skulle uppstå, i fall man lade hinder i vägen för den nu gängse seden, att genom postiljoner och postförare få bref befordrade, att jag måste afstå från mitt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag fruktar för öfrigt, att detta förslag icke skulle ledt till det åsyftade målet; ty jag tror, att det icke varit möjligt att genom detta förslag undanrödja den sed, som inom vissa trakter af landet i detta afseende gjort sig gällande, och jag befarar att de öfverklagade undersleffen skulle hafva fortfarit, oaktadt man i lag uttalat en föreskrift deremot. Dessutom anser jag, för min del, att detta sportelväsende, som man genom Kongl. Maj:ts förslag velat upphäfva, i allt fall skulle kunna afskaffas, blott man föreskref, att afgiften af 3 öre för dessa lösbref, i stället för att ingå till postförvaltarne, skulle ingå till postkassan, och att ersättning af postmedlen kunde beredas postförvaltarne. Jag tror således, att det icke är något absolut hinder för sportelväsendets upphäfvande att bifalla Utskottets förslag i denna punkt; men att det vore under närvarande förhållanden rent af omöjligt, utan allt för stora olägenheter, att bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: På 17:de sidan af Kongl. Maj:ts proposition förekommer framställningen om lösbref. Om Herrarne behaga genomläsa hvad der säges, skola Herrarne inhämta, att det finnes två sorts lösbref; den ena sorten är den, som befordras med posten, och den andra sorten är den, som, utan att befordras med posten, inkommer till närmaste poststation i postväskor. De bref, som emottagas af postiljoner och postförare och sålunda befordras till närmaste poststation, skulle, enligt Kongl. Maj:ts förslag, betala en postbefordringsafgift af 12 öre; men de, som inkomma till postanstalterna i enskilda postväskor eller så kallade sockenväskor, skulle betraktas såsom lokalbref och för dem endast en afgift af 3 öre komma i fråga. Hvem skulle få dessa 3 öre, finnes icke omnämndt och ej heller huruvida dessa bref få beläggas med lokalmärken, af samma slag som brukas i städerna. Förmodligen är det således att de för dessa

bref utgående 3 öre skola fortfarande erläggas kontant och tillgodokomma postmästaren. Det upplyses längre fram i propositionen, att $\frac{1}{4}$ delar af lösbrefven gå med posten, och att $\frac{1}{4}$ del befordras på det andra sättet. Således skulle i afseende på denna fjerdedel samma sportelsystem ega rum som för närvarande, och den åsyftade enheten således icke fullt vinnas. Det måtte dock blifva svårt att, då man kommer in på ett postkontor, kunna urskilja, om ett der befintligt lösbref förts dit af en postiljon eller kommit i lösväska, och jag undrar, huru den skarpaste polisman skulle kunna urskilja, om Postverket, med afseende å dessa bref får sin rätt eller icke. Jag tror, att, om man vill taga bort frestelsen för postiljonerne att lägga sig till betalningen för lösbrefven, hvilket tyckes hafva varit egentliga anledningen till förslaget, detta låter sig lätteligen göra dermed, att de lokalmärken, som nu begagnas i städerna, äfven påbjudas till begagnande för lösbref från landsbygden. Det få de icke nu; ty om man sätter ett 3 öres lokalmärke på ett lösbref, säger postmästaren: "det godkänner jag icke, jag vill ha kontant". Att så tillgår, är ett faktum, som jag kan bevisa. Om det sålunda föreskrefs, att lösbref skulle föras med 3 öres postmärke, när det lemnas till postiljonen, är ju det åsyftade ändamålet vunnet, och då har man den gången vid sin omtanke för landsbygden undvikit att för densamma påbjuda en särskild skattetillökning af 9 öre på hvarje bref.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

3:dje punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Att den här föreslagna förändringen leder till förenkling, är obestriddligt; men huruvida den icke kommer att leda till en icke så obetydlig minskning i Postverkets inkomster, är en annan fråga? Jag, för min del, anser detta sednare högst sannolikt, åtminstone till en början; men om Postverket kan tåla vid denna minskning i sina inkomster, nog kan jag finna mig dervid.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

4:de punkten.

Herr von Möller: Utskottet har här yrkat en förhöjning i den afgift, Kongl. Maj:t föreslagit för smärre paketer, från 30 till 40 öre och motiverat detta så: "I afseende å det nu förelagda nådiga förslaget, enligt hvilket portosatserna för småpaketer skulle utgöra 30 och 50 öre, har Utskottet anmärkt, att genom dess antagande skulle en postförsändelse af större vikt än den föreslagna högsta brefvigten, 50 ort, komma att postbefordras mot lägre afgift än det för försändelse af nämnda vikt ifrågasatta breifporto, eller 36 öre." Detta anser Utskottet icke vara rätt och har stödt sig på Generalpoststyrelsens yttrande i dess underdåniga förslag af år 1869 angående antagande för småpaketer af uniforma medelporton af 50 och 75 öre.

Jag tror icke att en differens i brefportot till det minsta paketportot af 6 öre kan föranleda någon att skicka bref med paketposten; ty de, som bo på landet, känna, att man för att utfä ett paket, har att emottaga och qvittera en avis derom, som kostar 3 öre i lösen och derjemte måste skicka 2 bud, innan man får paketet, och deri tror jag ligger en bestämd garanti för, att ingen för besparing af differensen skulle skicka bref i form af paketer.

Af Kongl. Maj:ts proposition synes, att dessa småpaketer i våra grannländer hafva en lägre afgift, än hvad här blifvit satt, då det heter:

Sedan 1869 har i de nya Norska och Danska postlagarne paketportot blifvit bestämdt:

i Norge

för paketer, hvilka innehölle böcker, till 6 skilling (= 20 öre för vigt af högst 1 skålpund (500 gram) med tillägg af 4 skilling för hvarje öfverskjutande vigt af högst 1 skålpund;

samt för paketer med annat innehåll till 14 skilling (= 46½ öre) för vigt af högst 3 skålpund och 4 skilling för hvarje öfverskjutande vigt af högst 1 skålpund:

i Danmark

utan afseende å innehållet till 6 skilling (= 12½ öre) för hvarje paket med tillägg af 2 skilling för hvarje skålpund af paketets vigt.

En reservant har yttrat: "att Generalpostdirektören inför Utskottet uttalat sin mening, att det sålunda föreslagna lägre portot vore för Postverket fördelaktigare än ett högre, emedan det förra komme att till Postverket öfverflytta en liffigare och jemnare samt derigenom mera lönande postförsändelse, än som med ett högre porto kunde vara att förvänta". Men Postverket kommer i alla fall att hafva vinst af detta högre portot, ty då 5 mils postbefordran, efter 1 R:dr 20 öre milen, kostar 6 R:dr i medeltal och efter en häst kan föras 200 skålpund (högst 400 skålpund), kostar således 1 skålpunds paket i transport 3 öre på 5 mil och då, efter statistisk uträkning, medium af paketbefordran ej är högre än 25 mil, skulle således 1 skålpunds paket i transport kosta 15 öre. Nu har Poststyrelsen föreslagit och Kongl. Maj:t gillat ett porto af 30 öre, och då frågar jag, hvarför skall man höja det till 40 öre? Det är blott en smaksak af Utskottet, åsyftande en större inkomst för staten; men jag anser, att Utskottet alldeles obehörigt och omotiveradt höjt en bevillningssumma, då det icke blifvit begärdt af Kongl. Maj:t. och vi således icke äro i behof deraf, utan det snarare är fråga om att afskaffa andra afgifter. Genom den af Riksdagen nu antagna nedsättning i tidningsstämpelafgiften, hafva städernas innevånare ovilkorligen vunnit, ty hvarje tidning lär hädanefter blifva så mycket billigare som stämpelafgiften; men hvarför skall man då nu, på sätt Utskottet gjort, höja postafgiften för dem som bo på landet? Jag kan icke finna något skäl dertill.

På grund häraf får jag yrka afslag på Utskottets framställning i 4:de punkten och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Flere ledamöter hördes häri instämma.

Friherre

Friherre af Ugglas: Sedan Andra Kammaren bifallit Kongl. Maj:ts proposition, så är det ej med något hopp om framgång, som jag uppträder för att försvara Utskottets hemställan i denna punkt. Men då en aktad talare förklarar, att Utskottet varit fullkomligt obehörigt att förhöja en af Kongl. Maj:t föreslagen bevillning, och att Utskottets hemställan vore omotiverad, tillåter jag mig i det afseendet för Kammaren framdraga några omständigheter, som, enligt min tanke, bevisa, att Utskottet handlat både behörigt och motiveradt. Det måtte väl vara Utskottets rätt och pligt, att då, såsom här, en Kongl. proposition blir till Utskottet öfverlemnad, pröva densamma och deröfver uttala sina åsikter, och, om Utskottet ej delar den mening, som i propositionen funnit sitt uttryck, framlägga sina skäl för en dylik uppfattning i frågan. Att Utskottet ej heller handlat fullkomligt omotiveradt, torde jag med några ord få söka att ådagalägga. Kammaren har nyss med bifall till propositionen antagit ett tregradigt brefporto, så att för bref intill 4 orts vigt skall betalas 12 öre, för sådana emellan 4 och 25 ort 24 öre, och för bref, vägande emellan 25 och 50 ort, 36 öre. Nu är fråga om att antaga ett tvågradigt porto för paket, vägande dels intill 1 skålpund, dels emellan 1 och 2 skålpund, och Kongl. Maj:t har föreslagit portosatserna för hvarterdera af dessa slag försändelser till 30 och 50 öre. Härigenom skulle för paketer af förstnämnda klass komma att erläggas en afgift lägre än den, som erlägges för bref af motsvarande vigt. Portot för ett bref om 50 orts vigt skulle nemligen utgöra 36 öre, men för ett paket om samma vigt endast 30 öre. Det föreföll emellertid Utskottet, som om det vore temligen oegentligt att bestämma portot för en postförsändelse, som är så lika ett *bref* som ett dylikt småpaket, till lägre belopp än hvad som vore gällande för brefvet. För mig är det okänt, huru förhållandet är utomlands, men mig har dock blifvit sagdt, att inom de flesta andra länder har man iakttagit grundsatsen, att ej sätta det lägsta paketportot lägre än det högsta brefportot. Vidare ber jag att, såsom ytterligare bevis på att Utskottet ej handlat omotiveradt, få upplysa om hvad General-poststyrelsen i ämnet yttrat uti ett underdånigt utlåtande den 25 Augusti 1869, hvilket lades till grund för en till näst sammanträdande Riksdag aflätnen proposition. Då föreslog General-poststyrelsen, och äfven Kongl. Maj:t i sin proposition, samma tregradiga brefporto som nu, men det tvågradiga paketportot föreslogs till 50 och 75 öre, hvarigenom skulle vinnas, hvad i allmänhet torde kunna anses riktigt — att ej i vissa fall paketportot blefve lägre än brefportot. Detta var General-poststyrelsens åsigt den 25 Augusti 1869, som då äfven godkändes af Kongl. Maj:t, och i ingen af de för Utskottet nu tillgängliga handlingar — vare sig poststyrelsens nu afgifna yttrande eller Kongl. Maj:ts proposition — fanns något skäl angifvet att frångå denna åsigt. Inför Utskottet har visserligen, på sätt en reservant upplyst, generalpostdirektören meddelat att, enligt hans öfvertygelse, det vore en vinst för postverket, om portot sattes så lågt som till 30 öre. Jag får dock här emot invända, att denna generalpostdirektörens åsigt icke hvilade

på någon erfarenhet, emedan någon sådan i detta hänseende ej varit att förvärfva, och jag får, för min del, bekänna, att jag ej funnit poststyrelsens utlåtande af år 1869 vederlagdt genom detta generalpostdirektörens yttrande inför Utskottet. Vål har han för Utskottet framlagt samma beräkning, som Herr von Möller meddelat här i Kammaren, eller att ett dylikt paket, med beräkning af viss belastning för en häst, och under antagande att den medelväglängd hvarje paket befordras utgör 25 mil, skulle kunna transporteras för 15 öre, och att då 30 öres afgift tages, en ganska stor förtjenst således skulle uppkomma; men denna beräkning hvilat på det antagande, att man alltid skulle hafva fullt lass med paketer, och håller ej streck, då — såsom förhållandet vanligen är — paketer befordras jemte bref, utan att upptaga hästens hela dragkraft. Jag tror således ej, att man kan anse styrelsens ofvannämnda uppgift af 1869 vederlagd. Man har ansett, att portot för paketer kunde sättas lägre derföre att dessa försändelser förorsaka afsändaren mera besvär än bref försändelser. Detta må vara sannt. Men jag får fasta uppmärksamheten på, att den nedsättning, som af Utskottet föreslagits, verkligen icke är obetydlig. Ty då för paketer från 8 lod till och med 2½ skålpund och med antagande af en medeltransport, såsom Herr von Möller gjorde, af 25 mil visar sig, att sådana paketer enligt nu gällande taxa kosta 90 öre, då Utskottet föreslagit att afgiften för dem skulle uppgå till endast 40 öre. Det är således en ganska väsentlig nedsättning, som af Utskottet här blifvit föreslagen.

Vidare har Utskottet ansett sig vara tvunget att gå försigtigt tillväga, med afseende å nedsättningarna i afgifterna å postförsändelser. Då nemligen Kongl. Maj:t afgaf sitt förslag angående portot å dessa småpaketer, hade Kongl. Maj:t afven föreslagit, att lösbref skulle beläggas med 12 öres porto, hvarigenom en inkomst af 36,000 R:dr skulle beredas postverket. Sistnämnda förslag har ej vunnit Riksdagens bifall, hvarigenom de sålunda beräknade inkomsterna ej komma att inflyta. Afvenledes hade Kongl. Maj:t i frågan om tidsningsstämpelafgiften föreslagit något drygare afgift än Riksdagen antagit, genom hvilket Riksdagens beslut afvenledes ett eller annat tusen riksdaler kommer att gå förloradt för postverket. Med afseende å dessa omständigheter ansåg Bevillnings-Utskottet ej olämpligt att på annat sätt bereda ökad inkomst åt postverket och fann skäl att begagna det tillfälle, som här erbjöd sig, i fråga om paketportot. För min del tror jag det ock klokast att nu stanna vid det porto, som Bevillnings-Utskottet föreslagit, och så vänta ett eller annat år. för att se huru det med detta porto bär sig innan vi vidtaga en ytterligare nedsättning; det är obestriddigen vida otjenligare att nu måhända sätta det för lågt och derefter nödgas höja det, än att sedermera företaga en nedsättning.

I största korthet har jag velat redogöra för de skäl, som ledt Bevillnings-Utskottet, och anser, på grund af dem, Utskottets förslag vara väl motiveradt, samt yrkar, ehuru jag ej tror mig ega något hopp om framgång, på bifall till Utskottets förslag.

Herr Bennich: Lika med den siste talaren anser jag Bevillnings-Utskottet vara behörigt att, vid pröfning af Kongl. propositioner, tillstyrka högre afgifter än Kongl. Maj:t föreslagit, om skäl eljest dertill förefinnes, och jag delar således ej den näst föregående talarens åsigt i detta hänseende, lika litet som jag instämmer med honom, derutinnan, att Utskottets förslag ej skulle vara motiveradt. Jag tror, att hans förebräelser mot Utskottet i båda dessa hänseenden äro oberättigade.

Men jag har dock ej kunnat deltaga i Utskottets beslut, utan reserverat mig mot detsamma, och detta på de hufvudsakliga grunder, som jag i min reservation i korthet angifvit, nemligen att Kongl. Maj:t föreslagit det lägre portot såsom för postverket fullt tillräckligt; och att generalpostdirektören inför Utskottet förklarar, att det föreslagna lägre portot vore för postverket fördelaktigare än ett högre, enär paketafsändare antagligen skulle kunna upphöra att begagna sig af tillfälliga lägenheter, för att få sina försändelser fortskaffade och i stället hänvända sig till posten, hvarigenom en lönande paketrörelse vore att för postverket emotse. Ej blott dessa skäl hafva föranlett mig att understödja Kongl. Maj:ts förslag, utan äfven den åsigt jag hyser, att vi i allmänhet ej böra åtaga oss högre beskattning, än Regeringen anser behöflig, aldrast då fråga är, icke om att förskaffa statsverket i dess helhet ökade inkomster, som Riksdagen kan finna erforderligt, utan det blott gäller att bereda tillgång för en viss gifven utgift, som ganska nogsam låter sig beräkna. Det förekommer dessutom ännu en omständighet, som synes mig tala emot antagande af det af Utskottet föreslagna högre portot. Enligt nu gällande taxa för försändelser af paketer, välgående från 8 lod till och med $2\frac{1}{4}$ skålpund, erlägges nemligen för deras befordrande ända till 10 mil allenast 45 öre. Efter Kongl. Maj:ts förslag, skall för ett paket om 2 skålpunds vikt betalas 50 öre; och innefattar således detta redan någon förhöjning, men denna skulle blifva ändå större, mot hvad som nu är förhållandet, om, enligt Bevillnings-Utskottets förslag, 60 öres porto bestämdes. Att förhöja hittills stadgade afgifter för dylika försändelser, då sådant ej är af behovet påkalladt, synes mig hvarken rätt eller klokt.

Samma betänkligheter, som inom Utskottet gjort sig gällande i det afseendet att, om Kongl. Maj:ts proposition antoges, portot för ett 50 ords bref skulle uppgå till 36 öre, men för ett 51 ords paket till endast 30 öre, kunna lika väl uttalas med afseende å jernvägstaxorna, som bestämma att för en centner af en viss vara skall betalas till exempel ett öre per mil, men för samma vikt af en annan vara 5 å 6 öre per milen, hvilken skiljaktighet är långt betydligare än den nu anmärkta emellan porton för bref och små paketer, oaktadt alls ingen skilnad i fortskaffningen på jernväg af de olika taxerade varuslagen kan sägas ega rum, såsom händelsen är med bref och paketer, af hvilka de sednare få vänta, medan brefven genast expedieras. Man har grundat jernvägstaxorna på varornas olika förmåga att bära transportkostnaderna, och samma afseende kan äfven med skäl iakttagas i fråga om bref — och paketförsändelser. Jag finner således ingalunda nödigt att stadga högre paketporton än bref-

porto eller att ställa dessa portosatser för olika slags försändelser i det inbördes förhållande, som försvararne af Utskottets förslag yrka, utan tillåter mig hemställa att denna Kammare måtte, med afslag å Utskottets hemställan, bifalla Kongl. Maj:ts förslag, och alltså förena sig i det beslut, som Medkammaren med ganska stor pluralitet redan fattat.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels att Kammaren, med afslag å punkten, för så vidt den skiljde sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga förslag, måtte samma förslag antaga; framställdes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag å punkten i dess från Kongl. Maj:ts förslag afvikande del och bifall till samma förslag, hvilken proposition med ja besvarades.

5:te punkten.

Bifölls.

6:te punkten.

Herr von Stockenström: Mot den nu föredragna punkten af Utskottets betänkande har jag, på sätt detsamma utvisar, ansett mig hafva skäl att anmäla min reservation.

I ett land, så tätt befolkadt som England och der postanstalter öfverallt finnas till hands, synes mig ett stadgande, sådant som det ifrågasatta, kunna vara väl på sin plats. Men i Sverige, der förhållandena äro så helt och hållet olika, i vårt vidsträckta och glest befolkade land, der adressatens bostad ofta ligger långt aflägsen från postanstalten, der måste, enligt min tanke, många olägenheter och obehag uppstå, om ett stadgande, sådant som det föreslagna, gjordes till lag. Då ett rekommenderadt bref, adresserat till någon på landet bosatt person, ankommer, är det vanligt, att en avis om brevets ankomst tillställes adressaten, så vida nemligen ej en öfverenskommelse med vederbörande postförvaltare blifvit träffad derom att sjelfva brevet omedelbart och på adressatens risk skall försändas till dennes hemvist. Dyligt aftal plägar emellertid uppgöras endast af personer, som hafva egen väska och ofta vänta att få mottaga rekommenderade bref. För den stora mängden af korrespondenter kan sådant ej komma i fråga, utan i allmänhet erhålles endast en avis om att ett rekommenderadt bref finnes på postkontoret; med anledning af denna avis måste man, för brevets utbekommande, antingen återsända omförmälda avis qvitterad eller skicka behörigt ombud till kontoret eller sjelf begifva sig dit, för att uttaga brevet. Detta kan sägas vara i sin vederbörliga ordning, om verkligan brevet vid mottagandet innehåller penningar; men om så ej är, hvilka omgångar och hvilket besvär hafva ej onödigtvis varit förenade med detta brefs emottagande! Betydande olägenheter kunna ock tillskyn-

das både afsändaren och adressaten genom det dröjsmål, som skulle förorsakas i afseende å brevets utfående, om det rekommenderades, för den händelse ett sådant bref innehåller meddelanden, som kunna vara af vigt att i tid erhålla.

En anmärkning, som ock synes mig vara att göra emot förslaget, är, att, då en förseelse blir begången, ansvaret för förseelsen ej drabbar den skyldige eller afsändaren, utan brefemottagaren, hvilken får plikta för hvad en annan försummat och ofta torde hafva svårt att bekomma ersättning för sin utgift. Då det sålunda ej är den skyldige personen, som träffas af ansvaret, må det ock kunna sättas i fråga, om åtgärden verkliggen skall kunna leda till det afsedda ändamålet.

Åtskilliga olägenheter torde ock kunna blifva en följd deraf, att posttjenstemännen, derigenom att de nödgas sysselsätta sig med anställandet af undersökningar, huruvida de särskilda, till postkontoret ankomna breffen innehålla penningar eller ej, allt för mycket upptagas af dessa undersökningar, så att, då deras tid, på vissa ställen redan är ganska anlita'd, detta ytterligare åliggande skulle komma att inverka menligt på sjelfva expeditionsgöromålen, så att brefutdelningen i sin helhet blefve oskäligt fördröjd. Man torde dessutom kunna befara att, då det ej är förenadt med den ringaste risk för dessa tjenstemän att rekommendera till postkontoret anlända bref, rekommendationer komma att verkställas både i tid och otid, och att alltså sådana obehag, som jag ofvan antydt, skulle ganska ofta kunna komma att inträffa.

Förslaget egentliga ändamål är att förekomma de underslef, som visat sig vid åtskilliga tillfällen hafva egt rum, då penningar skickats i orekommenderade bref. Då emellertid erlarenheten visat, att dessa underslef till en del begåtts af personer, anställda i postverkets tjenst, torde man verkliggen kunna befara, att ett stadgande, sådant som det ifrågavarande, eller att tjenstemännen skola undersöka om breffen innehålla pengar eller ej, skall framkalla ökade frestelser att begå dylika förbrytelser. Om en tjensteman tror sig hafva upptäckt, att ett bref innehåller pengar, skall han lätt — om han ej är en redlig man — finna med sin fördel mera förenligt att tillägna sig brevet och såmedelst erhålla en eller annan riksdaler, i stället för att rekommendera detsamma, då han ej kan få mera än 18 öre.

Det må vara, att nu onekligen missbruk begås vid dessa penningeförsändelser utan rekommendation, men för min del har jag alltid föreställt mig, att den mängd förluster, som förorsakas genom förkomna bref, och öfver hvilka så mycket och med skäl klagas, skola leda derhän, att detta missbruk snart af sig sjelf upphör. Men, om man ej skulle anse denna åsigt riktig, utan finner nödigt att genom lagstiftning söka förebygga det ifrågavarande onda, har det förefallit mig, som om det skulle vara vida bättre, om man följde det system, som blifvit infördt i våra grannländer och som förut tillämpats i Frankrike, det nemligen att helt och hållet förbjuda penningeförsändelser i orekommenderade bref. Hvilka stadganden, som dervid kunna erfordras och hvilka invändningar kunna göras mot systemet och mot svårigheterna att få sådana föreskrifter efterledda

och att uppdaga hvilka som begått förseelserna, derpå anser jag mig ej nu böra inlåta mig, men jag föreställer mig, att tjenliga föreskrifter i detta hänseende dock kunna gifvas, enär i ofvannämnda länder ett dylikt förbud blifvit infördt. Våra grannländers lagar i detta hänseende äro visserligen ganska nya. Den norska postordningen är af den 3 Maj 1871 och den danska af den 7 Januari samma år. Det finnes sålunda för närvarande ej mycken erfarenhet att hemta från deras tillämpning, och jag skulle af denna anledning, för min del, anse det icke vara olämpligt att tills vidare uppskjuta med all förändring hos oss i detta hänseende, för att se huruvida dessa bestämmelser i grannländerna komma att visa sig tjenliga eller ej. En erfarenhet i detta hänseende torde emellertid i alla händelser redan nu kunna hemtas från Frankrike, der, såsom jag nämnt, systemet förut tillämpats.

Med anledning af hvad jag anført anhåller jag om afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag är hufvudsakligen förekommen af den föregående talaren.

Det vill synas mig, att detta förslag går ut på att, såsom man säger, låta bagaren plikta för smedens fel. Om smeden skickar ett orekommenderadt bref, innehållande penningar, och detsamma, på sätt som här föreslås, af postanstalten rekommenderas, blir det bagaren, eller den som mottager brefvet, hvilken får betala tiolerna, han får erlägga dubbel rekommendationsafgift och således vidkännas olägenheterna af afsändarens försummelse. Detta anser jag ur rättssynpunkt ej låta fullt försvara sig.

Men det är ej nog med att denna pekuniära påföljd drabbar brefemottagaren, han kan äfven få vidkännas vida betänkligare olägenheter. Det bref, i hvilket möjligen kan ligga en eller annan riksdaler, kan innehålla ett meddelande af den aldri största vikt, hvilket adressaten måste erhålla på dagen, för att kunna tillgodogöra sig detsamma. Brefvet är af afsändaren beräknadt att framkomma i rätt tid, men det blir tills vidare qvarliggande på posten af den anledning, att det blifvit rekommenderadt och att avis om dess ankomst skall expedieras till adressaten. Då denne finner sig för erhållande af brefvet, finner han, att den deri meddelade underrättelse för sent kommit honom till handa och han tillfogas måhända en kanske ganska betydande förlust till följd deraf, att brefvet ej genast blifvit honom tillständt; och för denna förlust erhålles ingen ersättning. Utom den afgift, han får betala och den risk adressaten, på sätt jag nyss nämnt, utsättes för, tillskyndas han, om han är boende på landet och måhända långt från poststation, ett ganska kämbart besvär genom dubbla budskickningar. Först måste han hemta sin avis, sedan skall han sjelf eller genom ombud infinna sig vid postanstalten för att öppna brefvet, och då finner han, måhända med blandade känslor, att deri ej finnas några penningar. Då får han visserligen den tillfredsställelsen att taga brefvet med sig hem, utan erläggande af någon dubbel rekommendationsafgift, men någon ersättning för resorna och den förlorade tiden får han deremot ej.

Ändamålet med den ifrågasatta förändringen skulle vara att förekomma det allmänt öfverklagade förhållandet, att orekommenderade bref, innehållande penningar, ofta skola hafva försvunnit, utan att man kunnat få veta på hvad sätt eller hvar sådant skett. Jag kan ej alldeles tillbakahålla den åsigten, att det tilläfsventyrs förhåller sig med dessa rykten sålunda, att de icke alltid äro fullt så *trovärdiga* som de flitigt utspridas. Det kan till exempel hända, att då en person som har att fordra ett penningebelopp af en annan, tillfrågar denne sednare, hvarföre han ej betalat sin skuld? han får till svar: ack, så ledsamt! jag skickade pengarne i orekommenderadt bref den och den dagen, brefvet måtte ha förkommit på posten, efter du ej erhållit det; men om detta bref i verkligheten varit annat än en fiktion, derom kunna tankarne vara delade!

Jag tillåter mig ytterligare en invändning. Enligt förslaget skulle posttjenstemannen uppmuntras att uppöfva sin färdighet att komma uuder fund med, om ett orekommenderadt bref, som inlemnats på postkontoret, kunde antagas innehålla penningar, men möjligheten kan just denna förvärfvade färdighet komma att inleda honom i frestelse. Om en sådan frestelse påkommer honom och gör sig gällande, så kan följden blifva att ytterligare ett eller annat bref förkommer, men det torde ej derföre blifva mera lätt att bevisa hvart det tagit vägen; det framkomna brefvet talar visserligen för sig sjelf, men om det förkommas öde blifver man ej hädanefter slugare, än för närvarande.

Enligt min åsigt vinner man sålunda genom det föreslagna stadgandet ej det åsyftade ändamålet, men utsätter deremot allmänheten för en mängd obehag och för åtskilliga ej obetydliga förluster, och detta för utfövdandet af ett förmynderskap öfver samma allmänhet, hvilken man ej vill tillåta att, der den så finner för godt, riskera sina pennningar. Jag tycker nästan, att omtanken i detta fall går längre än som är nödigt, och förenar mig med den föregående talaren i yrkande om afslag å den föredragna punkten.

Herr Hasselrot: Jag ber att få instämma med den föregående talaren, och att få framhålla den största olägenhet, som skulle uppstå om föreliggande förslag antages. Ingen skulle då med säkerhet kunna lita på att ett bref till en på landet boende person framkomme i beräknad tid, ty det skulle bero på hvarje postmästares godtfinnande att, utan allt ansvar, rekommendera hvilket bref som helst och dy-medelst försena dess framkomst. Antaget att ett bref, afseende fatalier, misstänkes att innehålla penningar. Det rekommenderas då, och istället för brefvet, skickas en avis till adressaten, och brefvet kommer honom kanhända flera dagar för sent tillhanda. En hvar kan lätt finna huru störande förslagets antagande skulle kunna inverka på affärsverlden och huru förstörande det kunde bli för rättssäkerheten.

Man vill dermed söka förekomma, att orekommenderade bref, innehållande pengar, stjälas bort, men jag tror ej att detta vinnes genom detta förslag. Redan nu då posttjenstemännen ej hafva skyldighet att fingra och undersöka bref, underkastas de en sådan behandling och försvinna. Det synes mig antagligt att detta skulle

bliwa ännu vanligare om förslaget antoges, hvarföre jag instämmer i yrkandet om afslag.

Herr von Koch: Jag tror att åtminstone några af de talare som redan yttrat sig, icke alldeles riktigt uppfattat meningen med det föreslagna stadgandet, som icke är att man skall rekommendera alla bref, utan att söka förekomma att orekommenderade bref komma bort. Jag för min del tycker, att det är oförsvarligt, att med vår nuvarande låga rekommendationsafgift skicka penningar i orekommenderade bref och skulle vilja gå ännu längre än förslaget för att förekomma de idkeliga förluster af bref, som i min hemort åtminstone äro vanliga. Man vågar der knappast skicka ett angeläget affärsbref utan att rekommendera det, ehuru brefvet derigenom kommer flera dagar senare fram. Jag känner flera fall inom min umgängeskrets, då förlust af bref medfört stora obehag. Så hände det en riksdagsman att 3 bref från hans hustru, med underrättelse om ett af hans barns sjukdom, efter hvarandra försvunnit, och bref från mig till min hustru och från henne till mig hafva flera gånger förkommit. För att förekomma sådant måste man hitta på något sätt, så att man kan begagna posten med det förtroende den bör ega. Det är icke möjligt att åstadkomma en sådan säkerhet för orekommenderade bref, utan att några olägenheter medfölja. Frågan blir då hvilket sätt af de flera som finnas, man bör tillgripa. Här har man valt det engelska, som i min tanke är sämre än det franska, som nyttjas i många länder, ehuru det är strängare. Det består helt enkelt deri att de penningar, som skickas i orekommenderade bref, konfiskeras, och då kan man icke göra den invändning, som ganska rätt gjorts af en ärad ledamot på kronobergsbänken, att man låter bagaren plikta för smeden.

Den olägenhet, som medföljer det engelska systemet, är att ankomsten af ett bref, som misstänkes innehålla penningar, för mottagaren blir fördöjd, ty det måste öppnas för att man skall få visshet om det innehåller penningar, men detta måste ske i mottagarens eller hans ombuds närvaro, så att icke brefvet läses och brevhemligheten kränkes. Jag medgifver visserligen, att detta medför ganska stora olägenheter, helst om brefvet innehåller angelägna underrättelser, men det nuvarande tillståndet, som gör att man knappst vågar skicka bref hvilka innehålla hemligheter, dem man ej vill hafva kända för hela världen, måste rättas. Jag vet att en gång genom ett bref, som kom bort, en förlofning blef i otid känd, och för en af mina närmare bekanta har det händt, att ett bref med viktiga familjepapper förkommit.

För min del kan jag emellertid icke tillstyrka det föreliggande förslaget, men hoppas att man till en annan gång skall hitta på något bättre. Jag anser det franska systemet vara godt. För öfrigt tror jag att det nu är bäst att afslå detta förslag, såsom Andra Kamraren redan gjort, ty jag fruktar att annars lätt något trassel i formelt hänseende kan uppstå.

Herr Bennich: Det är utom allt tviifvel, att hvilken åtgärd man än vidtager för att hämma ett missbruk sådant som det ifråga-

varande, nemligen att skicka penningar i orekommenderade bref, kommer denna åtgärd att i viss mån både blifva besvärlig och möjligen också ofta nog drabba en oskyldig med den skyldige. Vidtager man den åtgärd, som nu föreslagits, kommer brefemottagaren att uppehållas i sin rätt att utfä brefvet och han får dessutom betala en rekommendationsafgift. Vidtager man åter den åtgärd, som i Frankrike, Danmark och Norge är stadgad, nemligen att belägga afsändandet af det orekommenderade brefvet, som innehåller penningar, med böter, måste brefemottagaren blifva hemsökt af hufvudsakligen samma olägenheter, som den man anför mot föreliggande förslag. Ty brefvet kan icke öppnas och undersökningen ej verkställas med mindre adressaten tillkallas. Innehåller nu brefvet fatalier eller någon angelägen under rättelse, så kan det lätt hända, att, innan mottagaren hinner få avis och infinna sig vid postkontoret, fatalierna gått förlorade eller under rättelsen kommit för sent. Att någon åtgärd emellertid måste vidtagas, synes mig klart följa af det förhållande, som väl icke endast är "en historia", att så många bref förkomma. Och hvarföre förkomma nu så många bref? Jo, dertföre att det finnes en mängd personer, hvilka af olika skäl underlåta att rekommendera sina penningeförsändelser, och andra personer åter, hvilka af denna underlåtenhet iockas att söka förborgade skatter, och dertföre bryta, undersöka och förstöra de orekommenderade, med eller utan skäl misstänkta brefven. Kunde man komma så långt, att inga penningebref afsändes utan rekommendation, så skulle lusten att undersöka bref försvinna af sig sjelf och brefstölderna upphöra.

En aktad talare har anmärkt, att staten icke skulle hafva rättighet att upphäfva sig till förmyndare för brefafsändarne; men jag frågar om icke postverket är statens inrättning och om icke staten har både rätt och pligt att föreskrifva villkoren för denna inrättningsanlitande. Kan detta kallas ett statens förmyndareskap, så får jag säga, att den personliga friheten tager sig alltför stora anspråk.

Frågan är nu den, hvilken metod, som är den lämpligaste, antingen konfiskation eller böter eller beläggande med dubbel rekommendationsafgift. Det är klart för enhver, att den dubbla rekommendationsafgiften i och för sig är ett ganska lindrigt onus; 36 öre är hela depensen. Ur denna synpunkt läser väl knappt någon motsätta sig en åtgärd, som skulle bringa redbarhet och samvetsgrannhet i en så vigtig förvaltningsgren som postverket, på hvilket så många personers väl beror, och ingen vill väl undandra sig en utgift af 36 öre för uppnåendet af ett så stort och godt mål.

Upplysningar i Kongl. Maj:ts proposition och ytterligare meddelanden gjorda af general-postdirektören inför Bevillnings-Utskottet gifva vid handen, att man på förfrågningar, huru metoden med tvångsrekommendation mot dubbel afgift slagit ut i England, fått det officiella svar, att den varit af otroligt god effekt. Skulle det, som medfört en sådan verkan i England, ej vara bra för Sverige? Hvilken metod man än använder, är ju distansen mellan poststalten och emottagarens bostad densamma och besväret blir för den sednare detsamma. Kommer penningebrefvet från en slarfvig gäldenär, så bör emottagaren vara glad att få sina penningar äfven med upp-

offring af 36 öre; kommer brevet från en ordentlig karl, så kan ju från honom utkrävas äfven den dubbla rekommandationsafgiften. Olägenheterna härvid äro icke att jemföra med de olägenheter, hvori den brevexlande albnänheten och postväsendet försättas, om vi slappt låta saken ha sin gång. Jag vet, att Andra Kammaren för denna gång arslagit förslaget och jag har icke stor förhoppning, att frågan, om den ock blifver föremål för samfärd votering, skall nu gå igenom, men jag tror i alla händelser, att det för framtiden vore nyttigt att Första Kammaren redan nu fattat ett beslut, som visade, att den erkände önskvärheten af en åtgärds vittagande.

Jag ber derföre att få tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Brun: I likhet med några föregående talare, kan icke heller jag godkänna denna punkt i betänkandet. Nu misstänka briefbärare att bref, som *kännas innehålla* något annat, än släta papperet, innehålla penningar, och derföre komma sådana bref stundom bort. Då — om föreliggande förslag skulle antagas — skulle det blifva posttjenstemännens *åliggande att känna efter* om bref möjligen kunna innehålla penningar och, der misstänka derom uppstår, rekommendera breffen: och dessa tjenstemän, som för sina åtgöranden härvid skulle vara utan all risk och försvarade af endast sitt subjektiva antagande, skulle lätt kunna frestas att, "der skälilig anledning förekommer", rekommendera så många bref som möjligt mot den "dubbla rekommandationsafgiften", som är föreslagen att "lika fördelas emellan postkassan och posttjenstemannen, som ombesörjt brevets rekommenderande".

När man således här vill undvika Charybdis, stöter man på Scylla! Men hvilketdera är bättre? För min del föredrar jag långt heldre att mista penningar, om jag är så oförståndig, att jag skickar dylika i orekommenderadt bref, än att blifva utsatt för uppehåll vid angelägna underrättelsers eller dokumenters erhållande samt för obehaget af främmande personers inträngande i min enskilda korrespondens.

Skulle förslaget antagas, synes då ingen annan utväg återstå, än rekommendera alla de bref, för hvars framkomst på beräknad tid och i öppnadt tillstånd man vill vara säker; men detta medför en onödig kostnad och särskilda omständigheter, helst der man på landet ej bor invid postanstalt. Korrespondenterne skulle också under denna sakens nya ställning mera, än som nu är händelsen, blifva beroende af lynniga postmästare; och sådane finnas på sina ställen, såsom bekant är. Under instämmande i öfrigt uti byad föregående talare af enahanda mening med min yttrat, yrkar jag sålunda afslag på Kongl. Maj:ts af Utskottet förordade nådiga förslag.

Friherre af Ugglas: Jag har under de sednaste åren gång efter annan hört klagomål öfver att bref komma bort och att det allmänna förtroendet för postverket allt mer och mer rubbas. Då nu poststyrelsen framlägger ett förslag för att förekomma detta onda, mötes det af allmänt ogillande, ja, man betraktar det nära nog

såsom ett attentat mot den personliga friheten och det anses innebära så stora olägenheter att ingen bör antaga det.

Mine Herrar! Motståndarne till detta förslag hafva, efter min tanke, icke sett frågan ur den rätta synpunkten. De hafva endast tagit hänsyn till eget obehag och den möjliga svårigheten att kunna få ut det eller det brefvet, men de hafva icke besinnat, af hvilken ofantlig vigt för det allmänna det är, att förtroendet för postverket icke vidare rubbas, utan återvinnes.

Jag tror verkligen, att detta mål är så högt och så eftersträfvansvärdt, att de små enskilda olägenheterna borde vika för det allmänna bästa. Här har talats om det allmänna osäkerhetstillstånd som skulle uppstå, och att, om man skickade ett bref på posten, man icke kunde veta om det komme till sin bestämmelseort. Det är dock nu, som ett sådant förhållande råder; antoges deremot Utskottets förslag, skulle denna osäkerhet försvinna. Det kunde visserligen hända, att man finge vänta på ett bref, men det är bättre att få vänta, än att icke få något alls.

När nu poststyrelsen framlade ett förslag, hvad hade den då att följa? Naturligtvis exempel från andra länder, och man har dervid att tillgå exempel från länder, der man hyser lika stor omvårdnad om den personliga friheten, som här. Jag ber få fråga, om man kan tro, att i det land der aktningen för individens rätt kanske djupast genomträngt folkmedvetandet, i *England*, hvarest under några år samma förfaringssätt, som här blifvit föreslaget, tillämpats, man skulle hafva fogat sig deri, om man ej funnit, att man borde underkasta sig vissa små obehag för att vinna ett stort och godt ändamål. När man nu ser detta, och ser att följden i *England* blifvit mera förtroende till postverket och mindre försnillningar, så frågar jag om det ej vore skäl att här införa någonting dylikt. Äfven de andra metoderna att förekomma det penningar skickas i orekommenderade bref hafva varit underkastade pröfning, men Kongl. Maj:st har stannat vid det nuvarande förslaget såsom det mildaste. Jag kan icke annat än beklaga om detta förslag, så egnadt att ånyo tillvinna postverket det på de sista åren rubbade förtroendet, skulle falla äfven i denna Kammare. Man måste betänka, att det allmänna förtroendet just är den nödvändiga grunden för att postverket skall kunna uppfylla sin bestämmelse.

Då Andra Kammaren afslagit detta förslag, har det visserligen, åtminstone enligt min uppfattning, (jag tror nemligen ej en sådan fråga kunna blifva föremål för gemensam votering) fallit för denna riksdag, men jag skulle dock önska, att det bifölles af denna Kammare, och äfven af de ledamöter, som icke äro fullt nöjda med det samma. De äfventyrade ju icke något genom ett bifall, men Kammaren uttryckte den åsigt, att någon åtgärd i frågan bör vidtagas.

Ur denna synpunkt yrkar jag bifall till den föredragna punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag har förut varit med vid ett tillfälle då ett dylikt öfvertalningssätt, som det nu af en talare begagnade, hade framgång. Man sade: det kan ju ej denna gång blifva någonting af, och, fastän I ej ären fullt nöjde, kunnen

I ju ändock antaga föreliggande förslag, det skall komma igen vid en annan riksdag. Det gick så till med en fråga, i afseende på hvilken vi sedermera fingo erfarat något helt annat än att den ånyo hänsköts till Riksdagen. Händelsen tilldrog sig på dåvarande Riksdarhuset och frågan angick kommunallagarne; det hette då att vi nästa riksdag skulle få något mycket bättre förslag oss förelagdt. Jo, vackert fingo vi! Denna erfarenhet har åtminstone varnat mig för att icke gifva mitt ja till något, som jag icke vill vara med om. Hvad nu angår föreliggande förslag, så har den ärade representanten från Jemtland funnit att det vore fullkomlig analogi mellan hvad som skulle uppstå genom tillämpningen af det nädiga förslaget, om detsamma antoges, och hvad som nu inträffar när en person själf rekommenderar sitt bref; det är dock stor skillnad mellan det dröjsmål, som i förra fallet skulle förorsakas, och det, som nu eger rum genom rekommendationen, ty jag föreställer mig att den, som afsänder handlingar under rekommendation, är så storräknemästare att han kan göra för sig klart huru lång tid det går åt innan brefvet kommer fram och att han följaktligen tager detta i beräkning. Samme talare uppfattade mitt föregående yttrande så som skulle jag anse det förmynderskap, hvarom jag talat, såsom ej lagligt. Jo, jag anser att Kongl. Maj:t och Riksdagen kunna derom utfärda påbud, men jag ansåg sådant ej lämpligt, och då vi här handla såsom lagstiftare tror jag att det är både vår rättighet och vår pligt att se till hvad som är lämpligt eller ej. Man har sagt att detta förslag blott skulle medföra små obehag, men att deremot fördelarne af att antaga detsamma skulle vara så stora; men hvem är det väl, som bör vidkännas obehagligheterna, derest sådana ej kunna undvikas, hela landet eller posttjenstemännen? Efter mitt förmenande kan ej någon tvekan i valet härvid uppstå. Man har vidare sagt att detta förslag vore så mildt i jämförelse med andra länders. En högst väsendtlig skiljaktighet förefinnes dock; här träffar obehaget den oskyldige, i andra länder den skyldige; jag känner visserligen ej i alla detaljer stadgarne på andra ställen, men själfva den derfor lemnade redogörelse är mig en borgen för riktigheten af min uppfattning; böter kunna ju omöjligt tillämpas på någon annan, än den som afsänder penningebref utan rekommendation. Deraf följer att den åtgärd, som i andra länder företages, eger rum vid brevets afsändande, icke när det kommer till den nya orten; det är den afsändande postmästaren, som skall verkställa undersökningen, som skall föranstalta om öppnandet af brefvet, och då blir äfven den, som afsändt brefvet, antastad. Det är han, som begått felet och han drabbas af påföljden. Man har åberopat Englands exempel och sagt att när detta land, der man är så mån om den personliga friheten, kan vara belätet med liknande stadgande, som det för oss ifrågasatta, då böra vi också kunna vara det. Jag har varit i tillfälle att taga kännedom om de i England gällande föreskrifter, rörande stämpelafgiften, och dervid kommit till visshet derom, att om vi hade att dragas med blott en fjerdedel af de svårigheter som der äro förenade med denna afgifts tillämpning, skulle ett allmänt missnöje göra sig gällande; allt hvad, som kan ske i England, är således icke alltid

passande för oss. Vid en riksdag väcktes af en motionär fråga om tillämpning af det engelska systemet för stämpelavgifternas påförande, och Riksdagen gick in till Kongl. Maj:it med anhållan om en fullständig undersökning af förhållandena i England. Sedan erforderliga underrättelser kommit oss tillhanda afgäfvö Statskontoret och Kammarrätten ett gemensamt utlåtande med utredning af alla omständigheter, och deruti visades så klart omöjligheten att i Sverige tillämpa de engelska föreskrifterna, att motionären sjelf blef öfvertygad. Hvarje land har sina seder, och dem måste man i viss mån rätta sig efter. Det här ifrågavarande förslaget skulle, efter mitt förmenande, ej passa för våra svenska seder och vanor, och ej heller med afseende på våra geografiska förhållanden vara för oss lämpligt. Jag fortsätter således mitt yrkande om atslag.

Herr Statsrådet Wærn: Under föregående diskussion hafva yppat sig ganska olika åsichter om hvad som afses med föreliggande förslag; en del talare hafva trots att det afsåg att förekomma att bref, som oaktadt de innehölle penningar icke blifvit rekommenderade, kommo bort, andra hafva åter ansett ändamålet vara att förekomma stöld af bref, som icke innehålla penningar men af tjufvar misstänkas göra det; för min del anser jag det väsendtligaste vara att förekomma det sorgliga förhållande, som nu eger rum, att inom ett stats embetsverk, som borde åtnjuta allmänt förtroende, ett sådant osäkerhetstillstånd skall ega rum; det synes mig vara en ovilkorlig pligt för regeringen att sträfva efter att förebygga dylikt, och anser jag att regeringen dervidlag borde kunna påräkna representationens understöd. De som tvifla om den föreslagna åtgärdens lämplighet synas mig å ena sidan mycket underkänna målets vigt och betydelse samt å den andra sidan hafva de djerfvaste, ja vildaste fantasier om alla möjliga olägenheter, som skulle komma att blifva en följd af åtgärden. Jag för min del kan omöjligen inse att de kunna blifva så stora; hittills har jag ej hört några klagomål mot det sätt hvarpå rekommenderade bref expedieras, och om publiken således är nöjd dermed bör den väl ej få anledning till så stora klagomål derigenom att äfven andra bref komma att fortskaffas på samma sätt; jag kan ej inse det ringaste skäl till att just de som äro mera dyrbara än de andra skulle komma att blifva fördröjda. När alla få reda på det nya förhållandet blir följd den att allmänheten rekommenderar alla bref som innehålla något af värde, och det är just detta man vill ernå. När det ej vidare lönar sig lär ingen bry sig om att vara tjuf, och så komma alla posttjufvar att försvinna. Att det af regeringen föreslagna sättet skulle vara så oriktigt derföre att olägenheten träffar den oskyldige är en tankegång, som jag ej rätt kan förstå; frågan är ju om att försäkra en person om hans egendom och att han då får betala en ringa afgift för denna säkerhet kan jag ej finna vara obilligt; väl må det vara sannt att han är oskyldig, säkert är väl dock att han åtminstone ej är ointresserad. Vidare måste jag såsom ganska vilda fantasier karakterisera den förutsättningen, att tjänstemännen skulle försinka alla sina göromål för att fingra på bref eller att ärligt folk skulle blifva tjufvar derföre att brefven hafva en

mjukhet, som låter ana ineliggande sedlar, eller derföre att man känner en silfverslant ligga inuti. Derföre att man tillhåller postmästaren att göra sin pligt uppstå sannerligen ej några posttjuftvar. Man har talat så mycket om besväret med bevisningen, men regeringen har sökt att så mycket som möjligt reducera detta besvär; då det ej ovilkorligen erfordras att adressaten skall infinna sig på postkontoret för att det skall blifva upplyst om brevet innehåller penningar, utan det är tillräckligt om det blott öppnas i trovärdig persons närvaro. så torde det ej för ett så litet obehag vara skäl att förhindra en åtgärd, som afser utrotandet af poststöld. Man har äfven framhållit att det skulle vara lämpligare använda ett annat sätt för att förekomma att penningar försändas i orekommenderade bref, men jag tror att svenska folket endast med största ovilja skulle finna sig i att genom konfiskation brefhemligheten blefve röjd eller att böter ådömdes; jag fruktar att det rent af skulle vara omöjligt att få ett sådant förslag godkändt. Det nu föreslagna sättet är deremot ganska lindrigt, det mål som afses är deremot ganska högt; det är ej för att få en opinionsyttring, utan emedan jag anser det såsom min pligt att i min egenskap af chef för Finans-departementet, det departement, hvarunder postverket lyder, söka förhindra ett ondt som nu finnes, som jag anhåller om representationens stöd i denna fråga.

Herr Nordström: Det gifves en rättsregel, som lyder: "skulle den sig sjelf, som sig icke bättre föresåg", och förekommer det mig, som hade man alldeles glömt bort den, då man vill göra den af klok omtanke hos en hvar föreskrifna regeln, att vid afsändande af penningar per postu vidtaga alla till hands stående försigtighetsmått mot deras förkommande, till en tvångsskyldighet, hvars försummande skall med penningar bötas. Må vara, att sådant tvång existerar i flere andra länder; må vara att boten är ringa; ett sådant stadgande synes dock derigenom ej vinna i inre befogenhet, och än mindre, om, såsom här är föreslaget, det icke blefve afsändaren, utan deremot emottagaren eller adressaten, som skulle nödgas betala boten. I andra länder har denna tvångsrekommendation af penningebref icke sällan blifvit använd såsom pretext för uppbrytande af bref och kränkande af brefhemligheten. och sålunda under föregifvande, att bref som man af andra skäl vill undersöka, innehölle penningar, som hade bort rekommenderas, men icke vore det, har man låtit laglighetens sken falla på mycket, som i sjelfva verket innefattade en svår rättskränkning. Det sätt att kontrollera, huruvida rekommendationsavgift blifvit erlagd, der det borde hafva skett, är väl uti föreliggande förslag icke så vådligt, som det nyssnämnda, men kan likväl blifva ganska besvärligt, i synnerhet för de från postkontoren i landsorterna mera aflägsset boende, då i alla fall, derest en af en posttjensteman för bref, dem han trott innesluta penningar, påford och adressaten affordrad rekommendationsavgift skall kunna återfås, om penningar i brevet i verkligheten ej funnits, detta blefve med hvarje banda omgångar och utredningar förenadt; och hvad sjelfva det nyss af chefen för Finans-departementet anförda hufvudmotivet för för-

slaget angår. eller att derigenom de i sednare tider, tyvärr, icke alldeles sällsynta stölderna ur bref på posten måtte förekommas, så må man med skäl betvifla, huruvida det föreslagna medlet blefve verksamt. Man kunde tvärtom till och med anse sannolikt, att skyldigheten att undersöka, om ej bref, som hafva mer än den vanliga tjockleken, innehålla penningar, kunde, utbildad till en viss konstfärdighet, leda derhän, att sådana penningar oftare förkomme, såvida ej pligtkänslans moraliska styrka förmådde deremot lägga hinder. Nu då tvångsrekommendation icke är införd, men postverket ej heller har någon *särskild* förbindelse att ansvara för riktiga framkomsten af bref, som kunna innesluta penningar när afsändaren ej begagnat sig af den särskilda försäkring derom, som hos postverket står honom öppen att bereda sig, har afsändaren, som sig ej bättre föresåg, att skylla sig sjelf för all den förlust han sålunda kunnat ådraga sig; och som detta synes mig vara rättare och sakenligare, än det tvång till rekommendation, som förslaget vill införa, kommer min röst att utfalla för afslag.

Herr Statsrådet Wærn: Det är ej alls ifrågasatt att bref skola komma att brytas, vare sig de innehålla penningar eller ej, det har hvarken varit regeringens eller General-poststyrelsens tanke, och det kommer visst ej att tillåtas. Hvad åter angår den anmärkning, som gjorts öfver att i regeringens förslag ej intagits några ansvarsbestämmelser för posttjenstemännen, derest ej penningar befunno sig i de bref de rekommenderade, skulle ju dylika bestämmelser alldeles tillintetgöra det åsyftade gagnet, ty heldre än att utsätta sig för straff läto de väl brefven gå orekommenderade. Några grundade skäl att öfverklaga disciplinen inom postverket finnas ej, dessutom är det ej föremål för Riksdagens pröfning huru den skall upprättbållas; det torde framgent som hittills komma att ske genom inspektioner och andra åtgärder.

Herr Brun: I motsats till chefens för Finans-departementet nyss uttalade mening att det skulle fordras en "vild fantasi" för antagandet att posttjenstemännen skulle befatta sig med att "känna efter" om bref innehöle något, som kunde misstänkas för att vara penningar, vågar jag hålla före, att för ett sådant antagande samt för motseendet af de påvisade olägenheterna af den ifrågasatta förordningen fordras *alls icke någon fantasi*, utan *blott förutseende* af hvad som *måste komma att inträffa*; ty såvida föreskriften, som här är i fråga, skall tjena till efterrättelse — hvilket väl är meningen — så bjuder först och främst denna, att, "der skäligen anledning förekommer" etc., "brefvet skall rekommenderas"; för det andra har posttjenstemannen, som för sitt subjektiva antagande och åtgörande är utan all risk, i den "dubbla rekommendationsavgiften", som är föreslagen "till lika fördelning emellan postkassan och den posttjensteman, som ombesörjt brevets rekommenderande", en frestelse att rekommendera så många bref som möjligt, och för det tredje och slutligen saknar jag ej heller andra skäl och erfarenheter, som äro bestämmande för mitt ömdöme i denna sak, men hvarom är mindre lämpligt att här redogöra,

hvaremot jag gerna skall hafva den äran lemna till Herr Statsrådet personligen del derutaf.

I Herr Statsrådets yttrande förekom också, att "svenska folket skulle ej vilja underkasta sig att brefs hemligheter röjdes"; men det är ju *just detta* stora obehag, denna osäkerhet för de enskilda förtroliga meddelandena, som blir en följd deraf, att bref, emot afsändarens mening och vilja, kunna få "öppnas å postanstalt" eller "i närvaro af trovärdig person"; och endast denna omständighet synes utgöra *tillräckligt skäl* att ej ingå på det gjorda förslaget. Meddelanden i bref och bevarandet af desamma innehåll korrespondenter emellan är oftast mera värdt, än de smärre penningesummor, som kunna inläggas i orekommenderade bref; och skulle det lemnas att bero på posttjenstemäns subjektiva och ansvarsfria godtycke eller "antagande" att dels i och för rekommendationen och brefs utlösande från postanstalt fördröja framkomsten för egaren af sådana "misstänkta" bref, dels "öppna" sådana och möjligen dervid genomögnas innehållet och utlemnna dessa bref öppna från postanstalten, hvarest adressaten ej alltid kan sjelf infinna sig, hvarigenom således "brefs hemligheter röjdes", så är en af de väsendtligaste fördelarne af den *slutna* brefvexlingen rubbad och osäkergjord, och hvilket förhållande äfven jag tror att svenska folket icke skulle vilja fördraga.

Om till en kommande Riksdag ett ändamålsenligare förslag framställes, skall jag ej vara emot detsamma, men det nu föreliggande kan jag för min del ej godkänna.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten dels ock afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på afslag derå, då svaren likaledes utföllo med många såväl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

"Den, som bifaller 6:te punkten i Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslår Kammarén den ifrågavarande punkten".

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—46.

Nej—28.

Anmäldes och bordlades Konstitutions-Utskottets nedannämnda utlåtanden:

N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring af 9 § Riksdagsordningen;

N:o 13, i anledning af väckt motion om ändring i 13 § Riksdagsordningen;

N:o 14, i anledning af väckt motion om ändring i 16 § Riksdagsordningen;

N:o 15, i anledning af väckta motioner om ändring i 16 och 18 §§ Riksdags-ordningen;

N:o 16, i anledning af väckt motion om ändring af 23 § Riksdagsordningen;

N:o 17, i anledning af väckt motion om ändring i 33 § Riksdagsordningen;

N:o 18, i anledning af väckt motion om ändring i 71 och 73 §§ Riksdags-ordningen;

N:o 19, angående väckt motion om tillägg till 3 § Tryckfrihetsförordningen.

Grefve Beck-Friis: Jag får vördsamt föreslå, att de i dag första gången bordlagda ärenden måtte sättas *främst*, och de andra gången bordlagda *sist* å föredragningslistan till nästa plenum.

Denna hemställan bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.